

Omslagfoto: *Chris van Houts*

718 Na vijf maanden dekanat vertelt **Els Unger** wat er volgens haar in de advocatuur moet veranderen, en ze heeft een idee over wat de buitenwacht ervan denkt: 'Zelfregulerende organisaties zijn niet meer populair bij politiek en publiek.' Ze is de eerste vrouw op die positie: 'Ik wil vrouwen in de balie laten zien dat het kan, en dat de Orde niet alleen een bolwerk is van oudere heren'.

716 Verhalen in het ressort Amsterdam over advocaten die **elkaars piketcliënten inpikken**, en roddels over de voorkeursbehandeling van sommige advocaten bij de verdeling van piketmeldingen, zijn hardnekkig, maar niet hard te maken. De spoeling wordt dunner maar de verdeling is evenwichtig. Alleen in Utrecht zijn er bijzonder veel voorkeursadvocaten.

748 Bij fusie, bedrijfsopvolging en echtscheiding moet de **waarde van een onderneming** worden vastgesteld, iets wat de betrokken juristen al snel niet meer kunnen overzien. Vandaar deze introductie in beargumenteerde waarderingen die rekening houden met moment en belanghebbende.

In de volgende nummers

- ▶ De curator aan banden
- ▶ Schriftelijkheidsvereiste bij koop onroerend goed
- ▶ Vergoeding van kosten raadsman in strafzaken
- ▶ Opheffing conservatoir beslag na 'vrijwillig' stellen bankgarantie?
- ▶ Selecteer selectiever
- ▶ Kronieken strafprocesrecht (II), insolventierecht en echtscheidingsrecht

ARTIKELEN

- 728** Kroniek strafprocesrecht 2004 (I)
Petra van Kampen
- 740** Verzoek om voorlopig getuigenverhoor of deskundigenbericht
M.A.J.G. Janssen
- 745** Nieuwe ontwikkelingen in Europese betekening
Mirjam Freudenthal
- 748** Basisbegrippen voor de waardering van een onderneming
drs. J.G. Groeneveld

VASTE RUBRIEKEN

- 716 ACTUALITEITEN**
- ▶ De strijd om de piketcliënt
 - ▶ Mijn favoriete integratiemodel,
Joost Beversluis
 - ▶ Deken Els Unger: 'Als de Orde alleen aan directe belangenbehartiging zou doen, zou ik geen deken zijn'
 - ▶ 'Waterdichte contracten zijn in Nederland al helemaal niet mogelijk'
 - ▶ Advocate nog steeds gediscrimineerd
 - ▶ Jan Leijten: 'Iedereen is potentieel verdacht'

- 747 'OVER MIJN ADVOCaat' (SLOT)**
Françoise

- 752 DE CULTUUR VAN**
Han Keijser
Jan Pieter Nepveu

- 754 MOORDKUIL**
- ▶ Tegen een Centraal tuchtregister,

- 761 DISCIPLINAIRE BESLISSINGEN**

VAN DE ORDE

- 725** ▶ Van de deken: Meewaaien met Clementi?
- 755** ▶ Voortgezette Stagiaire Opleiding en Permanente Opleiding
- 757** ▶ Personalía
- 760** ▶ Uitspraken geschillencommissie

- 725 COLOFON**

De strijd om de piketcliënt

Hardnekkige geruchten kloppen niet

Miek Smilde, journalist

Verhalen in het ressort Amsterdam over advocaten die elkaars piketcliënten inpikken, en roddels over de voorkeursbehandeling van sommige advocaten bij de verdeling van piketmeldingen, zijn hardnekkig, maar niet hard te maken. Uit cijfers van de Raad voor Rechtsbijstand blijkt dat de spoeling inderdaad dunner wordt, maar dat de verdeling van zaken over de dienstdoende piketadvocaten evenwichtig is. Alleen in de regio Utrecht is sprake van een opvallend hoog percentage voorkeursadvocaten. Niemand die weet hoe dat komt. 'Het ligt nogal gevoelig in Utrecht.'

Tijdens zijn piketdienst krijgt een advocaat een onverwacht telefoontje van een collega. De collega vraagt een bepaalde melding aan hem over te dragen, omdat een familielid van de verdachte hem heeft benaderd de zaak te behartigen. De dienstdoende piketadvocaat vindt het goed, maar vraagt volledigheidshalve even om een officiële bevestiging van het verzoek met daarbij een schriftelijke verklaring van het familielid in kwestie. Wat volgt is een oorverdovende stilte. Eenmaal aangekomen op het politiebureau waar de verdachte vastzit, blijkt dat de collega reeds langs is geweest en inmiddels door de verdachte als voorkeursadvocaat is aangewezen. Verhalen als deze, over advocaten die elkaars cliënten proberen af te pikken en over onduidelijke verdeling van de piketmeldingen, zijn niet nieuw. Al jaren klagen strafrechtadvocaten over vermeende voorkeursbehandelingen en oneerlijke concurrentie. De laatste tijd komt daar de klacht bij dat het aantal piketmeldingen terugloopt. 'De spoeling wordt steeds dunner', merkt strafrechtadvocaat (en redactielid) Geertjan van Oosten uit Amsterdam. 'Als je mazzel hebt, krijg je hoogstens drie meldingen op een dag.' Dat advocaten klagen over het teruglopende aantal piketzaken is terecht, zegt Gerben Keizer, sectiehoofd facilitaire zaken van de Raad voor Rechtsbijstand in Amsterdam. 'Het aantal meldingen daalt. Vorig jaar nog waren er in totaal bijna 33.000 meldingen, dit jaar verwachten we er hoogstens 31.000.'

DWINGENDE TELEFOONTJES

Voor de klacht dat de piketcentrale sommige advocaten zou voortrekken, hebben Keizer en zijn baas, Klaas Kamphuis, minder begrip. Sinds de Raad de operationele taken van de piketcentrale heeft uitbesteed aan een telefonische antwoorddienst in Rotterdam, en alle werkafspraken in protocollen zijn vastgelegd, verloopt de verdeling keurig volgens het rooster, verzekert Kamphuis. 'We houden statistieken bij van het aantal zaken, het aantal geregistreerde advocaten, we krijgen wekelijks informatie van de piketcentrale over hoe de zaken lopen, we houden klachten bij, alles ligt vast. Natuurlijk zijn er nog steeds advocaten die de piketcentrale proberen te paaien om mooie zaken te krijgen. Daar maken de medewerkers van de centrale een aantekening van. Handig voor het dossier.'

'Dagelijks krijgen we hier vele telefoontjes binnen van advocaten die zeggen dat ze op verzoek van moeder, van tante of van zus optreden als advocaat van een bepaalde verdachte'

De piketcentrale die de ressorten Den Haag en Amsterdam bedient, huist in een onopvallende rijtjeswoning in een Rotterdamse jaren vijftigbuurt. Achter geblindeerde ramen gaat een wereld van telefoons, faxen en computers schuil die 24 uur per dag bereikbaar is. Gemiddeld werken de medewerkers van de centrale per dag zo'n zestig, zeventig piketmeldingen uit het ressort Amsterdam, en als het druk is, zijn dat er wel honderd. 'We houden de locatie maar een beetje stil, anders staan er straks hijgende advocaten op de stoep', lacht Corry van Herk, een van de eigenaren van de telefonische antwoorddienst. Ja, ze kent de trucs die advocaten uithalen om meldingen binnen te krijgen. Eén advocaat belt elke dag – 'of we niet nog wat voor hem hebben liggen'. Bellen als een 'beroemdheid' is

opgepakt, scoort ook hoog op de ladder. 'Na die Schipholbrand bijvoorbeeld, vroeg een advocaat of we niet even de naam van de verdachte konden doorgeven. Of anders de naam van zijn tolk. Op die manier probeert men zich als voorkeursadvocaat op te werpen.' Een andere klassieker is de mededeling van advocaat X dat hij morgen de dienst van zijn collega Y overneemt. Bij navraag blijkt dan regelmatig dat Y van niets weet. 'Wij controleren en registreren dit soort verzoeken altijd', verzekert Van Herk. 'En we doen er verder niets mee.' Ook brieven van advocaten die zich opwerpen als voorkeursadvocaat van verdachte X of Y gaan linea recta retour afzender. 'Wij houden ons strikt aan de regels die de Raad heeft opgesteld', verzekert Van Herk. 'Eén daarvan is dat alleen de verdachte zelf een voorkeur voor een bepaalde advocaat kan uitspreken en dat de politie dat verzoek registreert en doormeldt. Verzoeken van familieleden of vrienden voor een bepaalde advocaat honoreren we nooit.' Advocaten weten dat. Toch proberen sommigen het steeds opnieuw, zegt Van Herk. 'Dagelijks krijgen we hier vele telefoontjes binnen van advocaten die zeggen dat ze op verzoek van moeder, van tante of van zus optreden als advocaat van een bepaalde verdachte. Dwingende telefoontjes, soms op het fysieke af. Of wij maar even de melding door willen sturen. Dat doen we dus niet. Wij houden ons strikt aan het rooster, en alleen als de verdachte zelf vraagt om een bepaalde advocaat, benaderen we die. Tenminste, als hij op de piketlijst staat. Nogal wat verdachten zeggen dat ze Spong willen, of Moszkowicz. Maar die staan helemaal niet op die lijst.'

‘Ik weet waar je woont’

Van Herk legt graag uit hoe haar bedrijf werkt. Ze laat de logboeken zien die de medewerkers bijhouden. Roddels over voorkeursbehandelingen haalt ze graag onderuit. ‘Wie twijfelt aan ons werk, is van harte welkom een dagje mee te lopen’, zegt ze uitnodigend. ‘Wij hebben geen belang bij het voortrekken van de ene advocaat boven de andere. De Raad huurt ons in, en die willen we tevreden houden.’

Vooralsnog is de Raad voor Rechtsbijstand heel tevreden over de geboden diensten. En ook de advocaten zelf lijken geleidelijk te wennen aan de centrale in Rotterdam. ‘Toen de piketcentrale nog bij de Raad zelf zat, hier in Amsterdam, was het makkelijker om wat te ritselen’, zegt Van Oosten. ‘Dan vroeg je wat ze hadden liggen en probeerde je de mooie zaken eruit te vissen.’ Dat het nu niet meer zo werkt, juicht de strafrechtadvocaat toe. ‘Want als je de keuze hebt tussen een 284 (moord) of een 310 (diefstal), pak je toch die eerste.’

TE VEEL VOORKEURSADVOCATEN

De relatieve anonimiteit van de medewerkers van de piketcentrale en de strikte werkafspraken hebben het moeilijker gemaakt om met de verdeling van zaken te sjoemelen. Toch kunnen nog niet alle indianenverhalen over de piketverdeling worden ontkracht. Vooral de verhalen over toenemende concurrentie tussen strafrechtadvocaten zijn hardnekkig. Met name Utrecht kampt wat dat betreft met een probleem. Uit de registratie van de piketcentrale blijkt namelijk dat in die regio opvallend veel voorkeursadvocaten zijn. Aan het antwoord op de vraag hoe dat komt, brandt niemand zijn vingers. Namen van advocaten die opvallend veel voorkeursklanten krijgen, worden angstvallig verzwegen. ‘Het enige wat we op dit moment kwijt kunnen, is de constatering dat in Utrecht in verhouding veel voorkeuren worden opgegeven en dat je daar je vraagtekens bij kunt zetten’, formuleert Kamphuis van de Raad diplomatiek. ‘Ik weet niet hoe het komt dat bepaalde kantoren veel worden genoemd. Misschien zijn het wel heel goede kantoren, het zou kunnen. Wij bieden slechts de cijfers aan, het is aan de plaatselijke Orde van Advocaten of ze met die informatie iets wil doen.’

Yvonne Baauw-de Bruijn, waarnemend deken en portefeuillehouder strafrecht van de Raad van Toezicht van de Utrechtse Orde, kent de verhalen, maar onthoudt zich in dit stadium van commentaar. ‘Het ligt allemaal uiterst gevoelig hier’, zegt ze. Harde bewijzen over felle concurrentie tussen Utrechtse strafrechtadvocaten ontbreken, en officiële klachten zijn er evenmin. Vooralsnog blijft het dus gissen of de roddels over advocaten die visitekaartjes rondstrooien in het cellencomplex van politiebureaus en in het Huis van Bewaring, en zelfs geld zouden bieden voor het aanbrengen van nieuwe cliënten, iets met de werkelijkheid van doen hebben. Verschillende Utrechtse advocaten bevestigen dat het zoemt, maar niemand wil bij naam worden genoemd, en niemand durft met een beschuldigende vinger in een bepaalde richting te wijzen.

Kamphuis: ‘In de advocatuur is het niet gebruikelijk over elkaar te spreken. Men zegt niet wie wat doet, men zegt hoogstens: “U weet wel wie ik bedoel”. Wij kunnen dus vooralsnog niets anders doen dan onze bevindingen in de adviescommissie van de Raad bespreken.’

We houden het in de gaten.

Een vraag die ons bezig houdt is: moet de EU Turkije als lidstaat in haar rangen opnemen? Zelf heb ik een genuanceerd antwoord. Vanzelfsprekend genuanceerd, want ik lees een genuanceerde krant en ben verder ook heel genuanceerd. Bij mijn vrienden en kennissen hoor ik ook meestal genuanceerde antwoorden. Voordat ze aan hun genuanceerde antwoord beginnen zie ik weliswaar bij hen soms iets in het oog flitsen waardoor ik vermoed dat ze niet zeggen wat ze denken. Dat beschouw ik echter als een goede eigenschap. Ik reken ze onverkort tot medestanders in de genuanceerde benadering.

Tot dusver sprak ik over mijn eigen antwoord en dat van mede-autochtonen. Eerder dit jaar was ik in de gelegenheid een Nederlander van Turkse komaf naar zijn mening te vragen. ‘Niet doen’, zei hij stellig, en er was niets in zijn oog wat er op duidde dat hij niet zei wat hij dacht, wat overigens – ik herhaal dit – een goede eigenschap is.

Ter onderbouwing deed hij een boekje open over bepaalde rechtspraktijken in Turkije. Omkopen van rechters – aantrekkelijk vooral bij wat zwakkere zaken maar zoals wij allemaal weten niet eerlijk – en zelfs omkopen van de advocaat van de wederpartij komen daar regelmatig voor, aldus mijn zegsman. En een aanbod tot omkopen wordt bovendien niet altijd vrijblijvend gedaan. Met name de advocaat die afwijzend reageert, kan rekenen op een stevige portie plaatsvervangende bedreiging in de trant van ‘Ik weet waar je werkt en waar je woont...’ Aldus nog altijd mijn zegsman. Zulke lui hebben toch niets te zoeken in de Unie, die gebaseerd is op Waarden. Aldus mijn zegsman.

Ik moet zeggen: dat was toch wel even schrikken. Enige aanpassing van mijn genuanceerde standpunt leek toen onvermijdelijk. Zover is het dus niet gekomen.

Ten eerste bleek namelijk kort daarna de praktijk van het proberen omkopen en vervolgens bedreigen van de *Gegenanwalt* ook in Nederland doorgedrongen. Het ging in de mij bekende gevallen om Nederlanders van Turkse komaf die zich richtten op een mede-Nederlander van Turkse komaf – niettemin speelt het zich af in Nederland, en tussen Nederlanders. Bovendien werd de laatste maanden duidelijk dat het bedreigen de autochtone Nederlander een tweede natuur is geworden. Het is een kwestie van tijd voor die bedreigingen zich richten op advocaten die weigeren zich te laten omkopen.

Zonder nu te willen beweren dat de beschreven ontwikkeling applaus verdient, is dus duidelijk sprake van assimilatie, althans van de Turkse en Nederlandse cultuur. En waarom mogen we niet verwachten dat met een jaar of 15 – de termijn die wordt genoemd voor Turkijes toetreding – zich over de hele linie een toenadering in zeden en gewoonten heeft voltrokken die de mensen zich dan zal doen afvragen waar ze zich in 2005 zo druk om maakten. En assimilatie is altijd mijn favoriete integratiemodel geweest.

Ik heb mijn eerdergenoemde zegsman onlangs nog eens aangesproken op zijn ongenuanceerde afwijzing, hem mijn voortgeschreden inzicht voorgehouden en aangekondigd er een stukje voor het *Advocatenblad* over te gaan schrijven, waarin ik hem als een typische representant van het verouderde denken zou opvoeren.

Dat klonk behoorlijk bedreigend, vond ‘ie. Hij bood vervolgens eerst zonder resultaat € 250 als ik er van af zou zien, en zei toen dat hij wist waar ik werkte en woonde.

Een warm gevoel van assimilatie golfde door mij heen.

Deken Els Unger over haar eerste ervaringen

‘Als de Orde alleen aan directe belangenbehartiging zou doen, zou ik geen deken zijn’

Linus Hesselink, eindredacteur
Pieter Nabben, redactielid

Als we aan het eind van een donkere novemberdag in Amsterdam haar kantoor bereiken is Els Unger (47, getrouwd, één kind) nog onvermoeibaar bezig de sheets te controleren voor een toespraak die ze de volgende dag moet houden. Ze is sinds vijf maanden landelijk deken. Ze was daarvoor een jaar lang lid van de redactie van dit blad – niettemin zetten we ons schrap en stellen voor dit traditionele introductie-interview van de ‘nieuwe deken’ twee uur lang ernstige vragen over haar visie op de balie. De eerste vrouw op die positie: ‘Ik wil vrouwen in de balie laten zien dat het kan, en ook dat de Orde niet alleen een bolwerk is van oudere heren’.

‘Het werk als landelijk deken is zoals ik dacht, het vraagt veel tijd; ik ben er ook bijna elke avond mee bezig. Mijn praktijk is op dit moment nog ongeveer 20% van wat het was; daar streef ik althans naar, en dat betekent meestal werk buiten kantooruren. Het orde-werk kost veel tijd als je het goed wilt doen. En dat is wat ik wil. Ik hou niet van franje en stel de inhoud voorop. Voor mij dus geen ceremoniële activiteiten – ik moet voortdurend nee zeggen tegen plechtige openingen – maar gewoon je werk doen en netwerken voor de Orde.’

Voelt u hoge verwachtingen omdat u de eerste vrouw bent in deze functie?

Dat ik de eerste vrouw ben, was een van de redenen om het te doen. Ik wil laten zien dat het kan. Tussen 1996 en 2001 is de verhouding van mannen en vrouwen veranderd van 7:3 naar 6:4, en bij de instroom in de huidige beroepsopleiding zijn er 287 vrouwen tegenover 224 mannen. Als beide partners even ambitieus zijn wordt een carrière in de advocatuur moeilijker, zeker als er

kinderen zijn. Maar vrouwen worden hoe dan ook steeds belangrijker in de balie, ze stromen alleen nog te weinig door naar het compagnonschap. Ik wil laten zien dat het kan, en ik wil ook laten zien dat de Orde niet alleen een bolwerk is van oudere heren.

U hebt een activistisch verleden waarin u vaak maatschappelijk zwakkeren bijstond – is het dan niet een hele stap om het boegbeeld van een rijke, gesettelde beroepsgroep te worden?

Ik vind maatschappelijk engagement belangrijk, ben nu ook maatschappelijk betrokken. Het algemeen belang loopt voor een deel gelijk

‘Als de lokale ordes van uiteenlopende omvang niet ook verschillend worden bestuurd, ontstaat er rechtsongelijkheid in het toezicht op advocaten’

met de belangen van advocaten. Als de Orde alleen aan directe belangenbehartiging zou doen, zou ik geen deken meer zijn.

Wat doet u anders dan uw voorganger, Jeroen Brouwer?

Jeroen is erudiet, bescheiden en voorzichtig. Dat zijn heel goede eigenschappen, maar ik heb een andere stijl, en ben een ander persoon. Ik ben minder bescheiden en zeg wat ik denk. Jeroen zei ‘Ik hou het ervoor’, terwijl ik zeg ‘Ik vind’. Ik hecht aan duidelijkheid en ik vind dat je meningsverschillen moet benoemen, dat haalt ze naar boven en zo kom je het snelst tot een oplossing.

In uw dekenrede durfde u ook persoonlijke standpunten in te nemen.

Het is een dekenrede, niet de rede van de Al-

gemene Raad (AR). Vooraf is er wel overleg geweest, maar ik vind dat ik mijn eigen mening moet kunnen geven, ook al is dat niet steeds de mening van de Algemene Raad. Natuurlijk, het beleid moet eenduidig zijn, maar je kunt heel goed van mening verschillen. Niet alle dekens denken hetzelfde, ook de lokale dekens niet, en dat geldt ook voor de leden van de Algemene Raad. Ik ben denk ik wat liberaler dan andere AR-leden. Vergelijk het met de landelijke politiek: dat gedoe rond minister Pechtold vind ik gewoon krampachtig, het is een teken van zwakte. Luns zei altijd wat hij vond.

We hoorden ooit van een deken dat het ministerie in onderhandelingen elk meningsverschil binnen de Orde uitbuit.

De Commissie Advocatuur [door minister Donner ingesteld om de fundamenten van de advocatuur te onderzoeken, red.] sprak mij inderdaad aan op onderdelen uit de dekenrede. Mijn

‘De tuchtrechter geeft je een enorme marge: of je het als advocaat nu goed doet of slecht, staat je vrij’

Advocaten die weinig procederen, zijn even goed partijdige adviseurs en daarom moeten ze zich kunnen verschonen. Procedeert de arts, procedeert de dominee? Verschoningsrecht heb je vanwege je vertrouwenspositie.

Dan verdienen dus alle juridisch adviseurs met een vertrouwenspositie een verschoningsrecht?

Nee, want een advocaat is onafhankelijk. Omdat het zo vanzelfsprekend is, vergeten ook sommige advocaten zélf wat hen werkelijk onderscheidt van juristen bij vakbonden, rechtsbijstandverzekeraars of bedrijven. Anders dan al die juristen, zijn advocaten volledig onafhankelijk, ze werken alleen voor de cliënt en hebben geen andere belangen, zoals winstmaximalisatie of allerlei collectieve belangen. Voor de advocaat geldt alleen en uitsluitend het belang van zijn cliënt.

Wilt u iets doen aan de organisatie van de Orde?

De grootte van de arrondissementen loopt erg uiteen, in Middelburg gaat het om ongeveer 150 advocaten, in Amsterdam om zo'n 4000. Bijna 10% van de advocaten haalt bijvoorbeeld zijn opleidingspunten niet. In Amsterdam kom je daar makkelijker mee weg dan in Middelburg. De verschillende omvang vereist een verschillend bestuur, anders ontstaat er rechtsongelijkheid in het toezicht op advocaten.

Nu al klonteren de drie noordelijke ordes samen, net als Dordrecht en Rotterdam, Breda en Middelburg, en Roermond en Maastricht. Je kunt enkele uitvoerende taken centraliseren, op basis van een mandaat van de deken. Dat kan bij onderwerpen als opleiding, waar de sanctie bij het niet-voldoen aan het puntenaantal kan worden geüniformeerd. En het kan ook bij de voorbereiding van tuchtrechtelijke procedures. De lokale deken houden dan wel taken zoals het laagdrempelig bemiddelen en het toezicht op stages.

Het College van Afgevaardigden zou je bovendien kunnen samenstellen op basis van een gewogen verdeling, zoals die van het Europees Parlement. Dan krijgen de grootste arrondissementen iets meer afgevaardigden, de middelgrote zullen wat kwijtraken en de kleinste houden hetzelfde aantal vertegenwoordigers.

Wat zal de Commissie Advocatuur teweegbrengen?

Er zal wel iets veranderen, al was het maar omdat iets nieuws altijd aantrekkelijk is. En zelfregulerende organisaties zijn niet meer populair bij politiek en publiek. Ik denk dat men in ieder geval meer toezicht wil. Dat zou zo ver kunnen gaan als de plannen in Engeland, een splitsing van de Orde in een toezichthouder en een belangenbehartiger, al denk ik dat niet. Ik verwacht dat men zal denken ‘De Orde is niet in staat gebleken om kwaliteitseisen op te leggen aan alle leden’, en daarom zal men een minder vrijblijvende kwaliteitsbewaking willen.

De tuchtrechter geeft je een enorme marge: of je het als advocaat nu goed doet of slecht, dat staat je vrij. Het zou me niet verbazen als er meer mogelijkheden komen om te klagen over de kwaliteit van het advocatenwerk, en dat er iets wordt gedaan aan de ondoorzichtigheid van tuchtrechter plus klachten- en geschillencommissie plus civiele rechter plus Raad van Toezicht voor de declaratiegeschillen.

Wetenschappers als Nick Huls drongen voor de Commissie aan op meer inbreng van consumenten.

Bij de Orde zouden vertegenwoordigers van Consumentenbond, ANWB en het MKB kunnen worden opgenomen in een raad van advies. Maar de critici die zo hard pleiten voor de consumenteninvloed moeten ook eens bedenken dat de concurrentie van de advocatuur nu al gigantisch is. De rechtsbijstandverzekeraars groeien jaarlijks met 15%, en dan heb je nog de juristen van vakbonden en werkgeversorganisaties, enzovoort. Twee derde van de omzet van de advocaten betreft ondernemingsrecht en arbeidsrecht; dat valt niet onder het procesmonopolie.

We hoeven de conclusies van de Commissie Advocatuur natuurlijk niet af te wachten, we kunnen ook zelf het voortouw nemen. Daarom stelt de AR eigen toezicht voor op de naleving van de WID en de Wet MOT.

Tot slot iets heel anders: u doet arbeids- en bestuursrecht, maar begeeft zich ook op het terrein van oorlogsgetroffenen. Heeft dat met uw familie te maken?

Nee hoor, ik ben daar toevallig ingerold. Al had het ook wel mijn belangstelling, omdat mijn moeder in de oorlog namelijk moest onderduiken. Ze was joods. Ik doe er niets mee maar ik ben het ook, ja.

reactie daarop is simpel: het standpunt van de AR hoeft niet steeds hetzelfde te zijn als mijn standpunt. En dat binnen de AR de meningen uiteenlopen, verkleint de invloed niet die wij als Orde kunnen uitoefenen. Als er maar eenheid van beleid is. De mening van de landelijk deken is bovendien niet bepalend.

U wilde ook het procesmonopolie wat inperken?

Mijn ideeën over het procesmonopolie zijn niet zo verstrekkend als wel wordt gedacht. Ik vind dat moet worden onderzocht of andere juristen, vooral die in dienst van rechtsbijstandverzekeraars en vakbonden, kunnen worden toegelaten tot het proces. Zou bijvoorbeeld het appel van kantonzaken niet kunnen worden gedaan door niet-advocaten? Cassatie, dat is misschien iets anders.

Die discussie moet je goed onderscheiden van andere zaken. Het gaat hier bijvoorbeeld niet over de vraag hoeveel je procedeert of adviseert.

Duits-Nederlands advocatensymposium in Amsterdam

‘Waterdichte contracten zijn in Nederland al helemaal niet mogelijk’

Linus Hesselink, eindredacteur

‘A slaat B een spijker in zijn hoofd. Wie is eigenaar van de spijker?’ Aan het woord is Thomas Krümmel, advocaat in Berlijn die sprak tijdens het derde Nederlands-Duits advocatensymposium, dat op 11 en 12 november in Amsterdam werd gehouden. ‘Dat soort tentamenvragen leggen wij nog steeds aan onze rechtenstudenten voor.’

Krümmel stelde nog eens vast dat advocaten in Duitsland ‘organen van de rechtspleging’ worden geacht te zijn. ‘Zoiets kan alleen bij ons. Wij houden ook nog eens van *Grundsätze*, en aan onze brieven kun je zien dat we behoren tot de Club van de Uitvoerigen. Een *Kanzlei* [advocatenkantoor, red.], dat klinkt als iets bijzonder degelijks, terwijl *Kantor* in het Duits de naam is van de vestiging van een handelsonderneming.’ Dat Nederlandse advocaten zich in ‘kantoren’ ophouden, kan volgens hem geen toeval zijn.

Deze en andere verschillen tussen de Duitse en Nederlandse rechtscultuur werden in november in Amsterdam opgediend. Een kleine honderd advocaten die zich met het recht in het buurland bezighouden, vertelden elkaar op hoffelijke, niet zelden ironische wijze over de aanzienlijke verschillen die worden bedekt door de schijn van gelijksoortigheid.

ONVOORZIENBAAR KOSTENRISICO

‘Vaak wordt nog gedacht: ze praten ongeveer als wij, dus denken ze ongeveer als wij. Cliënten denken dat het recht dan ook wel overeen zal komen. Niets is minder waar’, zei Krümmel. Deze vooroordelen zijn moeilijk te bestrijden, ook bij advocaten. Nederlandse advocaten zijn pragmatischer en commerciëler dan de Duitse, en lijken zogenoemd meer op de Angelsaksische juristen dan op de continentale, zoals bijvoorbeeld de Fransen.

Dat was ook de boodschap van Hildegard Weidinger, Duits én EU-advocate (advocaat die in een ander EU-land onder eigen titel mag werken) bij Boekel De Nerée. ‘De Nederlandse koopmansgeest resulteert in een openheid tegenover het nieuwe, en in bereidheid om risico’s te nemen die bepaald groter is dan de Duit-

se. Nederlandse advocaten denken en schrijven minder abstract, zijn vaak meer gespecialiseerd en werken nogal eens in een team. Bovendien zijn de tarieven in Nederland vrij, en wordt er vaak per uur gedeclareerd. Daardoor is aan het procederen een onvoorzienbaar kostenrisico verbonden, waardoor bijvoorbeeld Duitsers steeds weer worden verrast. Je recht krijgen kost in Nederland veel meer dan in Duitsland en de procedures duren veel en veel langer. Daarom wordt mediation hier gestimuleerd en wordt het procederen afgeremd. Dat je pas moet procederen als andere oplossingen niet voorhanden zijn, is zelfs opgenomen in de *Gedrageregels*, aldus Weidinger.

In Duitsland heeft een op de drie burgers een rechtsbijstandsverzekering, is er per 1000 inwoners 1,5 advocaat (in Nederland 0,8 – het procesmonopolie omvat in Nederland veel minder) en hebben iedere 4000 inwoners een rechter tot hun beschikking (in Nederland iedere 8000). Er wordt veel meer geprocedeerd.

NIKS WATERDICHT

Niet dat Nederlanders altijd maar toleranter en lossier zijn. ‘Dat beeld komt misschien wel door een foute interpretatie van de aanspreekvorm’, zei Weidinger. ‘Duitsers zeggen *Sie* en gebruiken veel titels, waar de Nederlander tutoyeert. Maar dat wil niet zeggen dat men “je” moet opvatten als “Du”, want dat laatste is veel intiemer en vriendschappelijker. Opa en oma aanspreken met “u”, met *Sie*, daar moet je toch in Duitsland niet aan denken. Het Nederlandse “je” lijkt meer op het Engelse “you”.’

Het Angelsaksische van Nederland kwam ook terug in de eerste van de workshops waarin diverse rechtsgebieden werden vergeleken, die over de precontractuele aansprakelijkheid bij afbreken van contractsonderhandelingen. In Duitsland zijn de uitgangspunten daarvan in de wet vastgelegd; niettemin wordt bij het afbreken van onderhandelingen zelden aansprakelijkheid vastgesteld, en zo ja, dan wordt die beperkt tot het ‘negatief contractbelang’. In Nederland is een en ander een kwestie van toepassing van redelijkheid en billijkheid, en wordt er naar verwachting op basis van recente jurisprudentie minder snel tot aansprakelijkheid besloten. ‘Waterdichte contracten zijn in

Hildegard Weidinger: ‘Uitvaart en Ausfahrt lijken op elkaar, maar het tweede is een afslag

Nederland al helemaal niet mogelijk’, concludeerde Axel Hagedorn, Duits én Nederlands advocaat, partner bij Van Diepen Van der Kroef, sinds twaalf jaar werkzaam in Nederland. Het Nederlandse recht bevindt zich volgens hem tussen het Angelsaksische *case law* en het continentale (en Duitse) systeem van wettenrecht.

Thomas Krümmel had een verklaring voor de aanwezigheid van veel Nederlanders in internationale organen die aan conflictoplossing deden, terwijl Duitsers met hun principes eerder in internationale politieke organen te vinden zouden zijn. ‘Nederlanders zijn toleranter, vatten andermans handelen op als gegeven en zien hoe dat in werkelijkheid is, in plaats van dat ze het bezien vanuit de eigen principes en dogma’s.’

We helpen het hem hopen.

Het symposium was georganiseerd door de landelijke Orde en de Deutscher Anwaltverein, in samenwerking met de Duits-Nederlandse Advocatenvereniging. Voor meer informatie over de laatste: zie www.dnrn.net.

Axel Hagedorn zal begin 2006 in dit blad publiceren over de veranderingen in de Nederlandse precontractuele aansprakelijkheid die de Hoge Raad op 12 augustus jl. heeft teweeggebracht.

Advocate nog steeds gediscrimineerd door Movir

De voorzieningenrechter van de Utrechtse rechtbank oordeelde onlangs in kort geding dat Movir een verboden onderscheid maakt naar geslacht. Onder meer de wachttijd van twee jaar die Movir hanteert voor een arbeidsongeschiktheidsuitkering als gevolg van zwangerschap, is discriminerend. Verleden jaar oordeelde dezelfde rechtbank dat Movir discrimineerde door bij zwangerschap, anders dan bij arbeidsongeschiktheid, de maatschapskosten niet door te betalen. Hoger beroep tegen deze uitspraak loopt nog. Door afwezigheid wegens zwangerschap anders te behandelen dan afwezigheid wegens (gewone) arbeidsongeschiktheid – met een beroep op expliciete bepalingen in de polis en op de vrije keuze die zwangerschap zou zijn

– maakt Movir een ongeoorloofd onderscheid ten nadele van vrouwen. Niet dat in dit ‘specifieke geval mannen en vrouwen vergeleken kunnen worden’, maar er is sprake van een reden voor onderscheid die ‘uitsluitend voor één van beide geslachten geldt.’ Volgens de advocate, de Amsterdamse Gabbi Mesters, en het Proefprocessenfonds Clara Wichmann, hanteren veel verzekeraars voor vrouwen met zelfstandige beroepen een wachttijd van twee jaar en andere discriminerende bepalingen, om te voorkomen dat ze een deel van de zwangerschapstijd moeten betalen. Movir heeft het vonnis reeds bestudeerd en gaat tegen ‘deze belangrijke uitspraak’ in hoger beroep.

Britta Böhler krijgt Wichmann Penning

Komende vrijdag 9 december wordt de Clara Meijer-Wichmann Penning uitgereikt aan advocate Britta Böhler, voor haar ‘inzet voor de veiligstelling van fundamentele mensenrechten hier te lande, nu allerlei maatregelen worden genomen met het oog op terreurbestrijding, veiligheid en integratie’. Het ereteken wordt uitgereikt door de *Liga voor de Rechten van de Mens en J'accuse*.

Oproep Proefprocessenfonds

Het Proefprocessenfonds Clara Wichmann roept belanghebbende vrouwelijke advocaten op mee te procederen tegen verzekeraar Movir. De polisvoorwaarden van de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor advocaten bevatten volgens het fonds meerdere voor vrouwen discriminerende bepalingen. Ondanks

uitspraken van de Commissie Gelijke Behandeling wordt bijvoorbeeld pas een uitkering verleend gedurende het zwangerschaps- en bevallingsverlof als de advocate al twee jaar is verzekerd bij Movir. Informatie: info@clara-wichmann.nl; Proefprocessenfonds Clara Wichmann, Postbus 93639, 1090 EC Amsterdam.

Advocaat gearresteerd in Armenië

De Armeense advocaat Vahe Grigoryan is op 7 oktober gearresteerd. Grigoryan treedt als advocaat op voor verschillende families wier eigendomsrechten in het geding zijn in het kader van een onteigeningsprogramma in het centrum van Yerevan. Grigoryan heeft in een aantal van deze rechtszaken beroep ingesteld bij het EHRM. De Armeense Nationale ombudsman heeft erkend dat eigendomsrechten inderdaad worden geschonden, en mensenrechtenactivisten worden onderdrukt. Op 7 oktober werd de vader van een van Grigoryans cliënten op het Bureau van de Openbare Aanklager gedwongen een valse verklaring af te leggen. Hij verklaarde aldus tezamen met Grigoryan documenten te hebben vervalst om geld te verduisteren. Nog dezelfde dag werd Grigoryan op basis van deze valse bekentenis gearresteerd. Nadat de getuige zijn beklag deed bij de Nationale ombudsman, werd hij op het Bureau van de Openbare Aanklager opnieuw gedwongen de eerder afgelegde valse verklaring te bevestigen. Op 10 oktober bevestigde de rechter de rechtmatigheid van Grigoryans arrestatie en beval zijn bewaring. Het verzoek om vrijlating werd op 27 oktober in hoger beroep afgewezen.

De Stichting heeft reden om aan te nemen dat Grigoryan wordt vervolgd vanwege zijn optreden als advocaat in bovengenoemde onteigeningszaken, met name omdat hij ze aanhangig maakte bij het EHRM. De Stichting faciliteerde onder meer een persconferentie, georganiseerd door Grigoryans advocaten, waarin zij aandacht vragen voor de onrechtmatige arrestatie van Grigoryan. Bovendien heeft de Stichting een campagnebrief gestuurd aan de Armeense autoriteiten, waarin zij van haar verontwaardiging aangaande Grigoryans onrechtmatige arrestatie doet blijken. Omdat de Stichting Advocaten voor Advocaten bezorgd is over de mensenrechtensituatie van advocaten in Armenië, en het ziet ernaar uit dat het Hooggerechtshof de rechtmatigheid van Grigoryans arrestatie zal bevestigen, roept zij u op om ook een brief naar de Armeense autoriteiten te versturen.

De briefencampagne voor dhr. Vahe Grigoryan vindt u op de website van de Stichting Advocaten voor Advocaten: www.advocatenvooradvocaten.nl. Hier vindt u ook meer informatie over de Stichting Advocaten voor Advocaten, of u kunt contact opnemen met het Secretariaat, mr. Ruth Kok & mr. Jarinde Temminck Tuinstra, e-mail: info@advocatenvooradvocaten.nl

Alimentatie uitzondering op zorgverzekeringswet

Vanaf 1 januari 2006 moet iedereen die in Nederland woont of werkt een zorgverzekering afsluiten. Daarvoor moet premie worden betaald aan de zorgverzekeraar en een inkomensafhankelijke bijdrage aan de overheid. De heffing en inning van deze bijdrage geschiedt door de Belastingdienst. En deze dienst liet de redactie van dit blad, ten behoeve van advocaten, we-

ten dat voor personen die in 2005 alimentatie ontvangen van hun ex-partner, de inkomensafhankelijke bijdrage op 0% is gesteld. De regeling is bedoeld als overgangsregeling en geldt voor een periode van 11 jaar. Wie de alimentatie van de ex-partner voor het eerst na 1 januari 2006 ontvangt, moet een inkomensafhankelijke bijdrage van 4,4% betalen.

Jan Leijten

‘Iedereen nu potentieel verdacht: een aardverschuiving’

Leon Heuts, journalist

Inter arma enim silent leges, schreef de Romeinse orator Cicero in *Pro Milone*: in tijden van oorlog, zwijgt de wet. Zijn we in oorlog?

‘Wie kijkt naar de waan van de dag, zou bijna denken: een heel klein beetje’ – aldus voormalig advocaat-generaal en hoogleraar Jan Leijten, die de *onelinier* van Cicero aanhaalt. Leijten was een jonge tiener toen de Tweede Wereldoorlog losbarstte, en hij herinnert zich hoe op ieder willekeurig moment Duitse soldaten konden vragen om een *Ausweis*. Ook weet hij dat rechters in Duitsland niet meer waren dan marionetten die werden bediend door de staatsmacht. Of hoe verdachten maanden en soms jaren achtereen werden vastgehouden zonder te zijn voorgeleid aan een rechter. Is het nu ook zo erg? Nee, natuurlijk niet. Maar toch. ‘Pas op. Kijk kritisch naar alle wetgeving sinds de aanslagen van 11 september. Wat is eigenlijk het verschil tussen de *Ausweis* en het verplicht

kunnen tonen van een legitimatiebewijs? Nu is het ergens nog te billijken dat je moet kunnen aantonen wie je bent. Maar hoe zit het met preventief fouilleren? Ons strafprocesrecht – dat voor een belangrijk deel dateert uit 1926 – is gebaseerd op het feit dat alleen maatregelen kunnen worden genomen tegen verdachte personen. Dat idee is verlaten: iedereen is potentieel verdacht. Een aardverschuiving.’

VERVELLENDE OPINIES

Leijten is een oudere man, maar dat belet hem niet met woord en gebaar uiteen te zetten waarom het fundament van onze rechtsstaat

koste wat kost moet worden verdedigd. Dat fundament is vrijheid – voor hem de belangrijkste van alle mensenrechten. En vrijheid mag alleen maar in duidelijk aantoonbare gevallen, in echte noodsituaties, worden opgeschort ten behoeve van veiligheid. Daarom dat hij instemmend het nieuws heeft vernomen over de nederlaag van Tony Blair. De Britse premier kreeg een wetsvoorstel om mogelijke terreurverdachten tot negentig dagen vast te houden zonder rechterlijke tussenkomst niet door het Lagerhuis. Nota bene zijn eigen Labourpartij vloerde hem. Een teken van gezond verstand. Hoewel: de 28 dagen die het nu zijn, is in Leijtens ogen nog steeds veel te veel. ‘Het Europees Hof in Straatsburg zal er niet mee akkoord gaan.’

Daarom ook dat Leijten met argusogen de nieuwe apologiewetgeving volgt van minister Donner, wetgeving die het verheerlijken of goedpraten van geweld strafbaar moet stellen, in Leijtens ogen ‘een kapitale blunder die

*‘Als katholiek jongetje
verheerlijkte ik óók geweld: de
inquisitie. Geen haan die daar
naar kraaide’*

Foto: Sjef Prins/ Arnhems Persagentschap

hopelijk nooit door de Tweede Kamer heen komt. Het is een wet die overbodig is, en in zoverre ze dat niet is, is ze schadelijk. Een directe aantasting van de vrijheid van meningsuiting. Natuurlijk, je kunt nooit precies formuleren waar de grens ligt van wat nog gezegd moet kunnen worden, en wat niet meer. Maar dat is nu precies het punt! Vrijheid van meningsuiting *moet* arbitrair zijn. Het bestaat juist omdat het een schemergebied is. Een zone tussen grondrecht en strafrecht. Ofwel art. 7 Gw en art. 137 Sr die het beledigen van groepen mensen en het aanzetten tot haat strafbaar stelt. Wat strafbaar is, blijkt in de praktijk. Je kunt niet van tevoren bepalen dat iedere vorm van apologie strafbaar is – er is een verschil tussen meningen die simpelweg onwelgevallig zijn, en meningen die beledigen of aanzetten tot geweld. Straatsburg zegt: vrijheid van meningsuiting is vooral van belang voor vervelende opinies.’

Vervelende opinies. Er is in ieder geval één juridische zaak in de carrière van Leijten die handelde over de grens van het vrije woord, en die tevens om historische redenen nu bijzonder beladen is. Theo van Gogh werd door de Hoge Raad in 1991 veroordeeld wegens grievende opmerkingen tegen Leon de Winter en de joodse gemeenschap. In het filmblad *Moviola* had hij het over ‘copulerende gele sterren in de gaskamer’, en de ‘lucht van caramél’ die hij rook. ‘Vandaag verbranden ze alleen suikerzieke joden’. In die tijd was Leijten A-G bij de Hoge Raad. Hij kan zich nog steeds vinden in de uitspraak. ‘Dit is een archetypisch voorbeeld van hoe vrijheid van meningsuiting in de praktijk wordt begrensd door art. 137 Sr. Dit heeft ook niets met verheerlijken of goedpraten te maken. Het was onnodig grievend

*‘Vrijheid van meningsuiting
moet arbitrair zijn, het
bestaat juist omdat het een
schemergebied is’*

voor een bevolkingsgroep. Maar het goedpraten van 9-11, of ook de afschuwelijke moord op Van Gogh, is wat anders. Ik begrijp dat persoonlijk niet, maar er wordt geen bevolkingsgroep mee beledigd. Als je ook dat strafbaar gaat stellen, dan komt uiteindelijk zelfs de vrije pers in het geding. Want de vrijheid van de pers houdt óók in dat er meningen worden geventileerd die we vervelend vinden.’ Schertsend: ‘Als katholiek jongetje verheerlijkte ik óók geweld: de inquisitie. Geen haan die daar naar kraaide. Maar misschien dat Donner, immers van gereformeerden huize, daar meer moeite mee heeft.’

GEEN MACHT

Maar behalve de vrije pers, is Leijten bezorgd over de positie van rechters, die door nieuwe wetgeving en toenemende druk vanuit de publieke opinie en de Tweede Kamer precair begint te worden. Leijten, die zegt altijd meer te hebben gehouden van de overreding, dan de toepassing van de wet, en die toegeeft in het hart altijd meer advocaat dan rechter te zijn gebleven. Die auteur is van het boek *God houdt niet van rechters*. Leijten, die in zijn nieuwste boek met vilein plezier *La Chute* citeert van Albert Camus. In die roman verzucht een Franse advocaat, die zich heeft gevestigd in Amster-

dam, over rechters: ‘Ik heb nooit kunnen begrijpen dat er mensen zijn die zich vrijwillig beschikbaar stellen voor dit vreemde beroep.’ Die Leijten dus, neemt het op voor rechters. ‘Rechters hebben *en quelque façon nulle* de macht – in zekere zin geen echte macht. Ze hebben geen leger, en geen politie. Ze zijn afhankelijk van de wetgevende macht, ze moeten immers de wet toepassen, en de enige manier om dan toch de onafhankelijke rechtspraak te garanderen is een respectvolle terughoudendheid van politici over rechtszaken. Zoals een rechter alleen in hoogst ongewone omstandigheden iets mag zeggen over een wet – en volgens de Duitse rechtsgeleerde Gustav Radbruch bij schandelijke wetgeving zelfs zijn ambt moet neerleggen – mag een politicus dat andersom ook alleen bij uitzondering. Dat LPF-Kamerlid Joost Eerdmans vindt dat hij principieel iets moet kunnen zeggen over uitspraken van rechters, dus als *norm* en niet als *uitzondering*, vind ik echt verschrikkelijk.

Het woord *noodwet* valt de laatste tijd erg vaak. Noodwet is altijd tijdelijke wetgeving, maar heeft de drang permanent te worden. Hoe kunnen rechters nog recht spreken, als het bestaande recht steeds vaker wordt omzeild door noodrecht? Kunnen rechters voorkomen dat ze dan niet méér zijn dan marionetten van de staat? Maar goed, dat klinkt overdreven. Zolang er geen tiran aan de macht is, weten rechters het nog wel vol te houden. Ook al is de democratie wankel. Ik merk tot mijn genoegen dat steeds meer rechters zich gaan verzetten. Misschien houdt God toch een beetje van rechters.’

de rechtswetenschap per vindt

OPROEP

Materiaal tegen de geuridentificatieproef

Experimenteel psycholoog prof. dr. Jan Frijters, oud-hoogleraar Landbouwwuniversiteit Wageningen, strijdt tegen de zijns inziens bijzonder ondeugdelijke geuridentificatieproef. Hij roept advocaten op processen-verbaal van geuridentificatieproeven plus het bijbehorende helperformulier op te sturen: geanonimiseerd, met vermelding van geslacht en eventuele buitenlandse

afkomst van cliënt en, indien bekend, van welke nationaliteit/ras hij of zij is. Gegevens over het delict moeten worden verwijderd. Het is niet van belang of de proef leidde tot ‘geuovereenkomst’ of tot ‘geen geuovereenkomst’. Adres Frijters: Rijksweg 558/B-4, 3630 Maasmechelen, België; tel. 003289771962, jerf@scarlet.be.

Niet Meron

In het vorige nummer was op p. 667 in de verte niet de Amerikaanse federale ambtenaar Daniel Meron te zien, maar Marc Blom, bestuursvoorzitter van Nauta Dutilh.

ORDENIEUWS

Ontheffingsverzoeken PO

Ingevolge de Verordening op de Permanente Opleiding 2000 is de advocaat verplicht elk jaar ten minste zestien opleidingspunten te behalen. Van deze verplichting kan de Algemene Raad, al dan niet onder voorwaarden, geheel of gedeeltelijk ontheffing verlenen. Om voor een dergelijke ontheffing in aanmerking te komen, dient de advocaat zich met een schriftelijk verzoek tot de Algemene Raad te wenden. Een ontheffing wordt slechts verleend voor het lopende kalenderjaar. Om deze reden dient uw verzoek tot ontheffing van de verplichting tot het behalen van de opleidingspunten de Algemene Raad *uiterlijk 31 december 2005* te bereiken. Verzoeken ná 31 december 2005 ontvangen, betrekking hebbende op het jaar 2005, worden niet in behandeling genomen.

AGENDA

Vorming en de bescherming van octrooiportefeuilles

Op dinsdag 13 december 2005 organiseert het Centrum voor Intellectueel Eigendomsrecht (CIER) een lezing met als onderwerp 'Octrooirecht en strategie: de vorming en de bescherming van octrooiportefeuilles'. Spreker is de heer drs. Piet Schalkwijk, directeur Intellectual Property van Akzo Nobel. De lezing is voor belangstellenden vrij toegankelijk. Na afloop is er een borrel. Plaats: Molengraaff Instituut, Drift 9, zaal 211 te Utrecht, afdeling 16.00 uur. U kunt zich aanmelden bij mw. Jossy Borlée via e-mail j.borlee@law.uu.nl. Zie tevens www.cier.nl.

(Getuige-)deskundigen over getuigen in strafzaken

Op donderdag 19 januari 2006 organiseert Kerckebosch samen met het Seminarium voor Bewijsrecht, het Nederlands Forensisch Instituut en de Studiekring Deskundigen en Rechtspleging een studiedag over de rol van getuigedeskundigen en getuigen in de rechtspleging. Het accent ligt op de uitwisseling van ervaringen en inzichten, niet alleen binnen het eigen vakgebied of beroep. De studiedag vindt plaats in het Congrescentrum De Eenhoorn in Amersfoort. Voor meer informatie en aanmelding kunt u zich wenden tot het Studiecentrum Kerckebosch, studiecentrum@kerckebosch.nl, tel. 030 698 42 22, www.kerckebosch.nl.

Toetsen beroepsopleiding 6 januari 2006

Najaarscyclus 2006 en inhalers

10.30-12.30 uur:

Burgerlijk procesrecht

13.30-15.30 uur: Strafprocesrecht

Alle toetsen worden afgenomen op basis van de meest recente wetteksten.

Stagiaires die in september 2005 met de Beroepsopleiding zijn begonnen, hoeven zich niet op te geven. Inhalers/herkansers (stagiaires die vóór september 2005 met de Beroepsopleiding zijn begonnen) dienen zich zo spoedig mogelijk schriftelijk – *uiterlijk twee weken vóór de toetsdatum* – aan te melden. U ontvangt een schriftelijke bevestiging van inschrijving.

Wilt u bij inschrijving vermelden: naam, voorletter(s) en geslacht; het adres waar de bevestiging naartoe gezonden moet worden; uw cursuscode.

Het examengeld voor het inhalen/herkansers van toetsen is door de Algemene Raad vastgesteld op € 65 per toets. Ná de toetsdag ontvangt u een acceptgiro waarmee u het examengeld kunt overmaken. Toetslocatie: Heidehal, Blokhoeve te Nieuwegein (030-605 90 59)

Informatie Orde, afdeling Opleiding, 070-335 35 55, tussen 09.00 en 12.00 uur.

(Secretariaat Examencommissie)

Opvang ex-gedetineerden

PROCES, tijdschrift voor de strafrechtspleging, organiseert in samenwerking met het Willem Pompe Instituut voor de Strafrechtwetenschappen op 9 december 2005 een studiedag over nazorg en maatschappelijke opvang van ex-gedetineerden. De dagvoorzitter is dr. Miranda Boone, universitair hoofddocent straf-

recht en criminologie Universiteit Utrecht. De studiedag vindt plaats in het Auditorium van de Vrije Universiteit, De Boelelaan 1105, Amsterdam. Inschrijving en extra inlichtingen kunt u verkrijgen bij Wieneke Matthijsse: w.matthijsse@law.uu.nl, tel. 030-253 71 37.

Jonge Balie

Het bestuur van de Vereniging de Jonge Balie te *Middelburg* bestaat met ingang van 12 oktober 2005 uit: mw. mr. M. Neve-van der Leden (Tilly); voorzitter; mr. M. Krijger (Michiel); secretaris; mr. W.G. van Wissen (Wout), penningmeester; mw. mr. V.C. Serrarens (Virginie), alg. lid; mw. mr. E. van der Wal (Edith), alg. lid. Secretariaatsadres: Postbus 616, 4330 AP Middelburg.

Het bestuur van de Vereniging Jonge Balie *Zwolle-Lelystad* bestaat met ingang van 12 oktober 2005 uit: mr. G.I. Roos; voorzitter; mr. H. Polat; secretaris; mr. W. Hoekstra, penningmeester; mw. mr. M.M. Massier, alg. lid; mr. H.E. ter Horst, alg. lid. Secretariaatsadres: Postbus 322, 8203 AK Lelystad.

Krijgt u wel persoonlijke aandacht van uw eigen bank?

Speciaal voor uw beroepsgroep bieden onze accountmanagers Vrije Beroepen intensieve dienstverlening op hoog niveau. Zodat u het beste uit uw financiële mogelijkheden haalt, zowel zakelijk als privé. Voor een verhelderend gesprek met een persoonlijke bankier belt u vandaag nog 0900 - 8870 (lokaal tarief).

**De bank
van vandaag**

EEN DAGJE NAAR HET STRAND?

Kom eens kennismaken! Dat dagje naar het strand zou de start kunnen zijn van een bruisende carrière aan zee. Het is hier goed toeven. Volop ruimte om te leven, wonen en werken! Mijmer maar mee: na een dag hard werken lekker uitwaaien op het strand. Een hapje eten met uitzicht op passerende oceaanstomers. Wij stimuleren een aangenaam leven ook buiten de muren van het kantoor. Daar hebben we tenslotte zelf ook voor gekozen.

Ben jij klantgericht en beschik je over een gezonde dosis ondernemersgeest, lees dan verder en verleg je koers richting Zeeland. Wij zijn dan wel honderd jaar oud, maar ook jong en in de groei. Voor de onstuimig groeiende ondernemings- en arbeidsrechtpraktijk zijn wij daarom op zoek naar een ervaren

advocaat - medewerker

In deze praktijkgroep wordt gewerkt voor de grotere (veelal Zeeuwse) ondernemingen en (zorg)instellingen. De focus ligt hoofdzakelijk op arbeidsrecht, verbintenissenrecht en vennootschapsrecht. Wij bieden onze advocaten uitstekende opleidingsfaciliteiten en een modern knowhowsysteem, waardoor zij scherp blijven binnen hun vakgebied.

Wij vragen

- aantoonbare affiniteit en ervaring met het arbeidsrecht (ondernemingsrechtelijke kennis strekt tot aanbeveling)
- tenminste 3 tot 4 jaar ervaring in de advocatuur
- de contactuele vaardigheden van een advocaat-ondernemer
- de ambitie om zelfstandig een praktijk op te bouwen

Meer weten over deze vacature, ons kantoor, Zeeland of onze arbeidsvoorwaarden?
Bel dan met mr Mike Wolf op 0118-656060.

Schriftelijke sollicitaties kunnen worden gericht aan Adriaanse & van der Weel, t.a.v. mw. G.P. Blok (officemanager), postbus 240, 4330 AE Middelburg of via e-mail aan gpblok@avdw.nl.

85e jaargang – 2 december 2005 – nr. 16
Verschijnt elke drie weken.

Het Advocatenblad is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Reed Business Information bv. De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken Van de Orde en Disciplinaire beslissingen.

Redactie

mr. B.J. Th. Bouma
mr. drs. G.C. van Daal
mr. Y. van Gemerden
mr. A. Groenewoud
dr. L. Hesselink
mr. P.T.C. van Kampen
mr. P.F.P. Nabben
mr. G.J. van Oosten
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
mr. A.P. Ploeger
mr. L.H. Rammelo
dr. mr. L.W.M. Wopereis

Eindredactie

Linus Hesselink

Bureauredactie

Charlotte Helmer

Vormgeving

VILLA Y, Andre Klijsen
Unit-1, Dimitry de Bruin

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Drukkerij Groen bv, Leiden

Redactionele bijdragen

t.a.v. L. Hesselink
Reed Business Information bv
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag
tel. 070-4415226
fax 070-4415919
e-mail: linus.hesselink@reedbusiness.nl
Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag
Zie www.elsevierjuridisch.nl

Digitaal archief Advocatenblad

www.advocatenorde.nl, voor houders van het (gratis)
Baliencertificaat

Orde van de dag

Gratis abonneren op de wekelijkse nieuwsbrief voor advocaten? Stuur een e-mail naar enova@reedbusiness.nl met als onderwerp Inschrijven Orde van de dag.

Juridische Vacaturebank

www.jbb.nl

Advertenties

Brouwer's Direct Marketing bv
Steeckerweg 80 G, 2407 BH Alphen a/d Rijn
tel. 0172-234460, fax 0172-233017
e-mail: bdmbv@euronet.nl
Advertentietarieven op aanvraag
Personeelsadvertenties: € 2,05 per mm
bij een kolombreedte van 40 mm
Inzendtermijn afl. 17: 9 december 2005
afl. 1: 30 december 2005

Abonnementen

Alle advocaten, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Niet-leden betalen € 160 per jaarabonnement (incl. BTW en verzendkosten) en voor de jaarband € 15. Studenten 50% korting.

Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement. Reed Business Information Klantenservice verzorgt de abonnementsadministratie voor niet-leden: Reed Business Information bv, afdeling Klantendienst, postbus 808, 7000 AV Doetinchem. Tel. 0314-358358, fax 0314-349048, e-mail: klantenservice@reedbusiness.nl
Losse nummers: € 8,50

Reed Business Information bv legt gegevens vast voor de uitvoering van de (abonnements)overeenkomst. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over voor u relevante producten en diensten van Reed Business Information bv, haar groepsmaatschappijen en zorgvuldig geselecteerde derden. Uw e-mailadres wordt alleen gebruikt om u te informeren over gelijksoortige producten en diensten van Reed Business Information bv en haar groepsmaatschappijen.

Als u geen prijs stelt op deze informatie, per post of via e-mail, dan kunt u dit schriftelijk doorgeven aan: Reed Business Information bv, t.a.v. Adresregistratie, Postbus 808, 7000 AV Doetinchem.

Meewaaïen met Clementi?

Els Unger

De Commissie Advocatuur heeft op 18 oktober jl. haar oor te luisteren gelegd bij verschillende belanghebbenden. Het Verbond van Verzekeraars, de Raad voor Rechtsbijstand, de stichting Viadict, de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten en de Orde mochten hun visie op de aan de commissie voorgelegde kwesties kenbaar maken.

In de uitnodiging had de commissie al een aantal vragen gesteld: moet het procesmonopolie ook worden gegund aan andere beroepsgroepen? Wat is het standpunt van de Algemene Raad over een overkoepelend extern orgaan dat de zelfregulering (deels) van de Orde zou moeten overnemen? Ook werd gevraagd naar onze visie op participatie van niet-advocaten in besturen van advocatenkantoren, en op vreemde eigendom daarvan.

Voor die hoorzitting heeft de Algemene Raad een *position paper* (gepubliceerd in de *Orde van de dag* van 24 november jl.) aan de commissie gestuurd. Daarin hebben wij niet alleen de gestelde vragen beantwoord, maar ook ons standpunt weergegeven over andere punten die minister Donner aan de commissie heeft voorgelegd. Belangrijke elementen in het AR-stuk zijn dat de geheimhoudingsplicht en het verschoningsrecht pijlers moeten blijven onder de rechtshulpverlening door advocaten; dat het procesmonopolie gehandhaafd moet worden en dat de vraag of bepaalde categorieën niet-advocaten moeten worden toegelaten tot (delen van) het domeinmonopolie, gedegen onderzoek vergt. Niet-advocaten in besturen van advocatenkantoren vindt de Algemene Raad denkbaar, mits in een minderheidspositie. We zijn tegen vreemde eigendom van advocatenkantoren, want dat tast de onafhankelijkheid aan.

De vragen van de commissie gingen vooral over eventuele toelating van niet-advocaten tot het procesmonopolie en *no cure no pay*. Ten aanzien van een overkoepelende toezichthouder heeft de Algemene Raad aangegeven dat hij daar niets in ziet, omdat we van oordeel zijn dat zelfregulering een onmisbare waarborg is voor de onafhankelijkheid van advocaten.

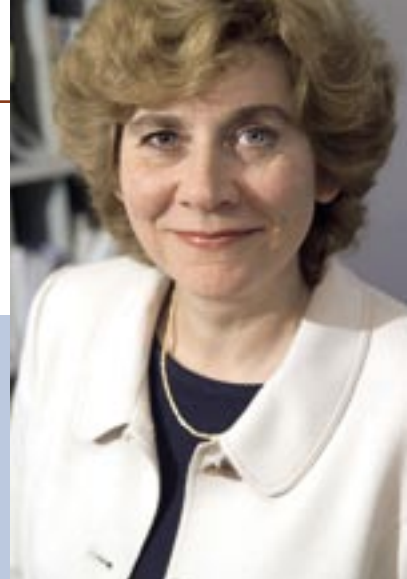
Zelfregulering kwam ook aan de orde tijdens een andere bijeenkomst met de commissie. Op 9 november werd een besloten conferentie gehouden met als titel 'More power to the consumer?', waarin een gelijknamig essay van rechtssociologen Niek Huls en Zayène Laclé centraal stond (eveneens gepubliceerd in de *Orde van de dag* van 24 november jl.). Voor een gehoor van een veertigtal personen, vooral afkomstig uit advocatuur, rechterlijke macht en wetenschap hielden twee speciaal ingevlogen Britse hoogleraren een kritisch betoog over de voorgenomen hervormingen van de juridische dienstverlening in Groot-Brittannië naar aanleiding van het rapport Clementi. De Algemene Raad heeft dit ervaren als steun uit onverwachte hoek.

Op de conferentie was nauwelijks ruimte voor discussie. Een reactie op het essay van Huls en Laclé heeft de Algemene Raad daarom nagestuurd. Een kernpunt daaruit is dat de wetenschappers buiten hun opdracht zijn getreden. Hun was gevraagd op basis van bestaand onderzoeksmateriaal te studeren op de mogelijke gevolgen van meer marktwerking in de juridische dienstverlening. Volgens Huls en Laclé is het echter moeilijk daarover conclusies te trekken.

In plaats daarvan hebben zij een slecht onderbouwd en weinig doordacht verhaal geschreven over de Orde, zelfregulering, tarieven en kwaliteitsbeleid. Zij staan een scheiding voor tussen belangenbehartiging en regulering. Het eerste zou de Orde voor de advocatuur moeten doen en het tweede zou de bevoegdheid moeten worden van een *Regulator*, waarin de advocatuur geen dominante positie heeft.

Met dit voorstel waaien Huls en Laclé mee met de wind van Clementi. Daarbij zien zij de grote verschillen tussen de Britse en de Nederlandse advocatuur over het hoofd, bijvoorbeeld de veel commerciëlere, competitieve juridische markt in Groot-Brittannië en de onderscheiden dienstverlening door *solicitors* en *barristers*.

Een lege Huls dus, deze keer.

Kroniek strafprocesrecht 2004 (I)

P.T.C. van Kampen¹

Redactielid Petra van Kampen zet de belangrijkste jurisprudentie van 2004 op het terrein van strafprocesrecht op een rij. De kroniek is gebaseerd op uitspraken gepubliceerd in de Nieuwsbrief Strafrecht 2004 (NbSr), Nederlandse Jurisprudentie 2004 (NJ) en het Nederlands Juristenblad 2004 (NJB). Vanwege het specialistische karakter zijn geen uitspraken over uit- en overlevering opgenomen.

INHOUD

DEEL 1

Aanwezigheidsrecht, tegenspraak, verstek en de gemachtigde raadsman

- aanwezigheidsrecht
- tegenspraak, verstek en de gemachtigd raadsman

Beslag & beklag

- eigendom, afstand- en verbeurdverklaring/onttrekking
- beklag tegen beslag

Betekening

Bewijsrecht

- vrijspraak of bewezenverklaring
- ambtsedig proces-verbaal en verbaliseringsplicht
- overige bescheiden
- bescheiden van personen wier identiteit niet blijkt
- selectie en waardering van bewijsmateriaal
- bewijsoverwegingen
- kroongetuige

Dwangmiddelen

- aanhouding
- binnentreden
- DNA
- fouillering
- inbeslagneming
- infiltratie
- inlichtingen telecommunicatie
- inwinnen van informatie
- onderzoek aan lichaam of kleding
- ophouden voor verhoor
- pseudokoop
- telefoontap
- voorlopige hechtenis

DEEL 2

Horen van getuigen

Herziening

Kennisgeving van (niet) verdere vervolging

Ontnemingsprocedure

Rechtshulp

Rechtsmiddelen

- hoger beroep (ontvankelijkheid)
- hoger beroep (intrekking)
- appelmemoorie
- cassatie
- ambtshalve cassatie

Tenlastelegging

Vormverzuimen en artikel 359a Sv

- ontvankelijkheid OM en beginselen goede procesorde

Verzoekschriften ex artikel 591a Sv

Wraking

WET EN REGELGEVING

AANWEZIGHEIDSRICHT, TEGENSpraak, VERSTEK EN DE GEMACHTIGDE RAADSMAN

Aanwezighedsrecht

Het aanwezigheidsrecht blijft rechters parten spelen. In de zaak die centraal staat in HR 26 oktober 2004, NJ 2004, 663/NbSr 2004, 443/NJB 2004, nr. 167 is de verdachte gedetineerd in Duitsland, alwaar hij tot 3 jaar cel is veroordeeld. Omdat onduidelijkheid bestaat over de vraag of de verdachte – die ter zitting wordt verdedigd door een gemachtigd raadsman – op de hoogte is van de zittingsdatum, wordt de zaak geschorst. Op de daaropvolgende zitting wordt een brief van de verdachte voorgelezen, waaruit blijkt dat hij bij de zitting aanwezig wil zijn. Het Hof Den Bosch wijst het aanhoudingsverzoek van de verdachte niettemin af met verwijzing naar het feit dat het een vonnis uit 2000 betreft, terwijl de zaak reeds twee keer werd aangehouden en de raadsman heeft aangegeven uitdrukkelijk gemachtigd te zijn. De Hoge Raad casseert: wanneer aan de stukken of het verhandelde ter terechtzitting duidelijke aanwijzingen kunnen worden ontleend dat de verdachte niet vrijwillig afstand heeft gedaan van zijn recht om in zijn tegenwoordigheid te worden berecht, behoort het onderzoek ter terechtzitting te worden geschorst teneinde de verdachte in de gelegenheid te stellen alsnog bij dat onderzoek aanwezig te zijn. Die schorsing behoort in de regel plaats te vinden (onder meer) in het geval dat de verdachte op dat moment uit anderen hoofde is gedetineerd. In dat geval dient het onderzoek te worden geschorst opdat de gedetineerde verdachte alsnog in de gelegenheid wordt gesteld op een nadere terechtzitting aanwezig te kunnen zijn. Aan een en ander doet naar het oordeel van de Hoge Raad niet af dat de raadsman op de (laatste) zitting uitdrukkelijk gemachtigd was om de verdediging te voeren.

Zie over het aanwezigheidsrecht ook HR 25 november 2003, NbSr 2004, 20, waaruit kan

worden afgeleid dat een behandeling buiten aanwezigheid van de verdachte, terwijl deze geen afstand heeft gedaan van zijn aanwezigheidsrecht, niet zonder meer in strijd is met artikel 6 EVRM, indien de zaak op het moment dat de verdachte afwezig bleek reeds gevorderd is tot het requisitoir.

Tegenspraak, verstek en de gemachtigd raadsman

In de literatuur is vaker twijfel geuit over de vraag of de door art. 279 lid 2 Sv vereiste machtiging in overeenstemming is met het bepaalde in art. 6 lid 1 en lid 3 EVRM, gelet het hetgeen door het EHRM in de zaak-Lala werd overwogen (EHRM 22 september 1994, NJ 1994, 733 m.nt. Kn). In HR 23 april 2002, NJ 2002, 338, bepaalde de Hoge Raad reeds dat genoemde artikelen zich niet verzetten tegen de eis dat het optreden van de advocaat dient te berusten op een daartoe door de verdachte verleende machtiging, zij het dat niet uitgesloten is dat in uitzonderlijke gevallen anders moet worden geoordeeld. In HR 30 september 2003, NJ 2004, 44 voegt de Hoge Raad daar aan toe dat de omstandigheid dat de raadsman in hoger beroep is toegevoegd nadat de eerste raadsman zich heeft teruggetrokken en van de zijde van het hof contact is gezocht met het kantoor van de (tweede) toegevoegd raadsman, waarna deze laatste (op verzoek van het hof) is toegevoegd, terwijl de aldus toegevoegde raadsman vervolgens geen contact heeft kunnen krijgen met de verdachte, geen dergelijk uitzonderlijk geval oplevert.

Zoals in de Kroniek 2003 reeds werd vermeld, blijft een eenmaal op tegenspraak begonnen zaak naar het oordeel van de Hoge Raad contradictoir, ook als sprake is van de situatie als bedoeld in art. 279 lid 2 Sv. Dat geldt derhalve ook indien op de nadere terechtzitting, bij afwezigheid van de verdachte, geen gemachtigde raadsman verschijnt, ook indien op die nadere zitting het onderzoek opnieuw is aangevangen. Telkens en in *alle* gevallen waarin de verdachte op een (nadere) terechtzitting niet is verschenen, kan de raadsman echter slechts het woord ter verdediging voeren, indien hij daartoe uitdrukkelijk door de verdachte is gemach-

tigd, ongeacht de vraag of op enige daaraan voorafgaande zitting de verdachte al dan niet met de raadsman is verschenen, dan wel de raadsman toen (reeds) optrad op de voet van art. 279 Sv, en ongeacht de vraag of op de nadere zitting het onderzoek opnieuw is aangevangen. HR 9 december 2003, NbSr 2004, 9/NJ 2004, 167/NJB 2004, nr. 19. Wel kan de rechter in de omstandigheid dat de verdachte eerder is verschenen of dat eerder de verdediging is gevoerd op de voet van art. 279 lid 1 Sv, volgens genoemde uitspraak aanleiding vinden om ook zonder mededeling dienaangaande aan te nemen dat de raadsman op die nadere zitting is gemachtigd. De Hoge Raad bepaalde voorts dat een redelijke wettoepassing daarbij meebrengt dat, indien meer zittingen hebben plaatsgevonden, de aan art. 279 Sv verbonden termijn van 14 dagen voor het instellen van een rechtsmiddel heeft te gelden, indien de op de voet van art. 279 Sv gemachtigde raadsman is opgetreden op de laatstgehouden zitting. Voor kritiek op deze uitspraak, zie de noot van Schalken bij NJ 2004, 176 die concludeert dat de vraag blijft of een procedure op tegenspraak zonder verdediging ook volgens het Straatsburgse Hof

1 Advocade bij Simmons & Simmons, Rotterdam.

nog steeds als een procedure op tegenspraak kan worden aangemerkt.

Indien terstond ná aanvang van het onderzoek ter terechtzitting op verzoek van de gemachtigde raadsman op de voet van art. 278 lid 4 Sv de schorsing van het onderzoek wordt gelast, kan overigens pas op de vervolgzitting worden beslist of tegen de niet-verschenen verdachte verstek dient te worden verleend, dan wel dat de uitdrukkelijk gemachtigde raadsman bij afwezigheid van de verdachte kan worden toegelaten tot de verdediging. HR 23 december 2003, *NbSr* 2004, 59.

In HR 16 november 2004, *NbSr* 2004, 462/*NJB* 2004, nr. 184, bepaalde de Hoge Raad dat een niet-verschenen verdachte zich ook door een gemachtigd raadsman kan laten verdedigen, wanneer de rechter de medebrenging van de verdachte heeft gelast. Immers, blijkens de wetsgeschiedenis (bij de wet van 15 januari 1998, *Stb.* 1998, 33 (herziening ottz) die op 1 februari 1998 in werking is getreden, heeft de wetgever geen verschijningsplicht voor de verdachte willen invoeren. Slechts in het geval dat noch de verdachte, noch een uitdrukkelijk gemachtigd raadsman verschijnt, kan tegen de verdachte verstek worden verleend.

Indien de in eerste aanleg verschenen raadsman ten onrechte niet als gemachtigd raadsman is erkend, betekent dat niet dat de zaak in hoger beroep conform art. 423 lid 2 Sv dient te worden teruggewezen, aldus de Hoge Raad d.d. 5 oktober 2004, *NJ* 2004, 686/*NbSr* 2004, 390/*NJB* 2004, nr. 156, ook niet als de raadsman in eerste aanleg zelfs de gelegenheid is onthouden een toelichting te geven op de afwezigheid van de verdachte dan wel een verzoek te doen om aanhouding van de behandeling van de zaak met het oog op de effectuering van het aanwezigheidsrecht van de verdachte.

Opmerkelijk is Hof Den Bosch 17 juni 2004, *NJ* 2004, 417. In die zaak deed de verdachte bij de rechtbank afstand van zijn aanwezigheidsrecht in de raadkamer met betrekking tot de voorlopige hechtenis. Hij verschijnt

dan ook niet. Verdachte heeft zijn raadsman gemachtigd de verdediging te voeren. De raadsman wordt de toegang evenwel ontzegd. Daarover klaagt de raadsman bij het hof. Het hof concludeert dat op zich geen bezwaar bestaat tegen een optreden ter zitting in de raadkamer van een raadsman als gemachtigde van een niet-verschenen verdachte. In de praktijk is het ook gebruikelijk dat het hof een raadsman als gemachtigde van een niet-verschenen verdachte toestaat het woord te voeren. Daar staat volgens het hof tegenover dat naar het oordeel van het hof uit de desbetreffende wetsbepalingen en met name art. 23 Sv niet valt af te leiden dat er een vertegenwoordigingsbevoegdheid bestaat en derhalve ook geen plicht om een raadsman als gemachtigde van een niet-verschenen verdachte toegang tot de raadkamerzitting te verlenen.

BESLAG & BEKLAG

Eigendom, afstand- en verbeurdverklaring/onttrekking

Op grond van de op 1 juni 2000 in werking getreden wijziging van art. 116 lid 3 Sv kan de officier van justitie alleen gelasten dat ten aanzien van een in beslag genomen voorwerp zal worden gehandeld als ware het verbeurd

verklaard of onttrokken aan het verkeer, indien degene bij wie het voorwerp in beslag is genomen, heeft verklaard dat het voorwerp hem toebehoort én daarvan schriftelijk afstand heeft gedaan. HR 25 november 2003, *NbSr* 2004, 17 en HR 23 december 2003, *NbSr* 2004, 57/*NJB* 2004, nr. 18. Indien een afstandsverklaring als bedoeld in art. 116 Sv niet aanwezig is en de vervolging reeds is geëindigd, kan het in beslag genomen voorwerp uitsluitend ingevolge een afzonderlijke rechterlijke beslissing als bedoeld in art. 36b lid 1 onder 4 Sr j^o 552f Sv onttrokken aan het verkeer worden verklaard. Daaruit volgt dat in die situatie een kennisgeving van de officier van justitie als bedoeld in art. 116 lid 3 Sv geen wettelijke grondslag heeft en dus geen effect kan hebben. HR 18 november 2003, *NJB* 2004, nr. 9 en HR 25 november 2003, *NbSr* 2004, 17.

HR 1 juni 2004, *NbSr* 2004, 232/*NJ* 2004, 403 centreert zich rond een klager in een beklagprocedure ex art. 552a Sv, die zich niet binnen de in art. 116 lid 3 Sv genoemde termijn van 14 dagen beklagt over de door de officier van justitie voorgenomen beslissing om het goed terug te geven aan degene die redelijkerwijs als belanghebbende kan worden aangemerkt. Op het moment van in-

diening van het klaagschrift, heeft de officier van justitie dit voornemen nog niet ten uitvoer gebracht. De rechtbank verklaart de klager niet-ontvankelijk, omdat hij niet-tijdig een klaagschrift indiende. In cassatie wordt daarover geklaagd, en naar de mening van A-G Vellinga (zie publicatie NJ) terecht. Het ingediende klaagschrift immers, strekt niet tot het maken van bezwaar tegen het voornemen van de officier tot teruggave aan degene die redelijkerwijs als rechthebbende kon worden aangemerkt, maar tot opheffing van het beslag en teruggave aan klager. Naar het oordeel van A-G Vellinga ontnemt het bepaalde in art. 116 lid 3 Sv een beslagene niet de bevoegdheid om op grond van art. 552a Sv te klagen over het uitblijven van een last tot teruggave. De Hoge Raad is een andere mening toegedaan: een redelijke uitleg van art. 116 lid 3 Sv brengt mee dat de beslagene aan wie een kennisgeving als bedoeld in art. 116 lid 3 Sv is gedaan en die zich niet binnen de in die bepaling genoemde termijn van 14 dagen heeft geklaagd over dit voornemen, nadien niet meer kan worden ontvangen in zijn op art. 552a Sv steunende klaagschrift strekkende tot teruggave. Een andere opvatting, die zou meebrengen dat die ontvankelijkheid van een klaagschrift ex art. 552a Sv zou afhangen van de min of meer toevallige omstandigheid of de officier al dan niet reeds gebruikmaakte van zijn bevoegdheid, zou te kortdoen aan de rechtszekerheid, met name voor de derde.

Beklag tegen beslag

In voornoemde uitspraak (NJB 2004, nr. 9) bepaalt de HR voorts dat, indien het Openbaar Ministerie bij de behandeling van een klaagschrift ex art. 552a Sv te kennen geeft van oordeel te zijn dat het belang van de strafvordering zich niet meer tegen de gevraagde teruggave verzet, aldus dient te beslissen, voorzover klager redelijkerwijs als rechthebbende kan worden aangemerkt: HR 25 november 2003, *NbSr* 2004, 17/NJB 2004, nr. 11.

Het wettelijk stelsel brengt naar het oordeel van de Hoge Raad overigens met zich mee dat op de rechter de plicht rust om, alvorens op een 552a Sv-klaagschrift te beslissen, aan

de hand van de hem ter beschikking staande gegevens na te gaan of een ander dan de klager als belanghebbende moet worden aangemerkt. In dat geval mag de rechter niet treden in de beoordeling van het klaagschrift *zonder* dat die belanghebbende in de gelegenheid is gesteld om te worden gehoord en om desgewenst zelf een klaagschrift in te dienen. HR 8 juni 2004, *NbSr* 2004, 229/NJB 2004, nr. 111. Voor de vraag of klager als belanghebbende in de zin van art. 552a Sv dient te worden beschouwd, en derhalve in het beklag kan worden ontvangen, is overigens slechts relevant of klager heeft gesteld eigenaar van de in beslag genomen voorwerpen te zijn; niet of klager als eigenaar daarvan kan worden aangemerkt. HR 6 januari 2004, *NbSr* 2004, 54/NJ 2004, 179/NJB 2004, nr. 35.

Dat is anders indien het gaat om beklag tegen conservatoir beslag. Indien een derde opkomt tegen een beslag als bedoeld in art. 94a Sv en stelt dat hij eigenaar is van de in beslag genomen voorwerpen, dient de rechter die over het beklag heeft te oordelen na te gaan of zich het geval voordoet dat buiten redelijke twijfel staat dat die derde als *eigenaar* van het voorwerp moet worden aangemerkt. HR 17 februari 2004, *NbSr* 2004, 128/NJB 2004, nr. 52; HR 6 juli 2004, *NbSr* 204, 311.

Beklagerperikelen ook in HR 7 september 2004, NJ 2004, 593/*NbSr* 2004, 366. Aan het door klager ingediende klaagschrift ex art. 552a Sv ligt de stelling ten grondslag dat hij als rechthebbende moet worden aangemerkt van de in beslag genomen BMW. Bij de mondelinge behandeling wordt deze stelling verlaten en stelt klager zich op het standpunt dat zijn broer als rechthebbende moet worden aangemerkt en dat de auto aan hem moet worden teruggave. De Hoge Raad vat dit op als intrekking van het (schriftelijke) verzoek tot teruggave gevolgd door een mondeling verzoek om teruggave aan een ander. De rechtbank concludeert tot ongegrondverklaring van het beklag, maar had daar volgens de Hoge Raad niet aan mogen toekomen. Het klaagschrift is immers ingetrokken, terwijl de wet niet de mogelijkheid kent tot mondelinge verzoeken om teruggave en evenmin de mogelijkheid dat op ver-

zoek van een belanghebbende teruggave aan een ander wordt gelast. De rechtbank had klager dan ook niet-ontvankelijk moeten verklaren. Opvallend daarbij is overigens dat de wet evenmin de mogelijkheid kent dat een klaagschrift tijdens de behandeling daarvan wordt ingetrokken, maar dit terzijde.

BETEKENING

In HR 25 november 2003, *NbSr* 2004, 23/NJB 2004, 13, valt te lezen dat indien de geadresseerde niet als ingezetene is ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (GBA), noch een feitelijke woon- of verblijfplaats van hem bekend is, de dagvaarding ingevolge art. 588 lid 1 onder b sub 3 (oud) Sv dient te worden uitgereikt aan de griffier. Onbekendheid met een feitelijke woon- of verblijfplaats kan evenwel niet worden aangenomen, indien niet is getracht de uitreiking te doen plaatsvinden op een uit de stukken van het geding blijkend adres, dat redelijkerwijs als feitelijke woon- of verblijfplaats van de verdachte zou kunnen gelden, zoals het adres dat de verdachte in de appelakte heeft doen opnemen. Dat is volgens de Hoge Raad alleen anders, indien redelijkerwijs kan worden aangenomen dat het bij het instellen van het hoger beroep opgegeven adres door een latere opgave is achterhaald.

In HR 22 juni 2004, *NbSr* 2004, 282/NJ 2004, 607 werd de dagvaarding op de voet van art. 588 lid 1 onder b sub 3 (oud) Sv betekend. Nadien werd bekend dat van de verdachte een nieuw GBA-adres voorhanden was, waarop hij ná betekening van de dagvaarding werd ingeschreven. Het hof nam daarvan kennis, maar zag daarin geen aanleiding te onderzoeken of de dagvaarding naar het nieuwe adres werd verzonden. Verdachte werd bij verstek veroordeeld. Ten onrechte, aldus het cassatiemiddel. A-G Jörg concludeert tot verwerving van het beroep, met verwijzing naar de regels voor de betekening van dagvaardingen in verband met het aanwezigheidsrecht in NJ 2002, 317. De Hoge Raad meent evenwel dat het middel terecht is voorgesteld en overweegt daartoe dat indien de dagvaarding van een verdachte die geen bekende woon- of verblijfplaats in Nederland

heeft, overeenkomstig de wettelijke regels is betekend, de rechter mag overgaan tot berechting van de zaak. In dit geval echter, werd vóór de zitting alsnog een GBA-adres van de verdachte bekend. Gelet daarop is het kennelijke oordeel van het hof dat er geen reden bestond het onderzoek ter terechtzitting te schorsen teneinde de verdachte in de gelegenheid te stellen in zijn tegenwoordigheid te worden berecht, zonder nadere motivering niet begrijpelijk.

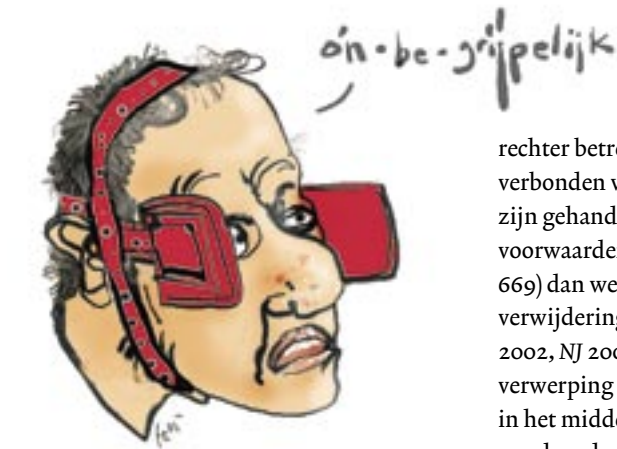
In HR 6 juli 2004, *NbSr* 2004, 313/*NJB* 2004, nr. 127, bepaalde de Hoge Raad dat wanneer volgens opgave van de GBA de verdachte naar een ander land is vertrokken, eerst dan mag worden aangenomen dat zijn woon- of verblijfplaats in het buitenland onbekend is, indien bij de desbetreffende gemeente zonder resultaat navraag is gedaan of de verdachte bij zijn vertrek de voor de uitreiking van gerechtelijke mededelingen benodigde adresgegevens heeft opgegeven en of die gegevens zijn geadministreerd.

Overigens werden de betekeningvoorschriften inmiddels gewijzigd: zie daartoe de Wet van 23 maart 2005 tot wijziging en aanvulling van een aantal bepalingen in het Wetboek van Strafvordering met betrekking tot de betekening van gerechtelijke mededelingen in strafzaken (*Stb.* 2005, 175), die in werking is getreden met ingang van 1 november 2005 (*Stb.* 2005, 293).

BEWIJSRECHT

Vrijspraak of bewezenverklaring

Sinds het verbod om cassatie in te stellen tegen vrijspraken is komen te vervallen, wordt in cassatie met enige regelmaat geklaagd over (volgens het cassatiemiddel ten onrechte gegeven) vrijspraken. De Hoge Raad heeft ter zake bepaald dat in cassatie niet kan worden onderzocht of de feitenrechter die de verdachte op grond van zijn feitelijke waardering van het bewijsmateriaal heeft vrijgesproken, terecht tot dat oordeel is gekomen. De motivering van een gegeven vrijspraak kan in cassatie slechts op zijn begrijpelijkheid worden getoetst. Een nadere motivering van een vrijspraak maakt de ge-

geven beslissing niet onbegrijpelijk doordat het beschikbare bewijsmateriaal een andere bewijsbeslissing toelaat. HR 4 mei 2004, *NJ* 2004, 480/*NbSr* 2004, 200/*NJB* 2004, nr. 89. Zie ook HR 26 oktober 2004, *NJ* 2004, 690/*NbSr* 2004, 439/*NJB* 2004, nr. 169.

De vraag naar de vrijheid van bewijswaardering ten opzichte van andere rechters deed zich voor in HR 11 mei 2004, *NJ* 2004, 606/*NbSr* 2004, 196/*NJB* 2004, 92, betreffende een vermoeden van valsheid in geschrift, meermalen gepleegd. De tegen verdachte gerezen beschuldiging luidde meer specifiek dat zij telkens ten onrechte aan de Sociale Dienst heeft opgegeven dat zij in Veenendaal woonde (waardoor zij van de gemeente Veenendaal een bijstandsuitkering ontving). Bij het hof werd door de verdediging aangevoerd dat de Rechtbank Utrecht in een bestuursrechtelijk geschil inmiddels tot de (onherroepelijke) uitspraak kwam dat onvoldoende vaststond dat verdachte in Veenendaal woonde. De raadsman beriep zich op het in het bestuursrecht geldende beginsel van formele rechtskracht, op grond waarvan volgens de raadsman zou moeten worden uitgegaan van de rechtmatigheid en geldigheid van die bestuursrechtelijke uitspraak, zodat de strafrechter aan die uitspraak gebonden zou zijn. Het hof komt die opvatting onjuist voor: de waardering van het bewijs is van feitelijke aard en het staat het hof vrij om, naar aanleiding van het onderzoek ter terechtzitting, tot een (eigen) waardering van het bewijs te komen, ook als deze afwijkt van de eerder door de bestuursrechter gegeven waardering. In cassatie wordt door de verdediging verwezen naar eerdere uitspraken van de Hoge Raad over de vraag of de strafrechter gebonden is aan uitspraken van de bestuurs-

rechter betreffende de aan een vergunning verbonden voorwaarden (in het geval dat zou zijn gehandeld in strijd met de vergunningsvoorwaarden; HR 6 februari 2001, *NJ* 2001, 669) dan wel door de burgemeester gegeven verwijderingsbevelen (HR 26 november 2002, *NJ* 2003, 81). A-G Jörg concludeert tot verwerping van het beroep: hij meent dat in het middel wordt miskend dat het in dit geval, anders dan in de hiervoor genoemde arresten, gaat om een (andere) waardering van de feiten. In genoemde arresten ging het niet om waardering van de feiten, maar om het door de strafrechter respecteren van beslissingen die bij uitsluiting aan de bestuursrechter zijn overgelaten. Daarvan is in dit geval geen sprake. De Hoge Raad concludeert evenzeer dat het middel faalt: wanneer het slechts gaat om een waardering van de feiten, is de strafrechter bij zijn oordeel over het ten laste gelegde feit niet gebonden aan een eerdere uitspraak van de bestuursrechter over de feiten. Zie over dit arrest ook de noot van Buruma in *NJ* 2004, 606, die concludeert dat het arrest niet verrast en goed aansluit bij de rechtspraak over onpartijdigheid, maar tegelijkertijd erkent dat het arrest vanuit het oogpunt van de justitiabele moeilijker te begrijpen zal zijn.

Ambtsedig proces-verbaal en verbaliseringsplicht

In HR 21 januari 2003, *NJ* 2004, 364 wordt de Hoge Raad geconfronteerd met een mogelijk meinedig proces-verbaal, althans een proces-verbaal waarin bepaalde feiten – meer in het bijzonder het gebruik van een dienstwapen bij de aanhouding van een aantal verdachten – niet waren opgenomen. De vraag waarvoor het hof en de Hoge Raad zich gesteld zien is of het verzwijgen van bepaalde informatie een valse verklaring kan opleveren als bedoeld in art. 207 Sr. A-G Wortel meent van wel. De A-G erkent dat het verzwijgen van een dergelijk gegeven niet valt onder het criterium dat de Hoge Raad eerder hanteerde in verband met de instructienorm van art. 152 Sv (te weten dat opsporingsambtenaren het relateren van bepaalde onderzoekshandelingen of bevindingen (slechts) achterwege mogen laten, indien die verrichtingen naar hun, door de officier van

justitie te toetsen, oordeel redelijkerwijs niet van belang kunnen zijn voor enige beslissing die de rechter in het eindonderzoek kan nemen) maar meent dat ook indien een dergelijke rechtsplicht niet bestaat, het verzwijgen van bepaalde handelingen een zo vertekend beeld kan opleveren, dat hetgeen wél is gerealiseerd als een valse verklaring moet worden aangemerkt. Blijkens zijn uitspraak deelt de Hoge Raad de mening van de A-G dat bij het opmaken van een ambtsedig proces-verbaal een zekere selectie moet worden aangebracht, omdat niet alles wat is waargenomen of ondervonden in redelijkheid relevant kan worden geacht. Die tot op zekere hoogte bestaande beoordelingsvrijheid in aanmerking genomen kan echter niet worden uitgesloten dat in bijzondere omstandigheden de omstandigheid dat een of meer feiten niet in het relaas zijn opgenomen, tot gevolg heeft dat hetgeen wel is vermeld een valse verklaring oplevert. Daarvan kan ook in de optiek van de Hoge Raad sprake zijn, indien een rechtsplicht bestaat tot het vermelden van een bepaald feit en die plicht opzettelijk is geschonden. Een dergelijke rechtsplicht ontbreekt evenwel en opmerkelijk genoeg naar het oordeel van de Hoge Raad voor de omstandigheid dat een agent zijn dienstwapen ter hand heeft genomen en een derde, die zich tegen hem keerde, heeft bedreigd.

Overige bescheiden

In HR 28 september 2004, *NbSr* 2004, 394/*NJB* 2004, nr. 157, corrigeert de Hoge Raad de opvatting dat andere geschriften als bedoeld in art. 344 lid 1 sub 5 Sv slechts tot het bewijs mogen meewerken, indien zij in verband staan met bewijsmiddelen die zelf geen ander geschriften zijn. Die opvatting is volgens de Hoge Raad niet juist. Of een ander bewijsmiddel voldoende steun geeft aan het andere geschrift, is naar het oordeel van de Hoge Raad niet afhankelijk van de aard van dat andere bewijsmiddel. De enkele omstandigheid dat dit steun biedende bewijsmiddel een ander geschrift is, is derhalve niet doorslaggevend.

Bescheiden van personen wier identiteit niet blijkt

De Hoge Raad bepaalde al eerder dat een

politieproces-verbaal waarin de verbalisant is aangeduid onder nummer, geen schriftelijk bescheid is houdende de verklaring van een persoon wiens identiteit niet blijkt, zodat het (huidige) art. 344a Sv daarop niet van toepassing is. Ingevolge de autonome betekenis die toekomt aan de term ‘witnesses/témoins’ dient een in een ambtsedig proces-verbaal vervatte mededeling van een opsporingsambtenaar van door hem persoonlijk waargenomen feiten of omstandigheden die de verdachte belasten, in het perspectief van het EVRM volgens de Hoge Raad wel te worden aangemerkt als een verklaring van een getuige. Op grond van art. 6 lid 1 en 3 onder d EVRM heeft de verdachte dan ook het recht om een dergelijke verklaring op haar betrouwbaarheid te toetsen en aan te vechten, door de desbetreffende opsporingsambtenaar als getuige te (doen) ondervragen. Wel mag daartoe van hem (althans de verdediging) het nodige initiatief worden verwacht. HR 10 februari 2004, *NbSr* 2004, 85. Zie daartoe ook ‘Politieambtenaar als bijzondere getuige’, *NbSr* 2004, p. 373-374.

Het gebruik van een bewijsmiddel van een schriftelijk bescheid houdende een verklaring van een persoon wiens identiteit niet blijkt, dient ingevolge art. 360 lid 1 Sv voorts gemotiveerd te worden. Die eis geldt volgens de Hoge Raad evenwel niet indien het bewijsmiddel (slechts) wordt gebezigd om tot uitdrukking te brengen wat de aanleiding is geweest voor het instellen van het onderzoek tegen de verdachte. HR 31 augustus 2004, *NbSr* 2004, 405/*NJB* 2004, nr. 132. Daarmee maakt de Hoge Raad een (merkwaardig) onderscheid in bewijsmiddelen en iets wat lijkt op de vroeger (voor 1926) bestaande categorie ‘aanwijzingen’.

Selectie en waardering van bewijsmateriaal

In HR 20 april 2004, *NJ* 2004, 681/*NJB* 2004, nr. 81 was de vraag aan de orde of feitenrechtters, in een situatie dat ten laste is gelegd dat de verdachte(n) meerdere (in een bijlage bij de tenlastelegging met name genoemde) personen heeft opgelicht, voor elk van deze personen – voorzover de oplichting bewezen is verklaard – een complete bewijsconstructie

moet opzetten. De Hoge Raad beantwoordde die vraag bevestigend. Wel kan volgens de Hoge Raad onder omstandigheden worden volstaan met een meer beperkte variant, namelijk wanneer in de bewijsmiddelen, in onderling verband en samenhang beschouwd, blijkt dat (a) de gang van zaken (in dit geval bij het totstandkomen van contracten) een zodanig vast en algemeen patroon vertoont dat moet worden aangenomen dat ook de overige met naam, nummer en geïnvesteerd bedrag vermelde personen op overeenkomstige wijze tot het aangaan van de contracten en hun beleggingen zijn bewogen, terwijl (b) het verweer van de verdediging niet ziet op het argument dat de overige investeerders *niet* op dezelfde wijze tot afgifte zouden zijn bewogen. Zie daartoe ook de noot bij *NJ* 2004, 681 van Reijntjes.

Bewijsoverwegingen

Ook de bewijsoverwegingen vormden in 2004 voorwerp van aandacht van de Hoge Raad. De opvatting dat het de rechter niet is toegestaan zich in een nadere bewijsoverweging te beroepen op feiten of omstandigheden die niet zijn opgenomen in de bewijsmiddelen waarop de bewezenverklaring steunt, is onjuist, zo oordeelt de Hoge Raad in HR 24 juni 2003, *NJ* 2004, 164. Wel dient de rechter die zich op bepaalde, niet in de bewijsmiddelen vermelde gegevens beroept, met voldoende mate van nauwkeurigheid in zijn overweging (a) die feiten of omstandigheden aan te duiden, en (b) het wettige bewijsmiddel aan te geven waaraan die feiten of omstandigheden zijn ontleend. In het geval het feiten of omstandigheden betreft die zijn vervat in processen-verbaal, verslagen van deskundigen of andere schriftelijke bescheiden, dienen die stukken ter terechtzitting (bovendien) te zijn voorgelezen of moet daarvan aldaar de korte inhoud zijn medegedeeld. Zie ook HR 23 september 2003, *NJ* 2004, 166.

Kroongetuige

Op 17 november 1998 werd het wetsvoorstel toezeggingen aan getuigen in strafzaken ingediend. Thans, ruim 6 jaar later, is een dergelijke wettelijke regeling vooralsnog niet voorhanden, reden waarom de praktijk

(en de Hoge Raad) zich nog steeds behelpt met de Richtlijn 'Afspraken met criminelen' (Stcrt. 1997, 61). Die richtlijn bepaalt (onder meer) dat de onder deze richtlijnen te maken afspraken niet kunnen bestaan in de toezegging van strafrechtelijke immunititeit. In HR 15 juni 2004, NJ 2004, 479/NbSr 2004, 287/NJB 2004, nr. 114, staat de vraag centraal of het intrekken van het hoger beroep door het OM als onderdeel van de gemaakte afspraken, neerkomt op dergelijke immunititeit. Het hof Amsterdam vindt van niet. De Hoge Raad is deze mening eveneens toegedaan: aangenomen moet worden dat van strafrechtelijke immunititeit als bedoeld in de Richtlijn (eerst) sprake is indien geen vervolging ten gronde plaatsvindt. Indien de betrokkene in eerste aanleg terecht heeft gestaan, maar vervolgens na vrijspraak in eerste aanleg door het OM geen hoger beroep wordt ingesteld of een reeds ingesteld hoger beroep wordt ingetrokken, doet zich niet een dergelijke situatie van immunititeit voor. Met de Richtlijn is immers beoogd dat de vermoede betrokkenheid niet aan het oordeel van de rechter mag worden onttrokken. Die ratio wordt geen geweld aangedaan indien de rechter in eerste aanleg reeds over die feiten heeft geoordeeld.

In januari 2004 beoordeelde het Europese Hof voor de Rechten van de Mens de Nederlandse omgang met kroongetuigen in de zaak-Lorsé: EHRM 27 januari 2004, NJ 2004, 668/NbSr 2004, 273/NJB 2004, nr. 16. Het EHRM wijst er daarbij op dat gebruik van kroongetuigen delicate kwesties opwerpt, gelet op het feit dat 'by their very nature, such statements are open to manipulation and may be made purely in order to obtain advantages or for personal revenge'. Het gebruik van dergelijke verklaringen is evenwel niet zonder meer in strijd met het vereiste van 'fairness'. Het is de nationale gerechten niet verboden om, aangenomen dat de rechten van de verdediging zijn gerespecteerd, de desbetreffende verklaringen in aanmerking te nemen, zeker indien die verklaringen worden bevestigd door ander bewijsmateriaal en de veroordeling aldus niet alleen of in beslissende mate op die verklaringen berust. Hoewel het de voorkeur zou hebben genoten om de kroongetuigen in de onderhavige zaak

te ondervragen in het bijzijn van de verdediging, is de onmogelijkheid daartoe naar het oordeel van het EHRM niet te wijten aan nalatigheid van de zijde van de autoriteiten. De verdediging was met de gesloten overeenkomsten bekend en in de gelegenheid om die overeenkomsten en de geloofwaardigheid van de beide getuigen te toetsen. Daarnaast blijkt volgens het EHRM dat de nationale gerechten zich telkens bewust waren van de problemen en gevaren met betrekking tot criminele getuigen, en de verklaringen met grote mate van behoedzaamheid gebruikten. De veroordeling berust bovendien niet in belangrijke mate op die verklaringen. Geen schending art. 6 EVRM. Het EHRM kwam tot eenzelfde oordeel in de zaak-Verhoek tegen Nederland, EHRM 27 januari 2004, NJ 2004, 669/NbSr 2004, 272/NJB 2004, nr. 17. Zie over het onderwerp ook de noot van Schalken bij laatstgenoemd arrest.

DWANGMIDDELEN

Aanhouding

In HR 2 november 2004, NbSr 2004, 435/NJB 2004, nr. 175, bepaalt de Hoge Raad dat de wettekst noch de wetsgeschiedenis tot het oordeel noopt dat de in art. 55a lid 1 Sv bedoelde machtiging (tot een doorzoeking ter aanhouding van de verdachte) schriftelijk dient te worden verstrekt. Aldus kan een dergelijke machtiging ook mondeling worden verstrekt.

Binnentreden

HR 17 augustus 2004, NJ 2004, 539/NbSr 2004, 309/NJB 2004, nr. 129, betreft een machtiging tot binnentreden voor een doorzoeking ter inbeslagneming. Op die machtiging is het perceel waarvoor de machtiging geldt niet vermeld. Het hof (Amsterdam) concludeert dat dit de doorzoeking ter inbeslagneming niet onrechtmatig maakt, omdat uit het verslag van het binnentreden zou blijken dat deze voor het desbetreffende perceel werd afgegeven. Met verwijzing naar de wetsgeschiedenis bepaalt de Hoge Raad dat het ontbreken van een vermelding van het betreffende perceel wel degelijk aan de rechtmatigheid van de doorzoeking in de weg staat. Dat leidt evenwel in dit geval

toch blijft het gevoel knagen:
als ons DNA-testje onomstotelijk bewijst
dat ie dat meisje heeft verkracht en
vermoord, gaat de officier niet vrijuit...
maar de verdachte — nee, de DADER —
wel?

niet tot cassatie, omdat het verweer blijkens de inhoud ervan slechts werd gevoerd met betrekking tot de feiten 1, 2 en 5, terwijl de verdachte van die feiten werd vrijgesproken.

DNA

In Rechtbank Rotterdam 27 oktober 2004, NbSr 2004, 456/NJ 2004, 701 oordeelt de Rotterdamse Rechtbank dat het niet-horen van een verdachte voorafgaande aan een ex art. 151b lid 1 Sv bevel tot afname van celmateriaal, tot gevolg heeft dat het aldus verkregen bewijs onrechtmatig is. Gelet op de wetsgeschiedenis is een bevel ex art. 151b Sv immers een ultimum remedium, waartoe niet al te lichtvaardig mag worden overgegaan. Naar het oordeel van de rechtbank is dan ook sprake van een hoorplicht van de officier van justitie. Daarnaast werd de verdachte in het desbetreffende geval niet in de gelegenheid gesteld om door een raadsman te worden bijgestaan, terwijl evenmin bleek dat de komst van de raadsman niet kon worden afgewacht. Gelet op een en ander is de rechtbank van oordeel dat sprake is van ernstige vormverzuimen; de officier van justitie heeft gehandeld in strijd met de wet en inbreuk gemaakt op de lichamelijke integriteit van de verdachte. Daarnaast heeft de officier van justitie het recht van verdachte geschon- den nu verdachte, alvorens werd overgegaan

tot het afnemen van celmateriaal, tot tweemaal toe niet is gehoord en niet is bijgestaan door een raadsman. Deze verzuimen leiden tot de conclusie dat de onderzoeksresultaten op onrechtmatige wijze zijn verkregen en niet voor de bewijsvoering mogen worden gebruikt.

Fouillering

Op grond van de toepasselijke Memorie van Toelichting dient de controlebevoegdheid op grond van art. 52 lid 4 Wet wapens en munitie (WWM) aldus te worden begrepen dat deze bevoegdheid ertoe strekt te voorkomen dat aan boord van luchtvaartuigen onwettig wapens worden meegenomen. De wetgever heeft een juridische grondslag willen verschaffen aan de ten tijde van de totstandkoming van die bepaling daartoe reeds gebruikelijke controles. In dat licht beschouwd, alsmede in het licht van art. 7 en 8 EVRM – die aan een extensieve interpretatie in de weg staan – moet ‘een voor aankomst en vertrek van reizigers bestemd gedeelte van een luchtvaartterrein’ worden begrepen als een ruimte die bij uitstek bestemd is voor personen die voornemens zijn aan boord van een luchtvaarttuig te gaan of reeds aan boord zijn gegaan dan wel van boord zijn gegaan, zo oordeelt het Hof Amsterdam 28 januari 2004, *NbSr* 2004, 70. De Hoge Raad deelt die mening: HR 26 oktober 2004, *NbSr* 2004, 442/NJB 2004, nr. 166.

Inbeslagneming

Centraal in HR 8 april 2003, *NJ* 2004, 188 staat het spanningsveld tussen enerzijds een doeltreffende opsporing en anderzijds de persvrijheid, zoals vervat in de in art. 10 EVRM opgenomen vrijheid van meningsuiting. Bij een internetprovider wordt ingebroken in het computersysteem en worden wachtwoorden gekopieerd. Deze gegevens worden doorgespeeld naar journalisten van een landelijk dagblad, die hun bron geheimhouding beloven. Na publicaties volgt een bevel ex art. 96a Sv. In de daaropvolgende procedure ex art. 552a Sv concludeert de rechtbank dat wel voldaan is aan het vereiste van proportionaliteit, maar dat het Openbaar Ministerie onvoldoende aannemelijk heeft gemaakt dat aan het vereiste van subsidi-

ariteit is voldaan, hetgeen noodzakelijk is gezien het bepaalde in art. 10 lid 2 EVRM. In cassatie wordt daarover geklaagd; volgens het Openbaar Ministerie moet het *uitgangspunt* (‘het weerlegbare rechtsvermoeden’) zijn dat het Openbaar Ministerie geacht moet worden de beginselen van een behoorlijke procesorde – waaronder het vereiste van proportionaliteit en subsidiariteit – te hebben geëerbiedigd, tenzij is gebleken dat het beleid van het Openbaar Ministerie in concreto in strijd is met een van die beginselen. Daarbij dient de rechter volgens het cassatiemiddel marginaal te toetsen. De Hoge Raad is een andere mening toegedaan: in de zaken als de onderhavige moet worden afgewogen of de inbreuk noodzakelijk is om het belang van de waarheidsvinding te dienen en dus of er geen andere, minder bezwarende wegen zijn waarlangs dit belang in voldoende mate kan worden gediend. Voorts zal in de afweging moeten worden betrokken of de inbreuk op het recht van vrije nieuwsgaring in redelijke verhouding staat tot het te dienen belang van de waarheidsvinding. Gelet daarop getuigt de opvatting van de rechtbank dat in beginsel het Openbaar Ministerie aannemelijk moet maken dat is voldaan aan het beginsel van subsidiariteit, niet van een verkeerde rechtsopvatting. Zie ook de noot van Mevis in *NJ* 2004, 188, die erop wijst dat het door de Hoge Raad gehanteerde uitgangs-

punt is beperkt tot de toepassing van dwangmiddelen waarbij inbreuk wordt gemaakt op de vrijheid van nieuwsgaring, en (waarschijnlijk ook) tot die gevallen waarin met de toepassing de door de journalist toegezegde bronbescherming wordt doorbroken. Het is volgens Mevis weinig waarschijnlijk dat het uitgangspunt ook geldt voor journalistiek materiaal betreffende activiteiten die in het openbaar hebben plaatsgevonden. Mevis stelt daarbij overigens wel de vraag of het onderscheid dat nu ontstaat in alle gevallen acceptabel is.

Infiltratie

In HR 7 oktober 2003, *NJ* 2003, 118, staat de vraag centraal of gegevens, verkregen tijdens infiltratiehandelingen op grond van een bevel ex art. 126h Sv mogen worden gebezigd voor de oplossing van strafbare feiten, begaan ná het desbetreffende bevel. Het hof oordeelde in die zaak dat, hoewel een bevel ex art. 126h Sv in beginsel alleen kan worden gegeven met als doel het oplossen van reeds *gepleegde* strafbare feiten, geen rechtsregel of -beginsel eraan in de wet staat om de aldus verkregen gegevens te bezigen voor na het bevel gepleegde feiten. De Hoge Raad kan zich in dat oordeel vinden. De Hoge Raad oordeelt voorts dat geen rechtsregel meebrengt dat als tijdens een infiltratie een verdenking tegen een nieuwe verdachte naar

voren komt, ook de naam van die verdachte in de omschrijving van het bevel moet worden opgenomen. Het hof oordeelde volgens de Hoge Raad voorts terecht dat bij een infiltratie op basis van art. 126hSv de infiltrant contacten mag onderhouden en mag samenwerken met mogelijk tot de groep behorende personen.

Inlichtingen telecommunicatie

In HR 7 september 2004, NJ 2004, 610/NbSr 2004, 376 bepaalt de Hoge Raad dat onder het vorderen van inlichtingen ter zake van het verkeer als bedoeld in art. 125f(oud) Sv en art. 126n Sv moet worden verstaan: 'inlichtingen omtrent de wijze van totstandkoming en afwikkeling van het telecommunicatieverkeer, zoals de bij het verkeer betrokken aansluitnummers, de gebruikte apparatuur, het tijdstip van de aanvang en de duur van het verkeer en de vraag of daadwerkelijke communicatie heeft plaatsgevonden'. Daaronder vallen *niet* gegevens die betrekking hebben op de inhoud van het telecommunicatieverkeer. Dat bepaalde de Hoge Raad overigens reeds in HR 7 april 1998, NJ 1998, 559. Thans voegt de Hoge Raad daaraan toe dat onder art. 125f(oud) en art. 126n Sv wél vallen gegevens betreffende de locatie van een gebruiker van een telecommunicatiemiddel, althans indien en voorzover deze het middel ook werkelijk gebruikt en aan het telecommunicatieverkeer deelneemt. Dit strookt volgens de Hoge Raad met de ontstaansgeschiedenis van art. 126n Sv. Het cassatiemiddel, waarin wordt betoogd dat een zodanige interpretatie in strijd is met art. 8 lid 2 EVRM, waarin is bepaald dat inmenging in het recht op eerbiediging van het recht op persoonlijke levenssfeer 'bij de wet' moet worden voorzien, wordt dan ook verworpen.

Inwinnen van informatie

Art. 126j Sv voorziet in de mogelijkheid dat een opsporingsambtenaar, zonder dat kenbaar is dat hij als zodanig optreedt, stelselmatig informatie inwint over de verdachte. Mede in het licht van de wetsgeschiedenis biedt dit artikel een voldoende duidelijke grondslag als bedoeld in art. 8 EVRM voor het stelselmatig inwinnen van informatie

waarbij een opsporingsambtenaar, zonder dat kenbaar is dat hij als zodanig optreedt, onder een andere identiteit in de omgeving van de verdachte verkeert en, met schending van diens vertrouwen, met de verdachte in contact komt. Uit de ontstaansgeschiedenis volgt naar het oordeel van de Hoge Raad dat daaronder ook is begrepen het inwinnen van informatie door contacten met de verdachte zelf, terwijl de tekst noch wetsgeschiedenis steun biedt aan de opvatting dat een dergelijk inwinnen van informatie op voorhand is uitgesloten ten aanzien van een verdachte die zich in voorlopige hechtenis bevindt. Dat neemt niet weg dat die laatste situatie het gevaar in zich bergt dat de verdachte op zodanige wijze feitelijk komt te verkeren in een verhoorsituatie waarbij de waarborgen van een formeel verhoor ontbreken, dat aldus verklaringen worden verkregen die in strijd met de in art. 29 lid 1 Sv en in art. 6 lid 1 EVRM besloten liggende verklaringsvrijheid van de verdachte zijn afgelegd (zie daartoe ook Allen tegen Verenigd Koninkrijk, EHRM 5 november 2002, NJ 2004, 262). Gelet daarop zal bij de toetsing van een zodanige toepassing van art. 126j Sv aan de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit *uitgangspunt* moeten zijn, dat die toepassing *eerst* in aanmerking komt als de bijzondere ernst van het misdrijf zulks rechtvaardigt en andere wijzen van opsporing redelijkerwijs niet voorhanden zijn. Eerst indien aan vernoemd uitgangspunt is voldaan, kan de rechter toekomen aan de vraag of de informatie in strijd met de verklaringsvrijheid is verkregen. De beantwoording daarvan zal afhangen van de concrete omstandigheden van het geval, waarbij onder meer betekenis toekomt aan de proceshouding van de verdachte, de aard en intensiteit van de ondernomen activiteiten en de mate waarin die handelingen tot de desbetreffende verklaringen hebben geleid. Zowel in het geval dat de toepassing niet strookt met de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit, als in het geval dat de verklaringen zijn verkregen in strijd met zijn verklaringsvrijheid, past daarop in de regel slechts uitsluiting van bewijs van die verklaringen. HR 9 maart 2004, NJ 2004, 263/NbSr 2004, 157.

Onderzoek aan lichaam of kleding

Uitoefening van het dwangmiddel inbeslagneming kan inhouden dat desnoods met toepassing van proportioneel geweld handelingen worden verricht die strekken tot het in de zin van art. 134 lid 1 Sv onder zich nemen of gaan houden van voorwerpen ten behoeve van de strafvordering. Soms kan het nodig zijn om, alvorens daartoe over te gaan, een onderzoek aan het lichaam of de kleding of een onderzoek in het lichaam in te stellen. Het tegen de wil van een persoon en met proportioneel geweld openen van een vuist is niet aan te merken als een onderzoek aan lichaam of kleding, of een onderzoek aan het lichaam. De bevoegdheid tot inbeslagneming omvat de bevoegdheid tot het desnoods tegen de wil van betrokken met proportioneel geweld openen van diens vuist. HR 7 september 2004, NJ 2004, 594/NbSr 2004, 375/NJB 2004, nr. 136. Zie ook de uitgebreide conclusie van A-G Vellinga in NJ die, na daartoe enig buitenlands veldwerk te hebben verricht, tot dezelfde conclusie komt.

Ophouden voor verhoor

Het tijdstip van de in art. 61 Sv lid 1 genoemde termijn van 6 uren, gedurende welke de verdachte kan worden opgehouden voor verhoor, vangt aan op het moment dat de (hulp)officier van justitie *beveelt* dat de verdachte wordt opgehouden voor het onderzoek conform dat artikel, zo bepaalt de Hoge Raad in HR 31 augustus 2004, NJ 2004, 590/NbSr 2004, 303/NJB 2004, nr. 131. In casu werd verdachte aangehouden en rond 9.00 uur voorgeleid in Rotterdam, waarna hij werd overgebracht naar Goirle voor onderzoek (alwaar hij aankwam op 10.30 uur). Hij werd om 15.15 uur in vrijheid gesteld. Dat was dus te laat, omdat de zesuurstermijn reeds om 9.00 uur was gaan lopen. Dat kan in dit geval naar het oordeel van de Raad echter niet tot cassatie leiden, omdat de enkele omstandigheid dat de verdachte een kwartier langer is opgehouden voor verhoor, niet tot het oordeel kan leiden dat aan zijn recht op een eerlijke behandeling tekort is gedaan.

Pseudokoop

De enkele omstandigheid dat X, nadat ten aanzien van (alleen) hém een bevel pseudo-

koop is afgegeven, tezamen met de verdachte op enig moment en uit eigen beweging besluit de litigieuze transactie uit te voeren en dit aan verbalisanten kenbaar maken, brengt niet mee dat tegen de verdachte een afzonderlijk bevel als bedoeld in art. 126i Sv dient te worden uitgevaardigd, zo bepaalt de Hoge Raad d.d. 30 september 2003, NJ 2004, 83.

En hoewel volgens de tekst van art. 126i lid 1 Sv in het geval van pseudokoop sprake is van het afnemen van goederen, moet op grond van de wetsgeschiedenis worden aangenomen dat het *niet* tot een concrete levering van goederen aan en afname daarvan door de opsporingsambtenaar behoeft te zijn gekomen. Onder pseudokoop moet ook worden verstaan de situatie waarin de opsporingsambtenaar voorwendt goederen te willen afnemen en tot afspraken komt met de verdachte strekkende tot aankoop en aflevering van die goederen, zulks met de bedoeling in te grijpen op het moment dat de verdachte tot aflevering overgaat. Indien evenwel geen afspraken zijn gemaakt die (onder meer) strekken tot aflevering van de goederen, kan naar het oordeel van de Hoge Raad niet van pseudokoop worden gesproken. HR 30 september 2003, NJ 2004, 84.

Telefoontap

In de zaak die centraal staat in HR 24 februari 2004, NJ 2004, 225 ontstaat jegens een gedetineerde een verdenking, nadat het door de gedetineerde gevoerde en opgenomen gesprek is uitgeluisterd. In cassatie wordt betoogd dat, nu de verdenking ontstond nadat het gesprek werd uitgeluisterd, het gesprek niet voor bewijs mocht worden gebezigd. Die opvatting is echter volgens de Hoge Raad onjuist, omdat de directeur van een penitentiaire inrichting op grond van art. 36 lid 4 j° 39 Penitentiaire Beginselenwet (PBW) de bevoegdheid heeft om met het oog op de handhaving van de openbare orde of de veiligheid in de inrichting, de voorkoming van strafbare feiten en de bescherming van slachtoffers, bevoegd is telefoongesprekken van gedetineerden op te nemen en te beluisteren.

Voorafgaande aan de regeling in de PBW werd het afluisteren, opnemen en bewaren van telefoongesprekken gevoerd door gedetineerden, geregeld in een circulaire van de Staatssecretaris van Justitie van 1 april 1980 (nr. 1183/379) en de huisregels van de penitentiaire inrichting. De Hoge Raad oordeelde in HR 3 maart 1999, NJ 1999, 567 dat die regelgeving *niet* in strijd was met art. 8 EVRM, omdat de toepasselijke regelgeving zou voldoen aan de eisen van toegankelijkheid en voorzienbaarheid. De Hoge Raad oordeelde daarbij voorts dat een ‘redelijke’ lezing van de huisregels met zich meebracht dat de bandopnames (die volgens de huisregels *direct* dienden te worden gewist) mochten worden bewaard zolang het gevaar met het oog waarop het gesprek werd afgeluisterd, niet was geweken. Op 27 april 2004, NJ 2004, 651/NbSr 2004, 195/NJB 2004, nr. 31 concludeerde het EHRM in de desbetreffende zaak (*Doerga tegen Nederland*) evenwel tot schending van art. 8 EVRM. Naar het oordeel van het Europese Hof was de desbetreffende (inmiddels gewijzigde) regelgeving onvoldoende duidelijk en gedetailleerd ten aanzien van de omstandigheden waaronder penitentiaire autoriteiten telefoongesprekken van gedetineerden mochten afluisteren, opnemen en bewaren, alsook ten aanzien van de te volgen procedures. Illustratief daarvoor is volgens het Europese Hof dat de nationale gerechten de in de huisregels neergelegde verplichting de bandopnames ‘direct’ te wissen aldus hebben geïnterpreteerd (en volgens de Hoge Raad ook mochten interpreteren) dat de opnames mochten worden bewaard zolang het gevaar dat aanleiding gaf tot de opnames niet is geweken, hetgeen in casu betekende dat de opnames na meer dan acht maanden nog niet waren gewist. Het EHRM accepteert dat het noodzakelijk kan zijn het contact van gedetineerden met de buitenwereld te controleren, maar in casu is de regelgeving naar het oordeel van het EHRM onvoldoende duidelijk en gedetailleerd om passende bescherming te bieden tegen willekeurige inmenging door de autoriteiten in klagers recht op respect voor zijn privé-leven en correspondentie. Aldus is art. 8 EVRM geschonden. Zie ook de noot van Mevis in NJ 2004, 651 die, met verwijzing naar Myjer – ‘onze nieuwe man in

Straatsburg’ – concludeert dat de criteria van het huidige van toepassing zijnde art. 39 lid 2 j° art. 36 lid 4 PBW (eveneens) vaag zijn.

Het EHRM oordeelde andermaal over de Nederlandse regeling inzake het afluisteren en opnemen van telefoongesprekken in het kader van strafrechtelijk onderzoek in de zaak-Aalmoes en anderen tegen Nederland (*NbSr* 2004, 457), ditmaal in verband met de mogelijkheid dat ook telefoongesprekken met geheimhouders (advocaten) worden afgeluisterd en opgenomen. Die zaak werd aanhangig gemaakt door de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten (NVSA). Naar het oordeel van het EHRM is de regeling zoals vervat in het Wetboek van Strafvordering evenwel voldoende precies en begrijpelijk, en voorziet die regeling genoegzaam in beschermende bepalingen om te kunnen worden aangemerkt als recht in de zin van art. 8 lid 2 EVRM. Het EHRM oordeelde ook dat waar een advocaat bij het telefoonverkeer is betrokken, in beginsel een aanspraak bestaat op bescherming van en respect voor vertrouwelijkheid. Indien daarop inbreuk wordt gemaakt, dient dat volgens het EHRM te geschieden met toepassing van een adequaat systeem van toezicht, dat dient te worden uitgeoefend door een rechter. In het Nederlandse recht is daarvan volgens het EHRM evenwel op verschillende momenten sprake. Bovendien geldt dat, indien in strijd met het verschoningsrecht informatie is verkregen of aan het strafdossier is toegevoegd, volgens het EHRM de verdachte ex art. 359a Sv de niet-ontvankelijkheid van het OM kan inroepen. Het EHRM concludeert dan ook dat art. 13 EVRM (het recht op effectief rechtsmiddel tegen beweerde schendingen van het verschoningsrecht) niet is geschonden.

Voorlopige hechtenis

Na opheffing van een eerder gegeven bevel tot voorlopige hechtenis kan de gevangenneming van de verdachte bij vonnis of arrest, waarbij de verdachte tot een vrijheidsstraf is veroordeeld, worden bevolen indien de veroordeling een feit betreft waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten. Daarvoor zijn geen nieuwe bezwaren nodig, aldus HR 2

december 2003, *NbSr* 2003, 12/*NJ* 2004, 142. Uit deze uitspraak blijkt overigens dat tegen een bevel tot gevangenneming die deel uitmaakt van de einduitspraak, tegelijkertijd met de einduitspraak cassatie kan worden ingesteld; klager werd immers in zijn cassatieberoep tegen het bevel ontvangen. Zie daartoe de noot van Reijntjes bij het arrest.

De rechter die op de voet van art. 65 lid 2 Sv ambtshalve de gevangenneming van de verdachte beveelt, is niet gehouden de verdachte of diens gemachtigd raadsman vooraf te horen. Die opvatting vindt geen steun in het recht, meer in het bijzonder niet in art. 65 lid 2 Sv. Zodanige verplichting vloeit, mede gelet op het bepaalde in art. 69 lid Sv, art. 75 lid 1 Sv en art. 77 lid 1 Sv (welke artikelen voorzien in het horen van verdachte nádat het bevel is gegeven), ook niet voort uit art. 5 EVRM, aldus de Hoge Raad d.d. 10 februari 2004, *NbSr* 2004, 83/*NJ* 2004, 202.

In HR 30 maart 2004, *NJ* 2004, 523/*NbSr* 2004, 174/*NJB* 2004, nr. 76, laat de Hoge Raad zich in een cassatieprocedure in het belang der wet uit over het toenmalige art. 87 lid 2 Sv. In dat artikel was toen nog bepaald dat alleen de verdachte die voor de *eerste maal* aan de rechtbank schorsing of opheffing van de voorlopige hechtenis verzocht, tegen een afwijzende beslissing in hoger beroep kon gaan. Met verwijzing naar de wetsgeschiedenis van het artikel bepaalt de Hoge Raad in genoemd arrest dat dit artikellid zo moet worden verstaan, dat de verdachte slechts eenmaal gebruik kan maken van de appelmogelijkheid tegen een afwijzende beslissing van de rechtbank op het verzoek om opheffing of schorsing van de voorlopige hechtenis, ongeacht of dit de afwijzing betreft van het eerste dan wel van een later aan de rechtbank gedaan verzoek. Inmiddels is het artikel ook in bedoelde zin aangepast. Het gewijzigde artikel trad op 1 januari 2005 in werking.

Kort daarop was het de beurt aan de vraag of tijdens het onderzoek ter terechtzitting kan worden geklaagd over de onrechtmatige toepassing van de voorlopige hechtenis, wanneer de raadkamer van het hof zich daarover reeds uitliet. In HR 8 mei 2001, *NJ* 2001, 587 bepaalde de Hoge Raad reeds dat

ter terechtzitting niet opnieuw of alsnog een beroep kan worden gedaan op verzuimen bij de aanhouding en inverzekeringstelling, die aan de rechter-commissaris hadden kunnen worden voorgelegd (ex art. 59a S). Het stelsel van geslotenheid van rechtsmiddelen in strafzaken zou daardoor 'op onaanvaardbare wijze' worden doorkruist. In de onderhavige zaak, gepubliceerd als HR 22 juni 2004, *NJ* 2004, 561 concludeert de Hoge Raad dat bij het onderzoek ter terechtzitting evenmin kan worden geklaagd over de onrechtmatige toepassing van de voorlopige hechtenis, waarover de raadkamer van het hof zich reeds uitliet: ook daardoor zou het gesloten stelsel van rechtsmiddelen op onaanvaardbare wijze worden doorkruist. Zie over deze beslissing de noot van Mevis in *NJ* 2004, 561, die er enige moeite mee heeft. Hij wijst erop dat het uitgangspunt van geslotenheid van rechtsmiddelen is ingegeven door de gedachte dat het de wetgever is die bepaalt tegen welke handelingen en beslissingen

een rechtsmiddel kan worden ingesteld. In de onderhavige uitspraak echter, wordt het gesloten systeem ingezet als beperking van de mogelijkheid van de zittingsrechter om (aspecten) van de rechtmatigheid van het voorbereidend onderzoek in strafzaken te onderzoeken en te beoordelen in het licht van de door die zittingsrechter te nemen finale beslissingen. Mevis vraagt zich af of het gesloten stelsel aldus niet wordt gebruikt voor een doel waarvoor het niet bedoeld is noch behoort te zijn.

In HR 7 september 2004, *NbSr* 2004, 371/*NJ* 2004, 608 bepaalt de Hoge Raad, met verwijzing naar diezelfde geslotenheid van het systeem van rechtsmiddelen, dat bij de behandeling ter terechtzitting evenmin een beroep kan worden gedaan op verzuimen bij het in art. 59a Sv bedoelde *onderzoek* door de rechter-commissaris, zoals (in casu) het niet-verlenen van inzage in de processtukken. ●

(advertentie)

Wij leveren u medische argumenten

De afgelopen tien jaren werden de meest uiteenlopende problemen aan onze artsen voorgelegd. Een greep uit de dagelijkse praktijk:

De operatie van mijn cliënt liep slecht af. Was de behandeling zorgvuldig?

De erfgenamen van mevrouw stellen dat zij na de brand langer bleef leven dan meneer. Is dat juist?

Is de lichamelijke schade van mijn cliënt juist getaxeerd en hoe waardeer ik zijn smart?

De verzekeringsmaatschappij stelt dat de betrokkene zelfmoord pleegde. Was het geen ongeval?

De werknemer van mijn cliënt beweert dat hij niet meer kan werken. Kan hij niet net zo veel als vroeger?

De verzekeringspolis schrijft arbitrage voor. Kunt u een arbiter leveren?

MEDISCH ADVIESBUREAU

BINS

dr. mr. J.W.Bins, arts RGA

Laan 20
2512 GN Den Haag
tel 070 345 98 08
fax 070 345 98 11
e-mail j.w.bins@wxs.nl
www.binsmedical.com

GEVRAAGD: 100% ADVOCATEN*

- * ADVOCaat-STAGIAIR(E) SECTIE ARBEIDS- EN MEDEZEGGENSCHAPSRECHT
- * ADVOCaat-STAGIAIR(E) SECTIE ONROEREND GOED

Ekelmans & Meijer is een Haags no-nonsense advocatenkantoor waar circa 40 advocaten werken. Het kantoor combineert een sterke adviespraktijk met een substantiële procespraktijk in de rechtsgebieden: arbeids- en medezeggenschapsrecht, ondernemings- en insolventierecht, verzekerings- en aansprakelijkheidsrecht, onroerend goedrecht en cassatie.

Sectie Arbeids- en Medezeggenschapsrecht

De sectie Arbeids- en Medezeggenschapsrecht houdt zich bezig met de advies- en procespraktijk in brede zin. Zij treedt op ten behoeve van middelgrote en grote ondernemingen en begeleidt bestuurders/managers in ontslagsituaties. Daarnaast behandelt de sectie arbeidsrechtelijke beroepsaansprakelijkheden.

Sectie Onroerend Goed

De sectie Onroerend Goed is toonaangevend in de regio. Uw werkzaamheden zien op de vastgoed praktijk in brede zin en bestaan uit een plezierige mix van de advies- en de procespraktijk voor een divers cliëntenbestand.

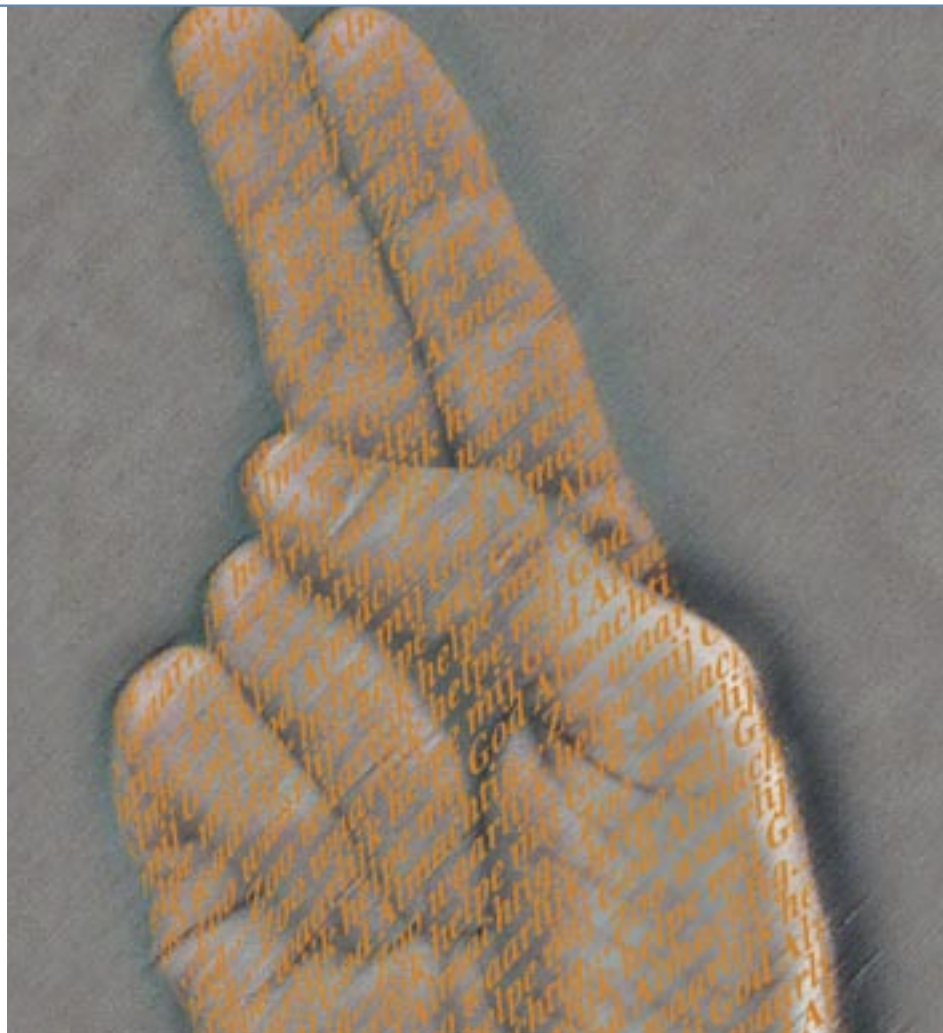
We zijn op zoek naar ambitieuze advocaat-stagiaires met passie voor het recht, fighting spirit en zelfrelativering. Interesse? Neem dan voor A & M contact op met Mr R.P.C. Kütemann en voor O.G. met Mr H. Stroeve op onderstaand telefoonnummer. Schriftelijke sollicitaties kunt u richten aan Mr A.P.J. Lantendorffer, Postbus 93455, 2509 AL 's-Gravenhage.

Meer informatie over ons kantoor vindt u op www.ekelmansenmeijer.nl

ANNA VAN SAKSENLAAN 30, POSTBUS 93455, 2509 AL 'S-GRAVENHAGE
T (070) 374 63 00 E info@ekelmansenmeijer.nl I www.ekelmansenmeijer.nl

EKELMANS & MEIJER ADVOCATEN

Verzoek om voorlopig getuigenverhoor of voorlopig deskundigenbericht

Mr. M.A.J.G. Janssen
Den Bosch¹

Als een verzoek concreet en terzake is, en bovendien doelt op feiten die zich lenen voor een getuigenverhoor of deskundigenbericht, moet de civiele rechter het verzoek toewijzen. Welke gronden kunnen dan toch nog aan toewijzing in de weg staan?

Artikel 186 lid 1 Rv bepaalt dat in de gevallen waarin bij de wet bewijs door getuigen is toegelaten, op verzoek van een belanghebbende onverwijld een voorlopig getuigenverhoor kan worden bevolen voordat een zaak aanhangig is. Ingevolge art. 186 Rv lid 2 kan de rechter op verzoek van een partij tijdens een reeds aanhangig geding een voorlopig getuigenverhoor bevelen. De leden 1 en 2 van art. 202 Rv bevatten eenzelfde regeling voor een verzoek om een voorlopig deskundigen-

bericht. Wanneer het verzoek op zichzelf voldoende concreet en terzake dienend is en feiten bevat die zich lenen voor een getuigenverhoor of deskundigenbericht, is het uitgangspunt dat het verzoek dient te worden toegewezen.

In zowel lid 1 als lid 2 van art. 186 Rv staat vermeld dat de rechter een voorlopig getuigenverhoor *kan* bevelen. Dit betekent echter niet dat de rechter een discretionaire bevoegdheid heeft ter zake van een verzoek tot

een voorlopig getuigenverhoor. Behoudens de hierna te bespreken uitzonderingen heeft de verzoeker *recht* op een getuigenverhoor.²

In het recente arrest inzake Frog/Floriade zet de Hoge Raad wederom uiteen³ in welke gevallen een verzoek tot het houden van een voorlopig getuigenverhoor, als het overigens aan alle vereisten daarvoor voldoet, kan worden afgewezen. Dit is het geval:

1. bij onvoldoende belang van de verzoeker;

Iemand kan belang hebben bij een voorlopig getuigenverhoor, maar een te zwak materieel recht hebben om het te rechtvaardigen

- indien van de bevoegdheid tot het bezigen van dit middel misbruik wordt gemaakt;
- indien het verzoek strijdig is met een goede procesorde, dan wel
- wanneer het moet afstuiten op een ander, zwaarwichtig bezwaar.⁴

Uit de jurisprudentie van de Hoge Raad volgt dat een (aan de wettelijke vereisten voldoende) verzoek tot het houden van een voorlopig getuigenverhoor ook kan worden afgewezen wegens een te zwakke materiële rechtspositie van de verzoeker.⁵ Zoals Groot terecht opmerkt,⁶ kan derhalve iemand belang hebben bij het houden van een voorlopig getuigenverhoor, maar een te zwak materieel recht hebben om het houden van een voorlopig getuigenverhoor te rechtvaardigen. In dit verband kan worden genoemd het geval dat verzoeker een te zwak of te vaag materieel recht heeft en het voorlopig getuigenverhoor wordt gebruikt als een *fishing expedition*.

ONVOLDOENDE BELANG

Art. 3:303 BW bepaalt dat zonder voldoende belang niemand een rechtsvordering toekomt. Het belang moet voldoende zijn om de rechtsvordering te rechtvaardigen.⁷ In het algemeen mag voldoende belang voor de verzoeker worden verondersteld. Slechts bij uitzondering moet hij bewijzen voldoende belang te hebben.⁸ De rechter dient terughoudend te zijn met het afwijzen van een vordering op de grond dat er niet voldoende belang bestaat.⁹ Een uitsluitend emotioneel belang geldt bijvoorbeeld niet als een voldoende belang.¹⁰

Uit de jurisprudentie van de Hoge Raad volgt dat art. 3:303 BW niet als misbruik van recht ex art. 3:13 lid 2 BW kan worden gezien.¹¹ Stolker meent dat het bij art. 3:303 BW niet alleen gaat om de afweging van de

belangen van de betrokken partijen tegen elkaar, maar ook om de eisen van een behoorlijke procesvoering en het belang van de rechtspleging waarop de rechter ambtshalve heeft te letten.¹²

De vraag of de verzoeker voldoende belang had, komt aan de orde in eerdergenoemd Frog/Floriade-arrest. Frog had een verzoek tot het houden van een voorlopig getuigenverhoor ingediend op een moment dat tussen haar en Floriade al een rechtbankprocedure liep. In hoger beroep wees het hof het verzoek af wegens onvoldoende belang van Frog. Daartoe overwoog het hof dat in het hoofdgeding pleidooi zou volgen zes dagen na de beschikking van het hof op het verzoek, en dat bij toewijzing daarvan de te horen getuigen redelijkerwijs niet zouden kunnen worden gehoord voordat in het hoofdgeding (tussen)vonnissen zou zijn gewezen.

Door aldus te overwegen en daarop te laten volgen dat het hof (overigens net als beide partijen) ervan uitging dat een eventueel tussenvonnissen duidelijkheid zou scheppen ten aanzien van de te bewijzen stellingen en de bewijslastverdeling, heeft het hof volgens de Hoge Raad op begrijpelijke wijze gemotiveerd waarom het van oordeel was dat Frog bij toewijzing van haar verzoek onvoldoende belang had.

Hieruit kan worden geconcludeerd dat de mogelijkheid van het houden van een voorlopig getuigenverhoor tijdens een aanhangig geding beperkt is.¹³ Indien de verzoeker toch meent een voldoende belang in de zin van art. 3:303 BW te hebben bij zijn verzoek om een voorlopig getuigenverhoor, moet hij

dat aantonen.

Overigens zou een verzoeker met te weinig belang in een later stadium van het hoofdgeding wellicht wel voldoende belang bij een voorlopig getuigenverhoor hebben, bijvoorbeeld als zijn vordering wordt afgewezen omdat hij onvoldoende zou hebben gesteld en hij dit in appel probeert te repareren en daartoe eerst om een voorlopig getuigenverhoor verzoekt.¹⁴ Ook in uitspraken van feitenrechters wordt art. 3:303 BW geregeld ingezet bij het toe- of afwijzen van een verzoek om een voorlopig getuigenverhoor.¹⁵

MISBRUIK VAN BEVOEGDHEID

In dit verband is van belang art. 3:13 BW. Ingevolge lid 1 van dat artikel kan degene aan wie een bevoegdheid toekomt, deze niet invoeren voorzover hij haar misbruikt. Uit lid 2 van de onderhavige bepaling blijkt dat een bevoegdheid onder meer kan worden misbruikt door haar:

- uit te oefenen met geen ander doel dan een ander te schaden, of
- met een ander doel dan waarvoor zij is verleend, of
- wanneer men gezien de onevenredigheid tussen het belang bij de uitoefening en het belang dat daardoor wordt geschaad, in redelijkheid niet tot uitoefening daarvan kan overgaan.

Op grond van de schakelbepaling van art. 3:15 BW is art. 3:13 BW ook van belang in het burgerlijk procesrecht en dus ook voor de vraag of een verzoek tot het houden van een voorlopig getuigenverhoor voor toewijzing in aanmerking komt.¹⁶

1 Partner Kennismanagement Banning Advocaten te 's-Hertogenbosch, tevens raadsheer-plaatsvervanger bij het gerechtshof Amsterdam.

2 HR 19 februari 1993, NJ 1994, 345.

3 HR 11 februari 2005, JBP 2005/21.

4 Vgl. HR 13 september 2002, NJ 2004, 18.

5 HR 29 maart 1985, NJ 1986, 242.

6 Zie haar noot sub 9 onder HR 11 februari 2005, JBP 2005/21. Zie ook Hof Amsterdam, 27 januari 2005, NJF 2005/176.

7 MvA II, PG Boek 3 BW, p. 916.

8 Tekst & Commentaar Vermogensrecht (2004), aantekening 1 op art. 3:303 BW en TM, PG Boek 3 BW, p. 915.

9 HR 17 september 1993, NJ 1994, 118.

10 HR 9 oktober 1998, NJ 1998, 853.

11 HR 9 oktober 1998, NJ 1998, 853.

12 Tekst & Commentaar Vermogensrecht, a.w., aantekening 2 op art. 3:303 BW; zie ook MvA II,

PG Boek 3 BW, p. 916 en o.a. HR 30 maart 1951, NJ 1952, 29 en HR 27 februari 1998, NJ 1998, 764.

13 Groot, in haar noot onder HR 11 februari 2005, JBP 2005/21.

14 Vgl. HR 6 februari 1998, NJ 1999, 478.

15 Zie o.a. Rechtbank Amsterdam 4 november 2003, NJF 2004/254 en Rechtbank 's-Hertogenbosch 3 november 2004, NJF 2005/117.

16 Tekst & Commentaar Vermogensrecht, a.w., aantekening 1 op art. 3:15 BW.

De mogelijkheden voor een voorlopig getuigenverhoor tijdens een aanhangig geding zijn beperkt

Van de bevoegdheid om een voorlopig getuigenverhoor te verzoeken wordt misbruik gemaakt in de volgende gevallen:¹⁷

- ▶ indien de verzoeker wegens onevenredigheid van de over en weer betrokken belangen in redelijkheid niet tot toepassing van die bevoegdheid kan worden toegelaten;
- ▶ indien op voorhand vaststaat dat de te bewijzen feiten of rechten niet tot de beslissing van de zaak kunnen leiden;
- ▶ indien niet duidelijk is op welk feitelijk gebeuren het verhoor betrekking zal hebben;
- ▶ indien een voorlopig getuigenverhoor wordt verzocht met het oog op een andere dan de in het verzoekschrift omschreven civielrechtelijke procedure.

Het meest voorkomende geval van misbruik van recht bij een verzoek om een voorlopig getuigenverhoor heeft betrekking op strijd met het evenredigheids criterium.¹⁸ Alleen als de belangenafweging resulteert in het oordeel dat geen weldenkend mens in redelijkheid tot de uitoefening van de bevoegdheid om een voorlopig getuigenverhoor te verzoeken had kunnen komen, kan misbruik op grond van het evenredigheids criterium worden aangenomen. In de lagere rechtspraak wordt het misbruikcriterium veelvuldig toegepast.¹⁹

GOEDE PROCESORDE

Er lijkt weinig verschil tussen goede procesorde en misbruik te bestaan, omdat beide gronden in concrete gevallen tot dezelfde uitkomsten leiden.²⁰ Groot merkt, mijns inziens terecht, op dat de goede procesorde en misbruik twee verschillende rechtsbegrippen zijn, met elk hun eigen inhoud.²¹ Zij meent dat voor het aannemen van misbruik van recht een zwaardere stelplicht geldt dan bij strijd met de goede procesorde, alsmede dat de toets voor misbruik van recht een meer marginale is dan die voor de goede procesorde.

Een geval waarin afwijzing alleen op grond van de goede procesorde mogelijk is, betreft bijvoorbeeld de zaak waarin het ging om een voorlopig deskundigenbericht.²² Het verzoek daartoe had betrekking op een

al lopende procedure en betrof een vraagstelling die niet wezenlijk afweek van de vragen die reeds eerder aanleiding hadden gegeven tot het uitbrengen van drie expertiserapporten op basis van vier medische onderzoeken waaraan verweerster haar medewerking had verleend. Onder die omstandigheden vond de Hoge Raad het niet onbegrijpelijk dat het hof had geoordeeld dat een goede procesorde in de weg stond aan toewijzing van het verzoek.

ANDER ZWAARWICHTIG BEZWAAR

Uit het Frog/Floriade-arrest blijkt dat strijd met de goede procesorde een *zwaarwichtig bezwaar* kan zijn op grond waarvan een verzoek om een voorlopig getuigenverhoor kan worden afgewezen. Er zijn dus ook andere zwaarwichtige bezwaren denkbaar. Zo oordeelde het hof volgens de Hoge Raad terecht in de hiervoor genoemde casus dat het gelasten van een voorlopig deskundigenbericht ook in verband met zwaarwichtige bezwaren kon worden afgewezen.²³

Een verzoek om een voorlopig getuigenverhoor kan niet worden afgewezen op de enkele grond dat het belang van de verzoeker minder zwaar weegt dan het belang van de wederpartij. Zowel bij de gronden 'misbruik' (evenredigheids criterium) als 'zwaarwichtige bezwaren' is sprake van een belangenafweging. In die gevallen waarin geen misbruik van bevoegdheid door de verzoeker kan worden aangenomen, is denkbaar, gelet op wat hiervoor al is opgemerkt, dat het verzoek wordt afgewezen op grond van een zwaarwichtig bezwaar.²⁴

RATIO VOORLOPIG DESKUNDIGENBERICHT²⁵

Op grond van art. 166 lid 1 Rv bestaat 'recht op getuigenbewijs', indien het bewijsaanbod aan de in deze geldende vereisten voldoet²⁶. Een dergelijk recht bestaat ook indien het gaat om een verzoek tot een *voorlopig* getuigenverhoor, behalve wanneer sprake is van de vier hiervoor besproken uitzonderin-

gen.²⁷ Indien het gaat om de vraag of in een bodemprocedure een deskundigenbericht moet worden uitgebracht is het, blijkens vaste jurisprudentie van de Hoge Raad, aan de feitenrechter overgelaten of een deskundige wordt benoemd. Het staat de feitenrechter dus vrij een verzoek om een deskundigenbericht af te wijzen.²⁸ Deze discretionaire bevoegdheid bestaat niet bij een verzoek om een voorlopig deskundigenbericht.

In dit verband is de ratio van een voorlopig deskundigenbericht relevant, zo bepaalde de Hoge Raad in 1998: 'Dat een voorlopig deskundigenbericht (...) mede ertoe kan dienen een partij de mogelijkheid te verschaffen aan de hand van het uit te brengen deskundigenbericht zekerheid te verkrijgen omtrent voor de beslissing van het geschil relevante feiten en omstandigheden en aldus beter te kunnen oordelen of het raadzaam is de procedure voort te zetten'.²⁹ Met andere woorden: de functie van het voorlopig deskundigenbericht brengt mee dat het verzoek in beginsel moet worden toegewezen, mits het voldoet aan de daaraan noodzakelijk te stellen inhoudelijke eisen en niet afstuit op bezwaren van een hogere orde.³⁰

Dat was ook de reden waarom de Hoge Raad in dezelfde uitspraak van mening was dat het hof het verzoek had moeten toewijzen: 'Nu het (...) onmiskenbaar betrekking had op feiten en omstandigheden die van beslissend belang zijn voor de beslechting van het geschil tussen partijen en geen omstandigheden waren gesteld of gebleken die aanleiding konden geven tot afwijzing van het verzoek'. Kortom, een gewoon deskundigenbericht staat meer ten dienste van de rechter en een voorlopig deskundigenbericht vooral ten dienste van partijen.³¹

'ANDER ZWAARWEGEND BEZWAAR'

De Hoge Raad heeft in een aantal uitspraken uiteengezet wat de beoordelingsruimte is voor de feitenrechter bij de beoordeling van een verzoek om een voorlopig deskundigenbericht.³² Uit deze jurisprudentie blijkt dat

Een verzoek om een voorlopig getuigenverhoor kan niet worden afgewezen alleen omdat het belang van de wederpartij zwaarder weegt

hier dezelfde criteria worden gehanteerd als bij de beoordeling van een verzoek om een voorlopig getuigenverhoor. Aldus uitdrukkelijk het laatste arrest van de Hoge Raad terzake.³³

Met Akkermans ben ik van oordeel³⁴ dat – evenals het geval is bij een verzoek om een voorlopig getuigenverhoor – het niet zonder betekenis kan zijn dat de Hoge Raad naast de goede procesorde en het leerstuk van misbruik van bevoegdheid nog expliciet het criterium ‘een ander zwaarwegend bezwaar’ heeft genoemd. De Hoge Raad wil de rechter daarmee nadrukkelijk een ruimere beoordelingsmarge geven, zodat het heel goed denkbaar is dat een voorlopig deskundigenbericht op een zodanig zwaarwichtig bezwaar stuit dat afwijzing in de rede ligt terwijl men toch niet staande kan houden dat de verzoeker misbruik maakt van zijn bevoegdheid.³⁵

Overigens valt niet in te zien dat, evenals het geval is bij een verzoek om een voorlopig getuigenverhoor, een voorlopig deskundigenbericht niet voor afwijzing in aanmerking komt, indien er geen sprake is van een voldoende belang in de zin van art. 3:303 BW dan wel van een te zwakke materiële rechtspositie. Ook die gronden kunnen derhalve een afwijzing van een verzoek om een voorlopig getuigenverhoor rechtvaardigen³⁶.

Over de toepassing van de vier hiervoor genoemde afwijzingsgronden bij specifiek een verzoek om een voorlopig deskundigenbericht gaan de volgende arresten van de Hoge Raad.

BELANG

Over het belang ex art. 3:303 BW gaat het arrest van de Hoge Raad van 13 september 2002.³⁷ Daarin vernietigde de Hoge Raad de overweging van het hof dat de al dan niet in te stellen vordering nog niet eenduidig vaststond en het verzoekschrift dus niet voldeed aan de vereisten daarvoor. Deze redenering van het Hof ziet (deels) op art. 3:303 BW. De Hoge Raad vond dat het hof had miskend dat een voorlopig deskundigenonderzoek een partij de mogelijkheid kan verschaffen zekerheid te verkrijgen omtrent voor het geschil relevante feiten en omstandigheden, zodat een partij beter kan beoordelen of het raadzaam is een procedure te beginnen en, als daartoe wordt overgegaan, beter kan aangeven op grond waarvan een vordering wordt ingesteld.

Hieruit vloeit volgens de Hoge Raad voort dat minder strenge eisen gelden voor de omschrijving van de eventuele vordering in het verzoekschrift. Voldoende is dat feiten vermeld worden op grond waarvan kan worden beoordeeld waarover een deskundigen-

bericht moet worden uitgebracht en waarom dit onderzoek met het oog op (de strekking van) de eventueel in te stellen vordering(en) van belang kan zijn.

MISBRUIK VAN RECHT

Over misbruik van recht gaat het arrest van de Hoge Raad van 12 september 2003³⁸ in een geschil tussen een verzekeraar en een slachtoffer van een verkeersongeval over de mate van omvang van diens arbeidsongeschiktheid. Buiten rechte hadden partijen al gezamenlijk diverse specialisten onderzoek laten verrichten. Toen de verzekeraar vervolgens verzocht om een voorlopig deskundigenbericht, wees het hof dat af op grond van misbruik van bevoegdheid, vanwege de onevenredigheid van de over en weer betrokken belangen, waardoor de verzekeraar in redelijkheid niet haar bevoegdheid – om een voorlopig deskundigenbericht te verzoeken – mocht uitoefenen. Tegenover het belang van de verzekeraar bij een nieuwe psychiatrische expertise stond immers het belang van het slachtoffer bij het achterwege blijven (weer) een belastend onderzoek en dus van een aantasting van zijn persoonlijke integriteit.

Ook de Hoge Raad besloot tot misbruik van recht vanwege de onevenredigheid van de belangen tussen partijen, omdat het bestaande psychiatrische rapport in onderling overleg tussen partijen tot stand was gekomen en voldoende betrouwbaar kon worden geacht.³⁹

17 Zie de noot van A.J.J.G. Schijns, sub 2 onder HR 11 februari 2005, *JIN* 2005/159.

18 Groot, noot sub 4 onder HR 19 december 2002, *JBPr* 2004/30.

19 Zie o.a. Rechtbank Amsterdam 4 november 2003, *NJF* 2004/254, Rechtbank Breda 4 november 2003, *NJF* 2004/116 en Hof's-Gravenhage 28 oktober 2004, *NJF* 2004/587.

20 Zie o.a. D.M. Thierry, noot onder HR 12 september 2003, *JBPr* 2003/72.

21 Noot sub 7 onder HR 19 december 2003, *JBPr* 2004/30; zie over het verschil tussen de goede procesorde en misbruik ook de heldere noot van Groot, sub 5, onder HR 13 september 2002, *JBPr* 2003/20.

22 HR 19 december 2003, *JBPr* 2004/30.

23 HR 19 december 2003, *JBPr* 2004/30.

24 Groot, noot sub 5-6 onder HR 19 december 2003, *JBPr* 2004/30.

25 Zie C.J.M. Klaassen, De rol van de rechter in het kader van de waarheidsvinding in letselschadezaken: leidend of lijdend?, *AV&S*, 2005, nr. 3.

26 Tekst & Commentaar Burgerlijke Rechtsvordering (2005), aantekening 2 op art. 166 Rv.

27 Tekst & Commentaar Burgerlijke Rechtsvordering, a.w., aantekening 4 op art. 186 Rv.

28 Zie voor verwijzingen naar rechtspraak en literatuur de conclusie van A-G Asser voor HR 4 juni 1993, *NJ* 1993, 659, sub 2.9, alsmede Tekst & Commentaar Burgerlijke Rechtsvordering, a.w., aantekening 3 op art. 194 Rv.

29 HR 9 februari 1998, *NJ* 1999/478.

30 A.J. Akkermans, *AV&S*, 2004, p. 92.

31 Akkermans, a.w., p. 92.

32 HR 6 februari 1998, *NJ* 1999, 478, HR 13 september 2002, *JBPr* 2003/20, HR 12 september 2003, *JBPr* 2003/72 en HR 19 december 2003, *JBPr* 2004/30.

33 HR 19 december 2003, *JBPr* 2004/30.

34 A.w., p. 93.

35 In dit verband wordt in de conclusie van A.G. Huydecoper sub 7 voor HR 19 december 2003, *JBPr* 2003/72, het geval genoemd dat het deskundigenbericht de persoon van een van de partijen of een van diens naasten betreft. Zie overigens over het reeds door mij besproken verschil tussen de toets van misbruik van bevoegdheid en de goede procesorde.

36 Zie omtrent deze afwijzingsgronden hierboven.

37 *JBPr* 2003/20.

38 HR 12 september 2003, *JBPr* 2003/72.

39 In een andere zaak oordeelde de Rechtbank Dordrecht (9 februari 2005, *NJF* 2005/159) dat de verzekeraar geen misbruik van recht viel te verwijten toen deze een verzoek deed om een voorlopig deskundigenbericht naar de oorzaak van de (rug)klachten van verweerder, nadat deze slachtoffer was geworden van een aanrijding.

GOEDE PROCESORDE EN ANDER

ZWAARWICHTIG BEZWAAR

In het hiervoor al genoemde arrest oordeelde de Hoge Raad dat het hof dit criterium terecht had toegepast en een verzoek om (nog) een deskundigenbericht mocht afwijzen omdat er drie expertiserapporten beschikbaar waren.⁴⁰

In ditzelfde arrest baseerde het hof de afwijzing van het verzoek ook op andere zwaarwichtige bezwaren, omdat de verzochte nieuwe onderzoeken te belastend voor verweerder zouden zijn.⁴¹

Klaassen wijst er terecht op⁴² dat de afwijzingsgrond 'een ander zwaarwichtig bezwaar' de rechter de meeste ruimte lijkt te bieden voor toetsing van de belangen die bij letselschadezaken centraal staan: waarheidsvinding en privacy. Medisch onderzoek kan – zeker als het niet bij één blijft – bij het slachtoffer op zwaarwichtige bezwaren stuiten, zonder dat het verzoek nu direct als strijdig met de goede procesorde of als misbruik van procesrecht is te kwalificeren. Met Klaassen meen ik dat de balans tussen

Een gewoon deskundigenbericht

*staat meer ten dienste van de rechter
en een voorlopig deskundigenbericht
vooral ten dienste van partijen*

de door de ene partij beoogde 'waarheidsvinding' en de daartegen door de andere partij geuite bezwaren in geval van een medisch onderzoek, vanwege de daarmee gepaard gaande inbreuk op de lichamelijke integriteit, wellicht wat eerder een afwijzing zal rechtvaardigen dan bijvoorbeeld een verzoek tot een voorlopig deskundigenbericht naar de ondeugdelijkheid van een geleverde machine.

CONCLUSIE

De gronden voor afwijzing van een voorlopig getuigenverhoor of een voorlopig deskundigenbericht zijn door de Hoge Raad gelijkgeschakeld. Het is goed deze afzonderlijke criteria uit elkaar te houden. Het zijn verschillende rechtsbegrippen met elk een

eigen inhoud. Degene die verweer wenst te voeren tegen een verzoek om een voorlopig getuigenverhoor of voorlopig deskundigenbericht, doet er goed aan na te gaan of niet meerdere door de Hoge Raad geformuleerde criteria van toepassing zijn en vervolgens goed gemotiveerd naar voren te brengen waarom dit het geval is.

Het uitgangspunt blijft echter dat een verzoek om een voorlopig getuigenverhoor of een voorlopig deskundigenbericht dat voldoende concreet en terzake dienend is, en feiten bevat die zich lenen voor een getuigenverhoor of een deskundigenbericht, dient te worden toegewezen. Als een rechter een verzoek afwijst, dient hij dit deugdelijk te motiveren.⁴³

⁴⁰ HR 19 december 2003, JBPr 2004/30.

⁴¹ Het criterium "andere zwaarwichtige bezwaren" komt ook aan de orde in Rechtbank Dordrecht 9 februari 2005, NJF 2005/159.

⁴² A.w., zie noot 34.

⁴³ Zie Klaassen, a.w., en de door haar in noot 40 genoemde jurisprudentie van de Hoge Raad.

(advertentie)

ADVODAN

Advocatenbijstand in Denemarken

Advodan Aalborg is deelnemer van het grootste advocatenkring in Denemarken en is dus vertegenwoordigd op alle grotere plaatsen van Denemarken. Wij kunnen o.a. juridische bijstand verlenen in verband met benedengenoemde:

- vestiging van werkzaamheid/bedrijf in Denemarken
- innen van uitstaande vorderingen in Denemarken
- het voeren van rechtszaken/processen in Denemarken
- curatele behandeling van faillissementen

Wij spreken en corresponderen zowel op nederlands als engels.

U kunt altijd contact opnemen met: juridisch assistente Dorte Möller,
Mail: dm@aalborg.advodan.dk Rechtstreeks telf.nr. +45 9631 3304

Correspondentie adres: Moelleaa 1, DK - 9000 Aalborg

FIF 33

RECHERCHE- EN INFORMATIEBUREAU

Voor bedrijven, particulieren en advocatuur

- Onrechtmatig ziekteverzuim
- Alimentatiezaken
- Controle werkzaamheden
- Handelsinformatie
- Fraude / Bedrijfsdiefstal
- Privé-onderzoeken

010 - 477 33 22 www.fif33.nl

Goedgekeurd door Min. van Justitie POB 238
Heemraadssingel 186 • 3021 DM Rotterdam
Fax: 010 - 477 08 30 • e-mail: info@fif33.nl

Nieuwe ontwikkelingen in Europese betekening

De EG-Betekeringsverordening (BetVo) heeft, nu ruim vier jaar in werking, binnen de EU voor een snellere betekening gezorgd. De mogelijkheden die de Verordening biedt worden echter nog niet optimaal gebruikt, en er doen zich bij het gebruik ook nog steeds problemen voor, die na consultatie recent hebben geleid tot een wijzigingsvoorstel van de Europese Commissie.¹

Een van de problemen is het taalvereiste van art. 8 BetVo. De processtukken moeten volgens art. 8 in de taal van de aangezochte lidstaat gesteld zijn, of in de taal van de verzendende lidstaat indien de geadresseerde deze taal begrijpt. Deze beperkte regeling brengt onnodige complicaties mee. Daarom bepaalt het wijzigingsvoorstel dat het stuk in elke taal mag worden gesteld, mits de geadresseerde die taal begrijpt. Te denken valt bijvoorbeeld aan het geval dat in een Nederlands-Duitse handelsrelatie partijen contractueel overeenkomen dat zij als processtaal Engels zullen gebruiken. Art. 8 bepaalt thans dat de processtukken óf in het Duits óf in het Nederlands gesteld moeten worden; in het voorstel wordt ook het gebruik van Engels mogelijk gemaakt.

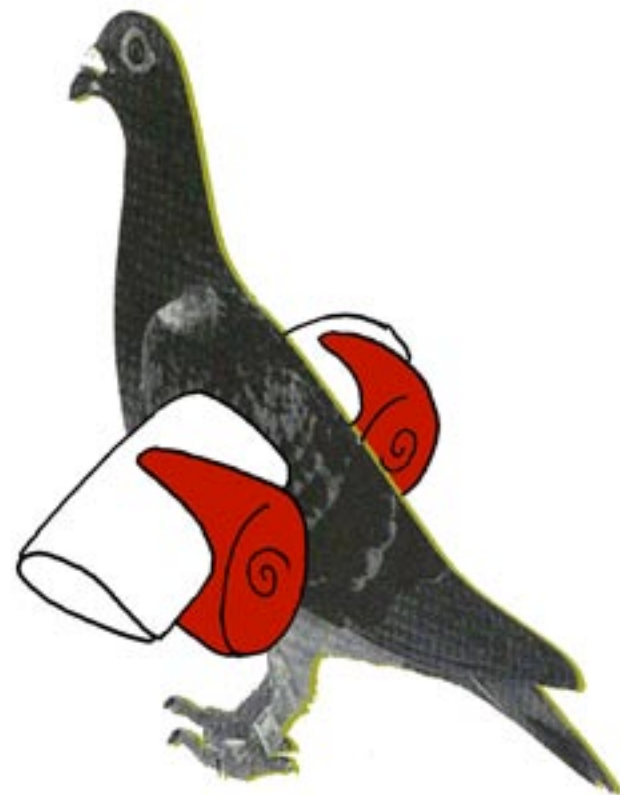
MISBRUIK VOORKOMEN

Het probleem van de taal van het inleidend processtuk staat ook centraal in de uitspraak van het HvJEG van 8 november 2005 waarin de Hoge Raad prejudiciële vragen gesteld heeft over de BetVo. Het gaat in de zaak Götz Leffler/Berlin Chemie over de rechtsgevolgen van een 'rechtmatig' geweigerd inleidend processtuk.² De eiser in kort geding had

Mr. Mirjam Freudenthal
senior docent/onderzoeker
Molengraaff Instituut, Utrecht

voor de Nederlandse rechter nagelaten de dagvaarding aan de Duitse verweerder in het Duits te vertalen, daarom weigerde de verweerder deze te aanvaarden. De Nederlandse rechter weigerde verstek te verlenen tegen de Duitse verweerder en besliste dat de instantie geëindigd was.

De gestelde prejudiciële vragen zijn belangrijk omdat de Verordening in zo'n geval niet regelt wat de rechtsgevolgen zijn van een dergelijke weigering. In zijn uitspraak overweegt het Hof dat wanneer degene voor wie een stuk bestemd is, geweigerd heeft dit in ontvangst te nemen omdat het niet is gesteld in een officiële taal van de aangezochte lidstaat of in een taal van de lidstaat van verzending die de geadresseerde begrijpt, de verzender dit verzuim kan herstellen door alsnog de gevraagde vertaling toe te zenden (ov. 53). Het Hof wil hiermee vermijden dat de geadresseerde misbruik maakt van zijn recht het niet-vertaalde stuk te weigeren (omdat bewezen kan worden dat hij de taal van de lidstaat van verzending begrijpt) en daarmee de verzender van het stuk benadeelt (ov. 52). Een hernieuwde betekening van de in de juiste taal vertaalde processtukken – die dan wel onverwijld moet plaatsvinden

– wordt geacht het gewenste gevolg te hebben.

Verder overweegt het Hof dat het gevolg van de toezending van een vertaling wat betreft de datum van de betekening of kennisgeving moet worden bepaald naar analogie van het systeem van de dubbele datum van art. 9 lid 1 en 2 BetVo. Derhalve zal de verzender zich met betrekking tot de datum moeten kunnen beroepen op die van de oorspronkelijke betekening of kennisgeving³ en wordt ten aanzien van de geadresseerde alleen het tijdstip van de (hernieuwde) betekening of kennisgeving van de vertaalde stukken in acht genomen (ov. 67).

BRIJ OPPERUIMD

Ook al is de uitspraak van het Hof niet echt verrassend, toch is de autonome uitleg van art. 8 lid 1 een belangrijke stap in het harmoniseringsproces van de Europese betekening. Na deze uitspraak van het HvJEG zal de wijziging van art. 8 zoals door de Commissie voorgesteld, zeker worden gerealiseerd.

Het reeds genoemde wijzigingsvoorstel van de Commissie wil behalve het taalprobleem ook de alternatieve methoden van betekening of verzending van art. 14 en 15

verbeteren. Zoals bekend, kent de BetVo meerdere vormen van betekening of verzending. De meest uitgewerkte is de betekening via decentrale verzendende en ontvangende instanties, waarbij onder meer gebruik gemaakt wordt van standaardformulieren.⁴ De belangrijkste andere methode is de betekening per post. De lidstaten mogen de betekening per post op hun grondgebied niet weigeren, wel konden zij aan de betekening per post voorwaarden stellen (art. 14). Daarvoor ontbraken echter uniforme bepalingen. In het voorstel wordt de daardoor ontstane brij van nationale regels opgeruimd en is opgenomen dat de verzending per post steeds moet plaatsvinden door middel van een aangetekend schrijven met bericht van ontvangst.

Ook art. 15 krijgt een betere regeling. Het artikel biedt de mogelijkheid dat belanghebbenden de betekening of kennisgeving rechtstreeks kunnen laten verrichten door deurwaarders, ambtenaren of andere bevoegde personen in de aangezochte lidstaat. Lidstaten konden toepassing van dit artikel tot nog toe uitsluiten, het voorstel schaft deze mogelijkheid af. Ter verhoging van de

rechtszekerheid zowel voor de geadresseerde als de verzender en om meer eenheid te brengen in de betekening via de decentrale instanties en de methoden van betekening van art. 14 en 15, wordt het taalvereiste van art. 8 en de in dat artikel gegeven mogelijkheid om het stuk te weigeren van overeenkomstige toepassing verklaard op deze methoden van betekening. Voor Nederland zal deze wijziging van belang kunnen zijn omdat juist Duitsland zich steeds tegen de rechtstreekse betekening heeft verzet.

VERZENDING PER POST

De BetVo heeft recent ook tot wijziging van ons nationale procesrecht geleid. Zoals bekend vindt de BetVo uitwerking in art. 56 Rv. In aanvulling op de informatie van Hendrikse⁵ over de 'Veegwet' van 15 oktober 2005 kan gewezen worden op de wijziging van art. 56 lid 3 Rv. Dit artikel bepaalt thans onder meer dat als een 'dagvaarding overeenkomstig art. 63, eerste lid, betekend wordt aan het kantooradres van de advocaat, procureur of deurwaarder (...) dan wordt ter bepaling of tijdig verzet, hoger beroep, onderscheidenlijk beroep in cassatie is ingesteld de datum

van die betekening in aanmerking genomen, mits de deurwaarder binnen veertien dagen daarna tevens een afschrift van de dagvaarding, of een vertaling daarvan in een taal als bedoeld in art. 8, eerste lid onder a, van de verordening, aan een ontvangende instantie zendt als bedoeld in art. 2, tweede lid, van de verordening ter betekening aan de betrokkene *dan wel per aangetekende post rechtstreeks aan de betrokkene verzendt*' (curs. MF).

Met deze wijzigingen van art. 56 lid 3 Rv is ten eerste de uitspraak van HR 17 januari 2003, NJ 2003, 113 gecodificeerd. De Hoge Raad overwoog dat een betekening conform art. 63 Rv rechtsgeldig is, mits de deurwaarder binnen veertien dagen daarna ook een afschrift aan een ontvangende instantie verzendt. Nieuw is de regeling dat de dagvaarding ook rechtstreeks door de deurwaarder aan de betrokkene per aangetekende post verzonden kan worden.⁶ Verwacht mag worden dat de verzending per aangetekende post in deze gevallen een wezenlijke versnelling zal meebrengen, in het bijzonder in die lidstaten waar de betekening nog de nodige tijd vergt. ●

¹ COM (2005) 305 def.; 11 juli 2005. Zie voor de praktische belemmeringen: M. Freudenthal, Babylonisch civiel procederen, *Advocatenblad* 2004, p. 797.

² Zie HR 17 oktober 2003, NJ 2004, 267; HvJEG zaak C-443/03 met een conclusie van A-G Stix-Hackl van 28 juni 2005. Het is niet alleen de eerste

uitspraak van het Hof over de BetVo maar ook over een rechtsmaatregel gebaseerd op art. 65 EGV.

³ Voor de Nederlandse verzender is dit het tijdstip waarop de deurwaarder als verzendende instantie het stuk naar de ontvangende instantie verzonden heeft.

⁴ Art. 4 t/m 11 BetVo.

⁵ *Advocatenblad* 2005, p. 666.

⁶ Zie over deze door mij voorgestelde wijziging van art. 56 lid 3 Rv: *Advocatenblad* 2003, p. 472-475, met een reactie hierop, p. 627-628.

(advertentie)

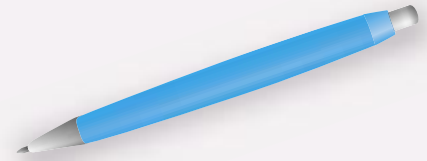

Nederlands advocaat in Spanje

- Onroerend goed
- Overeenkomsten
- Onderneming
- Notariële aktes

Tel.: +34 968 233151
www.inmovest.com
roeland@inmovest.com

In dit nummer het derde en tevens laatste deel van een kleine, driedelige serie van stukjes die een secretaresse over haar advocaat heeft geschreven. De schrijfster gebruikt een pseudoniem; naam en adres zijn bij de redactie bekend.

Adrenaline

Mijn advocaat is een avondmens. Zelf zit ik 's ochtends om halfnegen uur fris als een hoentje achter mijn bureau; mijn productiviteit zakt naarmate de dag vordert. Maar als mijn advocaat binnenkomt, heeft hij een aanlooperperiode nodig. De eerste uren van de dag besteedt hij aan zaken die gedaan moeten worden, maar niet de allerhoogste prioriteit hebben. Daarna is zijn brein voldoende aangescherpt om zich te richten op de spoedzaken en begint de adrenaline te stromen.

Het soort zaken dat gedaan moet worden, maar niet de hoogste prioriteit heeft, is divers. Soms vind ik dat bepaalde dingen geen enkele prioriteit hebben. Dat is misschien kortzichtig van mij, want ook die handelingen dragen er wellicht toe bij de geest van mijn advocaat vrij te maken zodat hij zich daarna volledig kan wijden aan zijn eigenlijke werk.

Zo constateerde hij laatst tijdens zijn aanlooperperiode dat een zojuist door hem aangeschaft overhemd niet geheel voldeed aan zijn wensen. Hij besloot dat het vermaakt moest worden. Hij stapte in zijn auto en leverde het overhemd af bij een kledingreparatiezaak. Weer terug op kantoor was er niets meer wat hem belette zich te richten op hetgeen met de meeste spoed moest gebeuren: het dicteren van een conclusie. Gevolg voor mij: typen als een bezetene. Die adrenalinestoot zou ik liever om halfnegen uur hebben gekregen.

Maar ja, zie je baas maar eens te veranderen.

(Françoise, secretaresse)

(advertentie)

Maakt risico's beheersbaar.

Organisaties lopen risico's. Sommige zijn acceptabel en worden voor lief genomen. Veel risico's zijn onbekend en voorbereiden is niet altijd mogelijk. Dit kan grote gevolgen hebben: fraude en diefstal, brand, spionage of afpersing kunnen bedrijfsprocessen immers flink aantasten. Precon Recherche- en Adviesdiensten helpt deze problemen te voorkomen of te beperken. Precon brengt risico's in kaart en zorgt dat uw organisatie maatregelen kan nemen. Zowel preventief als repressief.

Precon Recherche- en Adviesdiensten werkt op vier fronten aan veiligheid.

- Advies en consultancy
- Opleidingen en trainingen
- Recherchewerkzaamheden
- Toedrachtonderzoek

Precon Recherche- en Adviesdiensten BV, 's Gravelandseweg 292, 3125 BK Schiedam. Postbus 144, 3100 AC Schiedam.
Telefoon: 010 - 415 89 99. Fax: 010 - 415 92 10. www.precon.nl office@precon.nl

ONDERDEEL VAN FACILICOM SERVICES GROUP PROFESSIONAL PEOPLE

Basisbegrippen voor de waardering van e

drs. J.G. Groeneveld
RA RV te Dordrecht¹

Bij onder meer fusie en overname, bedrijfsopvolging, vertrek van aandeelhouders en echtscheiding moet vaak de waarde van een onderneming worden vastgesteld. De betrokken juristen kennen de regels en de toepassing van het recht, maar als die moeten worden toegepast op waarde, prijs en betaling wordt het resultaat al snel gecompliceerd. Vandaar deze introductie voor advocaten in de wereld van beargumenteerde waarderingen die rekening houden met het moment, de belanghebbende en diverse scenario's.

WAARDE, PRIJS, BETALING

Waarde, prijs en betaling hebben veel met elkaar te maken, maar mogen niet onderling worden verward. Dat is soms lastig omdat voor waardebepaling nogal eens naar de prijzen in de markt wordt gekeken. Dat heet dan marktwaarde of (voor effecten) beurswaarde. In accounting – ook in jaarrekeningen – wordt voor de boekwaarde naar prijzen gekeken, namelijk in al die gevallen waar de historische prijs als waarderingsgrondslag wordt gebruikt. Bij toepassing van vervangingswaarde wordt gekeken naar de actuele inkoopprijs. In accounting zou een denkbeeldige driehoek dus eigenlijk moeten

worden gekanteld met de prijs als basis voor waarde en betaling. In accounting worden waarde en prijs in principe aan elkaar gelijkgesteld. De driehoek heeft dan gelijke zijden. Daarentegen zal in de economie de waarde 'nooit' gelijk zijn aan de prijs. Hierbij kan worden bedacht dat ook een betalingsrege-

ling het noodzakelijke verschil kan maken. Juist in het verschil tussen waarde en prijs willen koper en verkoper hun voordeel behalen. Daarentegen worden prijs en waarde vaak aan elkaar gelijkgesteld in conflictsituaties waarin geen der partijen een voordeel mag behalen.

*Visie, capaciteit, leeftijd,
risicoperceptie en draagkracht
beïnvloeden de waarde*

en onderneming

WIN-WIN

De prijs is de tegenprestatie die de uitkomst is van de ontmoeting van vraag en aanbod. Koper en verkoper worden het – al of niet na een onderhandelingsproces – met elkaar over de prijs eens. Indien beiden het ook met elkaar over de waarde eens zouden zijn, zou het spreekwoord ‘twee ruilen, één huilen’ waarheid worden. Koop en verkoop zou een *zero-sum game* zijn. Een wederpartij zou in die

genfunctie en heeft als doel verantwoording mogelijk te maken. Economie heeft met sturing en beleid te maken. Economie moet ondernemend gedrag kunnen verklaren en daarvoor een grondslag bieden. Accounting en economie kennen dan ook van elkaar verschillende waardebegrippen.

Waarde in accounting is de waarde die in jaarrekeningen wordt genoemd: historische

later komt of gaat, respectievelijk dat het meer of minder zal zijn. Tijd speelt een belangrijke rol.

Met deze ingrediënten van waarde – verwachte geldstromen, tijd en risico – wordt duidelijk dat waarde van subject tot subject kan verschillen. Visie, capaciteit, leeftijd, risicoperceptie en draagkracht zijn van invloed op de te realiseren verwachting. Verschillen hierin zullen tot andere waardeuitkomsten leiden. De gevolgen hiervan zijn dat economische waarde veranderlijk is en subjectief. Een waarderingsrapport moet dan ook duidelijk maken voor welk moment de waarde is bepaald en voor wie is gewaardeerd.

De basismethode van economische waardering vereist inzicht in het geldstroomprofiel en het risicoprofiel van de onderneming

verhoudingen niet kunnen bestaan. Maar we weten dat in werkelijkheid beide partijen bij die ene prijs voordeel kunnen behalen. Dat is alleen mogelijk wanneer de waarde voor de koper hoger is dan de waarde (voor hetzelfde object op hetzelfde moment) voor de verkoper. Die ene waarde waar men het over eens is, en die – met consensus als criterium – ‘objectief’ genoemd zou kunnen worden, bestaat niet. In de economie zijn het juist de waardeverschillen die door transacties worden geëxploiteerd en die tot win-winsituaties aanleiding kunnen zijn.

ACCOUNTING EN ECONOMIE

Economie bestaat dankzij uiteenlopende waarden. Accounting gaat uit van die ene waarde, namelijk de historische prijs. Accounting biedt dan ook geen verklaring voor economisch gedrag en kan in wezen ook geen sturing geven. Accounting (rekening; rekenschap – *accountability*) heeft een geheu-

prijzen, desgewenst in de verschillende varianten van *fifo*, *lifo*, et cetera. De waarde die in de balans wordt genoteerd, is onder andere afhankelijk van accounting principes (als *matching*, realisatie, *going concern* en voorzichtigheid); betaalde prijzen; activering (en saldering en afschrijving); off-balance technieken; rubricering als eigen of vreemd vermogen; actualisering (herwaardering) en berekening van voorzieningen. Dit is – met uitzondering van voorzichtigheid – een weergave van wat er is gebeurd: het is historie, gemeten aan de hand van de kosten.

Waarde in economie is daarentegen gericht op de toekomst en wordt gemeten aan de hand van de verwachte opbrengsten. In de financiële economie worden de opbrengsten niet alleen in geld uitgedrukt (geld als rekeenheid) maar bestaan de opbrengsten en de kosten uit geld (geld als ruilmiddel). Economische waarde is bepaald door de verwachte inkomende en uitgaande geldstromen. En omdat het om verwachtingen gaat, horen er risico en onzekerheid bij die ook naar verwachting moeten worden beloond. Met risico wordt hier bedoeld de mogelijkheid en de mate waarin het geld eerder of

ACCOUNTINGBENADERING

Waarde in accounting en waarde in economie raken elkaar, staan naast elkaar en daarmee zelfs tegenover elkaar. In het algemeen wordt waarde bepaald in het kader van te formuleren beleid. Dat kan vorm krijgen in fusie en overname en *buy-out*. Maar bijvoorbeeld ook bedrijfsopvolging vraagt om beleid. In het algemeen houdt de vraag naar de waarde dan ook in dat naar de economische waarde wordt gevraagd. Daarvoor worden twee benaderingen gebruikt: de – middellijke – accounting-benadering en de – rechtstreekse – economische benadering. Voor elke benadering staan verschillende methoden ter beschikking.

Accountingbenaderingen zijn middellijk omdat in die benadering de economische waarde moet worden herleid van de accountingwaarde. In principe is dat tot mislukken gedoemd. De gedachtegang is – vaak stilzwijgend – die van extrapolatie. Het verleden is de indicator voor de toekomst. Door het verleden te waarderen wordt de toekomst gewaardeerd. Daarvan uitgaande komen de intrinsieke waarde en de rentabiliteitswaarde in beeld.

Intrinsieke waarde geldt als synoniem voor de boekwaarde van het eigen vermogen in de balans. Door normalisering en actualisering worden daarop correcties gemaakt. Men

1 Joost Groeneveld is directeur van Wingman Business Valuators B.V., Dordrecht/Leidschendam. Wingman is gespecialiseerd in de waarde-bepaling van ondernemingen.

spreekt dan van de niet-zichtbare intrinsieke waarde. Het behoeft geen betoog dat normalisering en actualisering aanleiding kunnen zijn tot veel discussie. Maar ook zulke correcties maken van intrinsieke waarde geen economische waarde. Toepassing van deze methode veronderstelt dat de onderneming bestaat uit haar activa.

Rentabiliteitswaarde kent betekenis toe aan de winst van de onderneming. Hierbij moet worden bedacht dat de hoogte van de winst van dezelfde accounting-principes afhankelijk is als balanswaarde. Bovendien moet worden bedacht dat lang niet altijd de gehele vermogensmutatie als winst/(verlies) geldt. Ook wordt de winst vaak genormaliseerd. Ten slotte doet zich de vraag voor welke winst wordt gebruikt. Vaak is dat de winst van de laatste jaren die wordt gewogen en gemiddeld. De rentabiliteitswaarde wordt berekend door de winst te delen door de rendementseis die voor eigen vermogen geldt. Bij een rendementseis van 10% op jaarbasis bedraagt de waarde dus $10 * W$. Een koers-winstverhouding van 20 kan op deze manier worden begrepen aan de hand van een rendementseis van 5%. Of aan de hand van een rendementseis van bijvoorbeeld 15% bij verwachte – eeuwigdurende! – groei van 10% van de winst. Verwachte groei is een belangrijke waardefactor die niet kan worden afgeleid uit de in het verleden behaalde resultaten. Rentabiliteitswaarde biedt daarmee voor economische waarde een ontoereikend houvast.

Intrinsieke waarde en rentabiliteitswaarde werden (en worden) wel bij elkaar geteld. Daarmee werden stroomgrootheden geteld bij voorraadgrootheden. Voor het overige kunnen de tekorten van de beide methodes elkaar niet compenseren.

ECONOMISCHE BENADERING

Economische waarde heeft betrekking op verwachte geldstromen, tijd en risico. Eerder 'geld in' is meer waard dan later 'geld in'. Meer 'geld in' is meer waard dan minder

'geld in'. En minder risico is meer waard dan meer risico. Dat zijn de waarderegels. Ze krijgen toepassing in discontering (berekening van de contante waarde) van de verwachte geldstromen. De basismethode heet dan ook Discounted Cashflowmethode (DCF). De toepassing ervan vereist inzicht in het geldstroomprofiel en het risicoprofiel van de onderneming. Daarvoor moet onderzoek worden gedaan naar – in hoofdzaak – de te verwachten ontwikkelingen van omzet en afzet, kosten en investeringen, werkkapitaal, financiering, de marktontwikkeling, de branche, de fiscale situatie. Risico's zijn bij uitstek operationeel, financieel, strategisch, juridisch en fiscaal van aard. Daarnaast zijn de organisatie en structuur van de onderneming (de vennootschap) van groot belang voor het risicoprofiel. En vanzelfsprekend de menselijke factor: door persoonsgebondenheid is waarde vaak moeilijk overdraagbaar en voorzover overdraagbaar dus sterk gereduceerd.

DOCUMENTATIE

Documenten van de onderneming die moeten worden onderzocht, zijn statuten, overeenkomsten (contracten), het ondernemingsplan, het investeringsplan, het financieringsplan, budgetten en begrotingen, verslagen van directievergaderingen en toch ook jaarrekeningen. De documentatie is niet altijd in die vorm beschikbaar. Maar plannen en intenties zijn er vaak wel. Er is (impliciet) beleid dat in een prognose vorm kan krijgen. Elke onderneming heeft een toekomst. DCF is voor elke onderneming mogelijk, ook in het midden- en kleinbedrijf.

VUISTREGELS

De praktijk kent voor waardebeoordeling ook vuistregels. Vuistregels – indien goed gemarkeerd – hebben een self fulfilling karakter. De volgende toepassing verwijst naar de vorige. Vuistregels houden zichzelf in stand. Zij zijn als het ware een gemiddelde. Wie daar met zijn onderneming in positieve zin van afwijkt, zal zich er niet graag van bedienen.

Vuistregels zijn per branche en per land verschillend. Zo'n vuistregel kan zijn $10 * \text{winst}$ of $0,8$ tot $1,2 * \text{omzet}$. Bij een winstmarge van 10% komen beide regels op ongeveer hetzelfde neer. Vertaling van de ene regel in de andere geeft soms een aardig inzicht in de veronderstellingen die impliciet worden gemaakt. De tweede regel biedt meer ruimte. Zelfs zoveel, dat de bovenkant 50% van de onderkant scheelt. Dat houvast is dus niet erg groot.

VERGELIJKEN

Van de te waarden onderneming worden beursgenoteerde soortgenoten opgespoord waarvan de koers-winstverhoudingen – al dan niet na weging – worden gemiddeld. De winst van het te waarden bedrijf wordt hiermee vermenigvuldigd. Er wordt dus een rentabiliteitswaarde berekend. Met deze *market comparables* wordt vergelijkbaarheid verondersteld, die echter slechts in een enkel opzicht bestaat. Dat maant tot grote terughoudendheid bij de toepassing van deze methode. Bovendien wordt ter vergelijking de koers genomen. Dat is een genoteerde prijs. In wezen wordt volgens deze methode de waarde dus op een prijs gebaseerd. En bovendien wordt de onvergelijkbaarheid in rekening gebracht door de aanzienlijke discounts die op hun beurt vuistregelachtig op de berekende rentabiliteitswaarde in mindering worden gebracht.

IMPRESSIE

Accountingmethodes, vuistregels en *market comparables* hebben het voordeel dat ze snel een impressie geven. Maar wie serieus in waarde is geïnteresseerd, kan niet zonder goed onderzoek naar waarde en zonder een goed rapport daarover. Daarin kan worden gerekend met het moment, met de belanghebbende, met de reden voor zijn belangstelling, met gevoeligheid, met scenario's. Die waarde kan worden beargumenteerd en uitgelegd. Een goed waarderingsrapport voorkomt conflicten en lost bestaande conflicten op. ●

O P R O E P

Donner: OM beschadigd door media 'Topman justitie betrokken bij wegpiraterij'

De voorzitter van het college van procureurs-generaal van het District van de Middelen, maar ook nog vice-generaal van het District van de Middelen.

De directeur van het college van procureurs-generaal van het District van de Middelen, maar ook nog vice-generaal van het District van de Middelen.

De directeur van het college van procureurs-generaal van het District van de Middelen, maar ook nog vice-generaal van het District van de Middelen.

De directeur van het college van procureurs-generaal van het District van de Middelen, maar ook nog vice-generaal van het District van de Middelen.

De directeur van het college van procureurs-generaal van het District van de Middelen, maar ook nog vice-generaal van het District van de Middelen.

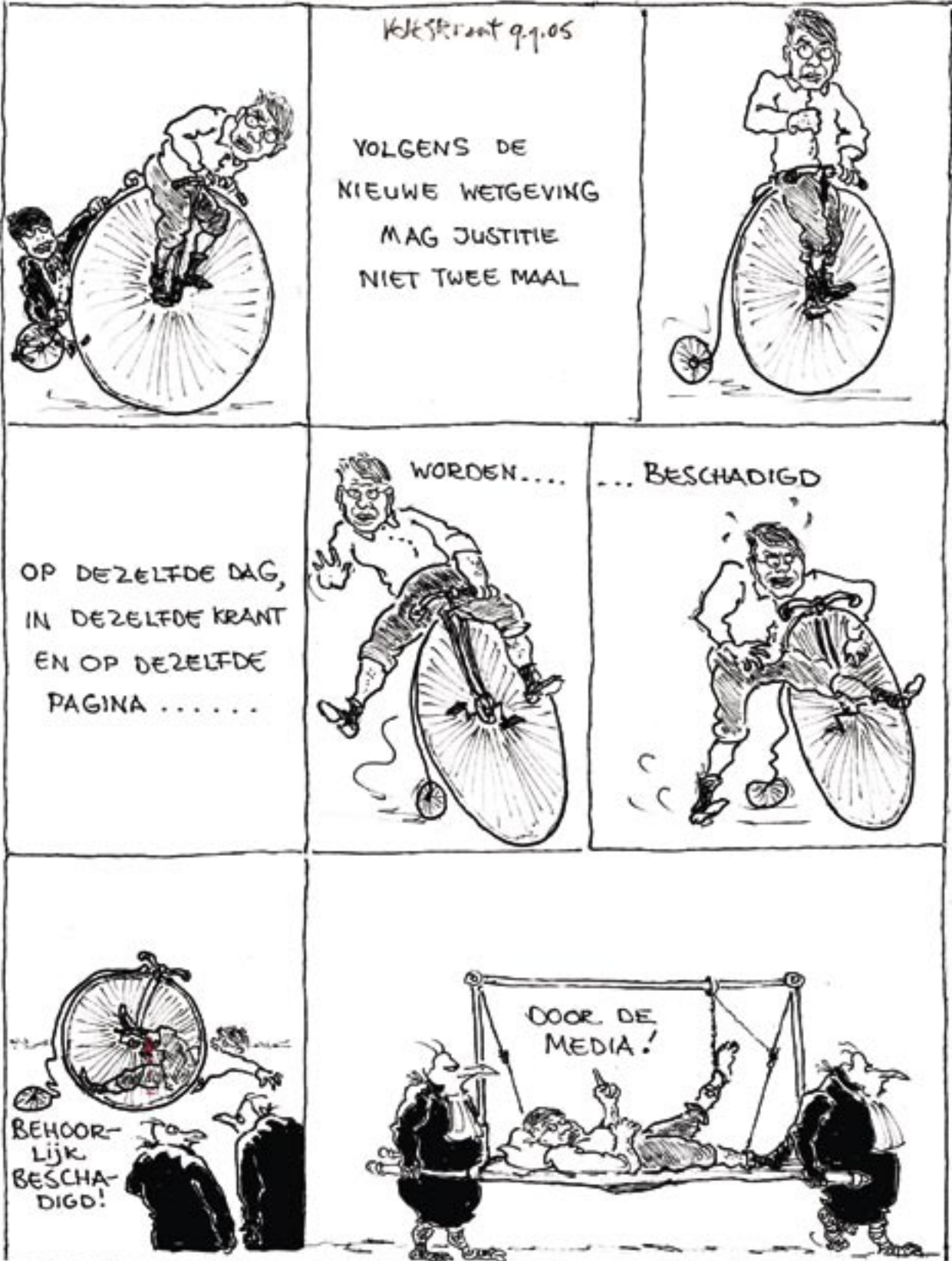
De directeur van het college van procureurs-generaal van het District van de Middelen, maar ook nog vice-generaal van het District van de Middelen.

De directeur van het college van procureurs-generaal van het District van de Middelen, maar ook nog vice-generaal van het District van de Middelen.

De directeur van het college van procureurs-generaal van het District van de Middelen, maar ook nog vice-generaal van het District van de Middelen.

De directeur van het college van procureurs-generaal van het District van de Middelen, maar ook nog vice-generaal van het District van de Middelen.

De directeur van het college van procureurs-generaal van het District van de Middelen, maar ook nog vice-generaal van het District van de Middelen.

Mu

VAN

Han Keijser

Welke boeken lezen advocaten eigenlijk buiten de juridische literatuur, als ze dan nog lezen? Zien ze graag opera, bezoeken ze bioscopen, concerten, galeries? Gaan ze naar toneel? En wat betekent die cultuur voor hen en, misschien voor hun werk? Han Keijser (65, advocaat bij Hekkelman in Nijmegen; gehuwd, drie kinderen) is gefascineerd door de portretkunst.

Jan Pieter Nepveu

journalist

Yousuf Karsh, Pablo Casals

‘Als je geen menselijke betrokkenheid hebt, hou dan maar op, als advocaat en als portretschilder’

“ Portretten moeten een extra dimensie hebben. Laatst was ik bij een bedrijf waar een groot portret hing van de oprichter. Dat hadden ze ergens in China of Japan laten maken. Het was gewoon een nageschilderde foto. Technisch, ambachtelijk was het perfect, maar de extra dimensie ontbrak.

Die dimensie vind je wel bij beroemde kunstenaars. Iemand als Rembrandt heeft schitterende portretten gemaakt. Ik vind het fascinerend hoe je hem op zijn eerste zelfportretten ziet, jong en uitdagend, iemand die de wereld wil veroveren; en hoe hij uiteindelijk op zijn laatste zelfportret staat afgebeeld, als een oude man, getekend door een leven vol succes en tegenslag. Het hele verloop van zijn leven is weergegeven.

Dat zie je ook bij Charley Toorop. Zij schilderde veel zelfportretten en heeft zichzelf als jong meisje en als oude vrouw afgebeeld. Daarin zie je haar hele ontwikkeling. Er zijn natuurlijk mooie portretten gemaakt door veel meer kunstenaars: Vincent van Gogh, Kees van Dongen, Picasso, David Hockney, Carel Willink... Ik kan talloze namen noemen.

Ook zelf schilder ik portretten. Honderden heb ik er gemaakt. Ik portretteer mensen die dat leuk vinden, af en toe in opdracht. Soms zie ik iemand die me mooi lijkt om te schilderen, daar ben ik een beetje op gefocust. Het

maakt deel uit van mijn belangstelling voor portretten in het algemeen.

Portretteren is een speciale vaardigheid. Er zijn veel schilders die geen portretten kunnen maken. Ze zeggen dan dat het niet hoeft te lijken, maar ik vind van wel.

Wat ik heel interessant vind, is de Russische portretkunst. Ik ben meermalen in Rusland geweest. Je hebt in Sint Petersburg en Moskou geweldige verzamelingen van mooie portretten, van alle mogelijke schilders. Het bijzondere is de hoge kwaliteit en de intensiteit, het was kennelijk iets wat heel sterk leefde. In de musea hangen zalen vol met portretten. Ik denk dat de portretkunst zich in Rusland onderscheidde doordat veel schilders zich erin hadden gespecialiseerd. Opmerkelijk is dat die verzamelingen allemaal ophouden in 1917. Veel schilders zijn vermoedelijk na de revolutie uitgeweken.

Je kunt een portret op duizend verschillende manieren maken, en fotografie hoort daar natuurlijk bij. De Armeense fotograaf Yousuf Karsh heeft foto's gemaakt van alle mogelijke mensen: staatslieden, schrijvers, mensen die om welke reden dan ook bekend of beroemd zijn. Bijvoorbeeld de cellist Pablo Casals, die door hem van achteren gefotografeerd is. Je ziet Casals toegewijd met die cello bezig, helemaal daarin opgaan, volledig geconcen-

‘Het geheim van een mens is de extra dimensie die een portret de moeite waard maakt, soms terwijl je de hele persoon niet kent’

treerd. En door de vorm van die man, dat lichaam, dat hoofd, weet je: dit is Pablo Casals. Je hoort als het ware de muziek uit de foto komen. Van Yousuf Karsh is de uitspraak: ‘Within every man and woman a secret is hidden, and as a photographer it is my task to reveal it if I can.’ Dat bijzondere, dat geheim van een mens, is de extra dimensie die een portret de moeite waard maakt, soms zelfs terwijl je de hele persoon niet eens kent. In een van de boeken van Karsh, *Portraits of greatness*, staan 96 mensen die hij gefotografeerd heeft. Mij valt op dat beroemde mensen, zoals Churchill, Kennedy, Albert Schweitzer, veel tijd hebben genomen om te poseren. Dat is eigenlijk heel opmerkelijk. Ze zijn daar uren-, soms dagenlang mee bezig geweest. Kennedy, zo blijkt uit Karsh’

beschrijving van de sessie, ging naar de kap- per en liet alles keurig in orde maken. Dus deze mensen vonden het kennelijk zelf ook wel iets hebben. Ik weet niet precies wat hen bewoog. Waren ze zo ijdel dat ze een portret moesten hebben? Natuurlijk, ze werden er voor gevraagd. Maar ze deden mee. Ik ben zelf wel een beetje trots op een schilderij dat ik gemaakt heb van een emeritus hoogleraar. Het hangt in de universiteit van Rotterdam. En op de expositie van schrijvers in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, daar hangt ook een schilderij van mij, van *Frans Kusters*. Dat vind ik erg leuk.

Als advocaat werk ik veel met mensen en net als bij een portret gaat het in de advocatuur om het menselijke dat tot expressie komt. De

advocatuur heeft natuurlijk een geweldige diversiteit. De contacten met mensen verschillen naargelang het soort zaken dat je voor hen doet. Ik heb nog wat je noemt een algemene praktijk. Een ondernemingskwestie geeft andere contacten dan een echtscheiding. Bij een echtscheiding zijn de contacten persoonlijker, ben je een vertrouwenspersoon en kun je veel voor iemand betekenen. Je bent altijd dienstverlener, daar hoort menselijke betrokkenheid en belangstelling bij. Ik zou haast zeggen: als je die niet hebt, hou dan maar op, als advocaat en als portretschilder. ”

MOORDKUIL

Irritaties, klachten en andere felle berichten over grote en kleine misstanden kunt u kwijt in deze rubriek. Alles mag, als het maar met uw werk, positie of imago van advocaat te maken heeft.

N.M.P. Steijnen
advocaat te Zeist

Tegen een Centraal tuchtregister

Uit de brief van het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) aan de Nederlandse Orde van Advocaten van 21 juli 2005, die ik onlangs tot mijn beschikking kreeg, blijkt dat de Nederlandse Orde van Advocaten ontheffing van de Wet Bescherming Persoonsgegevens heeft aangevraagd, ten einde van de Nederlandse advocaten persoonsdossiers te kunnen aanleggen omtrent hun tuchtrechtelijke staat van dienst. Uit de brief blijkt tevens dat de Nederlandse Orde van Advocaten streeft naar de aanleg van een zogenaamd 'Centraal tuchtregister', en dat ze met de minister van Justitie daarover reeds verstrekkende onderhandelingen heeft gevoerd over het hiervoor benodigde wettelijke kader.

Ik gruw spontaan van de tendens – die de Orde evenzeer kenmerkt als elke andere bureaucratie – om zich als een vette pad nog verder op te blazen en te streven naar een steeds betere controle over degenen in haar invloedssfeer. Ik ben nu ruim 25 jaar advocaat en al die tijd – en alle tijd eraan voorafgaand – hebben we het gedaan *zonder* een 'Centraal tuchtregister', maar *nu* moet er plotseling zoiets komen.

Zoals elke bureaucratie camoufleert ook de Orde de vraatzucht naar meer controle over de subjecten. Zo kreeg ik bij navraag bij het bureau van de landelijke Orde te horen dat het initiatief voor het tuchtregister bij de

minister zou liggen. Maar uit een brief van het CBP van 21 juli 2005 spreekt bepaald het tegendeel; daarin staat beschreven dat de Orde tegenover de minister het initiatief heeft genomen.

In de brief van het CBP wordt overigens ook de illegale, en vooralsnog Utrechtse praktijk genoemd 'dat de betrokken deken door middel van deze antecedentenlijsten informatie verstrekt aan de Raden van Discipline en het Hof van Discipline. De Advocatenwet geeft echter geen grondslag voor de rechtmatige verstrekking van deze gegevens aan de Raden van Discipline en het Hof van Discipline'. Deze lokale praktijk wil de Orde dus nu tot landelijke praktijk maken.

Ondanks langdurig speuren bij het bureau van de landelijke Orde is mij in het geheel niet duidelijk geworden wanneer over dat 'Centraal tuchtregister' binnen de kring van Nederlandse advocaten ooit democratisch zou zijn gedelibereerd en besloten.

Ik wil dat dit onzalige en verwerpelijke plan onverwijd in de prullenbak verdwijnt. Want ik voel er niets voor om mijn verplichte jaarlijkse Ordebijdrage in de zakken te zien verdwijnen van *nog* een ongewenst kafkaësk controleapparaat. Eveneens wil ik dat de Orde het College Bescherming Persoonsgegevens laat weten gebruik te zullen maken van de voor twee jaar verleende ontheffing op het

verbod om strafrechtelijke gegevens te kunnen opslaan en doorgeven (artikel 16 Wet Bescherming Persoonsgegevens).

Als dit niet gebeurt, dien ik klachten in tegen de deken en overweeg ik verdere rechtsmaatregelen tegen deken en Orde.

(De landelijke Orde zal in januari in dit blad reageren op deze bijdrage, red.).

Mocht u vergelijkbare of bepaald andere ervaringen hebben, laat het de redactie weten; zie het colofon voorin.

Voortgezette Stagiaire Opleiding en Permanente Opleiding

In deze rubriek het cursusaanbod in het kader van de Permanente Opleiding (PO) en het cursusaanbod voor de Voortgezette Stagiaire Opleiding (VSO). Per 1 januari 2005 kunnen de door de Orde erkende opleidingsinstellingen naast PO-cursussen tevens VSO-cursussen voor advocaat-stagiaires organiseren.

PERMANENTE OPLEIDING

AGRARISCH RECHT

Actualiteitendag Agrarisch Recht

13-01-2006 09:00 - 16:35
Plaats Nijkerk
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Instituut voor Agrarisch Recht,
tel. 0317-424181
Docent(en) mr. J.G. Bongers, prof. mr.
D.W. Bruil, mr. J.H.M. ter Haar, mr.
T.J. Mellema-Kranenburg, mr. J.A.M.A.
Sluysmans
Cursusprijs € 375 exclusief BTW
Opleidingspunten
06 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
06 Totaal

ARBEIDSRECHT

Ontslag wegens bijzonder wangedrag

09-12-2005 10:00 - 16:45
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) mr. E. Franssen, drs. R.
Heida, mr. M. Ruizeveld, mr. dr. M.S.A.
Vegter
Cursusprijs € 645 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Jurisprudentie Ontslagrecht

19-01-2006 15:30 - 21:00
Plaats Bilthoven
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) prof. mr. E. Verhulp, prof. mr.
W.A. Zondag
Cursusprijs € 645 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Postacademische Leergang Arbeidsrecht

26-02-2006 10:00 - 17:30
27-02-2006 10:00 - 17:30
16-03-2006 10:00 - 17:30
17-03-2006 10:00 - 17:30
13-04-2006 10:00 - 17:30
14-04-2006 10:00 - 17:30
11-05-2006 10:00 - 17:30
12-05-2006 10:00 - 17:30
25-05-2006 10:00 - 17:30
08-06-2006 10:00 - 13:00
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau *** Actualiteiten
Instelling ORP Erasmus Universiteit
Rotterdam,
tel. 010-4081597
Docent(en) mr. O. Albers, mr. A.L.
Asscher, mr. E.S. de Bock, mr. G.C. Boot,
mr. V. Disselkoe, mr. R.A.A. Duk, mr.
P.S. Fluit, prof. mr. J.E. Goldschmidt,
mr. F.B.J. Grapperhaus, prof. mr. T.
Hartlief, prof. mr. C.J. Loonstra, mr. dr.
W.G.M. Plessen, mr. P. Schaik, mr. H.
Uhlenbroek, mr. L.G. Verburg, prof. mr.
E. Verhulp, mr. W.J.J. Wetzels, mr. W.A.
Zondag
Cursusprijs € 4.250 geen BTW
Opleidingspunten
54 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
54 Totaal

BANK- EN EFFECTENRECHT EN FINANCIERING

Financiering en zekerheidsrechten

16-12-2005 09:30 - 17:00
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Euroforum,
tel. 040-2974974
Docent(en) A. van Eijdsden, mr. A. van
Hees, prof. mr. W.M. Kleijn, mr. P. Peters
Cursusprijs € 899 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

BESTUURS(PROCES)RECHT

Subsidierecht

31-01-2006 09:00 - 17:30
Plaats Den Haag
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Elsevier Congressen,
tel. 070-4415745
Docent(en) mr. S. van Heukelom-
Verhage
Cursusprijs € 695 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

BURGERLIJK (PROCES)RECHT

Burgerlijk procesrecht

15-12-2005 09:30 - 17:00
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) mr. E.L. Schaafsma-
Beverluis, mr. J.W. Westenbergh
Cursusprijs € 645 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

EUROPEES RECHT

Succesvol aanbesteden met het ARW 2005

15-12-2005 10:00 - 17:00
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Elsevier Congressen,
tel. 070-4415745
Docent(en) mr. G.W.A. van de Meent, mr.
R. Roks, mr. M. Strijker, M.A.J. Stuijts,
mr. E.A. Visser, mr. D.E. van Werven, ir.
H.L.J.M. Wijnen
Cursusprijs € 699 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Hervorming Staatssteun

02-02-2006 09:30 - 17:00
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Elsevier Congressen,
tel. 070-4415745
Docent(en) mr. M.P.J.G. Daanen, prof. dr.
B. Hessel, drs. W. Pieké, mr. drs. M.M.
Slotboom, mr. R.J.M. van den Tweel
Cursusprijs € 695 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

FISCAAL RECHT

Zorgplicht en klantcommunicatie

bij financiële dienstverlening

13-12-2005 09:30 - 17:25
Plaats Scheveningen
Doelgroep PO
Niveau *
Instelling Euroforum,
tel. 040-2974974
Docent(en) W. van de Beek, C.
Brockhoven, J. Driessen, J. Koelewijn, M.
Mackaaij, E.J. Oosterhuis, M. Poeteren,
W. Schonewille, H. Smorenberg, M.
Thissen, H.J. Tulp, N. Zwicker
Cursusprijs € 799 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

HUURRECHT

Huurrecht Woonruimte

07-12-2005 10:00 - 17:00
Plaats Nijkerk (Gld)
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Lawyers Plus
Advocatennetwerk,
tel. 033-4622144
Docent(en) mr. I.E. Wong
Cursusprijs € 725 exclusief BTW
Opleidingspunten
06 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
06 Totaal

Het niveau van de opleidingen is als volgt weergegeven:

* Basisoniveau (doorgaans minder dan 1 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; weinig tot geen voorkennis aanwezig).

** Verdiepingsniveau (doorgaans meer dan 1 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; basiskennis aanwezig en gerichte praktijkervaring vereist).

*** Specialisatieniveau (doorgaans meer dan 3 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; hoog kennisniveau aanwezig en gerichte praktijkervaring vereist).

Opstapcursus Huurrecht

09-12-2005 09:45 - 16:15
16-12-2005 09:45 - 16:15
 Plaats Amsterdam
 Doelgroep VSO/PO
 Niveau *
 Instelling KSU Studie,
 tel. 020-4496420
 Docent(en) mr. L.L. de Boef, mr. I.M.M. Verhaak
 Cursusprijs € 695 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 10 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

Huur en verhuur van bedrijfsruimte

15-12-2005 09:30 - 16:30
 Plaats Rotterdam
 Doelgroep PO
 Niveau **
 Instelling Euroforum,
 tel. 040-2974974
 Docent(en) mr. A.D. Flesseman, mr. J.M.F.X. van Veggel, mr. H.E.M. Vrolijk
 Cursusprijs € 799 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

MEDEDINGINGSRECHT

Renovatie en sloop van huurwoningen

20-12-2005 09:30 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Doelgroep PO
 Niveau ** Actualiteiten
 Instelling Vermande Studiedagen,
 tel. 070-3789896
 Docent(en) mr. T.A. Nieuwenhuisen, mr. C.E. Schouten
 Cursusprijs € 695 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

ONROERENDGOEDRECHT

Non-conformiteit bij woningen

15-12-2005 16:00 - 21:00
 Plaats Oud-Zuilen
 Doelgroep PO
 Niveau **
 Instelling NIK Juridische Opleidingen,
 tel. 030-6977889
 Docent(en) mr. W.L. Valk
 Cursusprijs € 595 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 04 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 04 Totaal

OVERIGE RECHTSGBIEDEN

Gegevensuitwisseling en privacy

15-12-2005 09:30 - 17:00
 Plaats Nieuwegein
 Doelgroep PO
 Niveau *
 Instelling Elsevier Congressen,
 tel. 070-4415745
 Docent(en) mr. A. Dam, mr. dr. A.W. Duthler, mr. C.W.J.M. Ebbens, mr. H.

Gardeniers, mr. H.S. de Jong, mr. dr. J. Nouwt, J. de Rooij, drs. ing. A. Timmerman
 Cursusprijs € 495 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

Nieuwe fiscale toeslagen in de praktijk

20-12-2005 15:00 - 18:30
 Plaats Amsterdam
 Doelgroep PO
 Niveau ** Actualiteiten
 Instelling KSU Studie,
 tel. 020-4496420
 Docent(en) mr. B. Fresco, mr. P. Meijer, mr. E. van Waaijen, mr. L.A. van Walree
 Cursusprijs € 350 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 03 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 03 Totaal

Leergang Pensioenrecht

12-01-2006 09:30 - 12:30
19-01-2006 09:30 - 12:30
26-01-2006 09:30 - 12:30
02-02-2006 09:30 - 12:30
09-02-2006 09:30 - 12:30
16-02-2006 09:30 - 12:30
09-03-2006 09:30 - 12:30
16-03-2006 09:30 - 12:30
23-03-2006 09:30 - 12:30
13-04-2006 09:30 - 12:30
20-04-2006 09:30 - 12:30
25-04-2006 09:30 - 12:30
09-05-2006 09:30 - 12:30
18-05-2006 09:30 - 12:30
01-06-2006 09:30 - 12:30
08-06-2006 09:30 - 17:00
07-09-2006 09:30 - 12:30
14-09-2006 09:30 - 12:30
21-09-2006 09:30 - 12:30
28-09-2006 09:30 - 12:30
05-10-2006 09:30 - 12:30
12-10-2006 09:30 - 12:30
02-11-2006 09:30 - 12:30
09-11-2006 09:30 - 12:30
16-11-2006 09:30 - 12:30
23-11-2006 09:30 - 17:00

Plaats Amsterdam
 Doelgroep PO
 Niveau ***
 Instelling VU Law Academy,
 tel. 020-5986255
 Docent(en) mr. H.P. Breuker, drs. J.D. Carrière AAG, mr. J.J. Dijkstra, mr. M. van Engelen, drs. M. Furth, mr. P. Gaasbeek, mr. W.H. van Heest, prof. mr. J.B. Huizink, dr. H.M. Kappelle, mr. R. Langemeijer, prof. dr. E. Lutjens, H.H. van Reeuwijk, mr. R.K.T.J. Smits, drs. J. Valbracht, prof. mr. G.J. Vonk, drs. A. Wennekus, prof. mr. J.A. Winter, prof. mr. S.F.M. Wortmann
 Cursusprijs € 9.995 geen BTW
 Opleidingspunten
 60 Juridisch
 12 Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 72 Totaal

Werken met het DB(F)M-contract

19-01-2006 09:30 - 17:15
 Plaats Utrecht
 Doelgroep PO

Niveau *** Actualiteiten
 Instelling Elsevier Congressen,
 tel. 070-4415745
 Docent(en) prof. mr. J.M. Hebly, drs. W.W. Korving, mr. J.H.W. Koster, mr. B. Meesters
 Cursusprijs € 795 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

Leergang Energierecht

26-01-2006 13:45 - 19:30
27-01-2006 08:45 - 17:00
13-02-2006 09:45 - 17:00
06-03-2006 09:45 - 17:00
27-03-2006 09:45 - 17:00
24-04-2006 09:45 - 17:00
08-05-2006 09:45 - 17:00
22-05-2006 09:45 - 17:00
 Plaats Amsterdam
 Doelgroep PO
 Niveau ***
 Instelling VU Law Academy,
 tel. 020-5986255
 Docent(en) drs. M.J.M. Buiting, mr. drs. M.G.A.M. Custers, mr. A.E. Driessen, mr. C.A. Fonteijn, prof. dr. L. Hancher, prof. mr. J.B. Huizink, mr. dr. A.E.H. Huygen, mr. P.A. Josephus Jitta, mr. U.W. Joustra, mr. drs. H.P.A. Knops, mr. C.S. Pisuise, mr. M. de Rijke, mr. dr. M.M. Roggenkamp, prof. mr. H.J. de Ru, mr. A.O.J. Verkuyl, mr. G.T.H.A.J. Vijftigschild, mr. H.R. de Witt Wijnen
 Cursusprijs € 3.595 geen BTW
 Opleidingspunten
 43 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 43 Totaal

De nieuwe wet toezicht accountantsorganisaties

16-02-2006 09:30 - 17:05
 Plaats Rotterdam
 Doelgroep PO
 Niveau *
 Instelling Euroforum,
 tel. 040-2974974
 Docent(en) Deskundige trainers
 Cursusprijs € 799 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

PERSONEN- EN FAMILIERECHT

Personen- en familierecht

09-12-2005 09:30 - 17:00
 Plaats Herkenbosch
 Doelgroep PO
 Niveau * Actualiteiten
 Instelling De Jonge Balie in het arrondissement Roermond,
 tel. 0475-473722
 Docent(en) mr. F. Fernhout, prof. mr. E.A.A. Luijten, prof. mr. W.R. Meyer, A.R. van Maas de Bie
 Cursusprijs € 145 geen BTW
 Opleidingspunten
 04 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 04 Totaal

RUIMTELIJKE-ORDENINGSRECHT EN MILIEURECHT

Besluit luchtkwaliteit 2005

22-12-2005 13:00 - 17:15
 Plaats Utrecht
 Doelgroep PO
 Niveau ** Actualiteiten
 Instelling Vermande Studiedagen,
 tel. 070-3789896
 Docent(en) prof. dr. C.W. Backes LLM, mr. G.C.W. van der Feltz, prof. dr. K.D. van den Hout
 Cursusprijs € 450 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 04 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 04 Totaal

Besluit luchtkwaliteit 2005

20-01-2006 09:30 - 17:15
 Plaats Utrecht
 Doelgroep PO
 Niveau ** Actualiteiten
 Instelling Vermande Studiedagen,
 tel. 070-3789896
 Docent(en) prof. dr. C.W. Backes LLM, mr. G.C.W. van der Feltz, prof. dr. K.D. van den Hout
 Cursusprijs € 450 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 04 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 04 Totaal

STRAF(PROCES)RECHT

Straf(proces)recht

21-12-2005 13:30 - 18:00
 Plaats Rotterdam
 Doelgroep PO
 Niveau ** Actualiteiten
 Instelling Anker en Anker Opleidingen,
 tel. 058-2442500
 Docent(en) mr. W. Anker, mr. J. Boksem
 Cursusprijs € 370 inclusief BTW
 Opleidingspunten
 04 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 04 Totaal

VERBINTENISSEN- EN CONTRACTENRECHT

Remedies voor teleurstellende overeenkomsten

14-12-2005 16:00 - 21:00
 Plaats Oud-Zuilen
 Doelgroep PO
 Niveau **
 Instelling NIK Juridische Opleidingen,
 tel. 030-6977889
 Docent(en) mr. W.L. Valk
 Cursusprijs € 595 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 04 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 04 Totaal

marieke.driessen@beplex.com
Dijck, mw. mr. P.H. van: Nieuwe Gracht 74 (2011 NJ) postbus 309 (2000 AH) Haarlem, tel. 023-5511341, fax 023-5421353
Dijkema, mr. R. (Leuwarden): s'Gravelandseweg 37 (1217 EH) postbus 1021 (1200 BA) Hilversum, tel. 035-6025113, fax 035-6013622
Dijkstra, mw. mr. B.M.: Nassaulaan 30 (1815 GL) postbus 409 (1800 AK) Alkmaar, tel. 072-5155544, fax 072-5155493, e-mail dijkstra@rbo-adv.nl
Dijkstra, mr. S.J.O.: Hillevliet 142-a (3074 KE) postbus 52010 (3007 LA) Rotterdam, tel. 010-2151311, fax 010-4864564
Elst, mw. mr. E.D. van: Kerkewijk 45 (3901 EB) postbus 805 (3900 AV) Veenendaal, tel. 0318-507558, fax 0318-507581, e-mail info@advocatenkantoorbokhorst.nl
Essers, mr. M.J.J.M. (Rotterdam): Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785136, fax 020-5785862, e-mail maurice.essers@loyensloeff.com
Faber, mw. mr. A. (Spijkenisse): Steenenstraat 2 (3262 JM) postbus 1227 (3260 AE) Oud-Beijerland, tel. 0186-643030, fax 0186-615057, e-mail info@schepadadvocaten.nl
Fischer-Braams, mw. mr. A.C.M. (Den Haag): Laan van Vredenoord 33 (2289 DA) Rijswijk, e-mail a.fischer@aanbestedingadvocaat.nl
Fiselier, mw. mr. M.E.S.: Koningslaan 17 (1075 AA) Amsterdam, tel. 020-5727190, fax 020-5727199, e-mail fiselier@boontjecs.nl
Flipse, mr. J.W.: Vaart Zuidzijde 33 (9401 GG) postbus 546 (9400 AM) Assen, tel. 0592-311515, fax 0592-312936, e-mail info@hemmesenflipse.nl
Gaalman, mr. A.A.B. (Breda): Flight Forum 1 (5657 DA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2345692, fax 040-2345610, e-mail tgaalman@akd.nl
Goede, mr. J. de (Leuwarden): De Emma 5 (9207 LD) Drachten, tel. 0512-517665, fax 0512-547164
Goes, mr. P.W.A. (Rotterdam): Strawinskylaan 3051 (1077 ZX) Amsterdam, tel. 020-7996200, fax 020-7996300, e-mail

peter.goes@linklaters.com
Graaf, mr. J. de (Roden): Hoofdstraat 87 (9601 EB) postbus 400 (9600 AK) Hoogezeand, tel. 0598-427111, fax 0598-427112, e-mail info@slinkmandegraaf.nl
Groot, mw. R. de: Singel 542 (1017 AZ) postbus 11723 (1001 GS) Amsterdam, tel. 020-5535596, fax 020-5521396, e-mail rolf.de.groot@afm.nl
Haakmeester, mw. mr. J.S.: Haarlemmerweg 333 (1051 LH) postbus 58188 (1040 HD) Amsterdam, tel. 020-5506666, fax 020-5506973, e-mail janine.haakmeester@kvld.nl
Hakkaart, mr. P.J.: Strawinskylaan 1999 (1077 XV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-7171000, fax 020-7171111, e-mail info@nautadutilh.com
Hanssen, mr. Th.P.J. (Rotterdam): Burg. van Karnebeeklaan 19 (2585 BA) postbus 85850 (2508 CN) Den Haag, tel. 070-3547054, fax 070-3501024
Hartman, mr. R.H.G. (Rotterdam): Droogbak 1-a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119638, fax 020-7100538, e-mail roeland.hartman@cliffordchance.com
Homan, mr. S.J.Th. (Zwolle): Euclideslaan 51 (3584 BM) postbus 85005 (3508 AA) Utrecht, tel. 030-2595521, fax 030-2595502, e-mail, jhoman@vbk.nl
Hout, mw. mr. H.M. van (Haarlem): Emmastraat 47 (1213 AK) postbus 2530 (1200 CM) Hilversum, tel. 035-6230750, fax 035-6280268, e-mail advocaten@houts Muller-boitelle.nl
Hovinga, mr. A.P.: Grindweg 82-86 (3055 VD) Rotterdam, tel. 010-2850140, fax 010-2857877, e-mail addo.hovinga@tiscali.nl
Immink, mw. mr. A.A.J. (Venray): Willemstraat 13-a (5611 HA) Eindhoven, tel. 040-2431932, fax 040-2431566, e-mail info@bertensenslaats.nl
Ingwersen, mr. O.J.: Cronjestraat 8 (6814 AH) postbus 76 (6800 AB) Arnhem, tel. 026-4465757, fax 026-4434439, e-mail ingwersen@benvs.nl
Jaarsma, mr. A.R. (Utrecht): Ringdijk 1 (3645 HE) Vinkeveen, tel. 0297-213830, fax 0297-

213370
Jager, mr. B.E. (Arnhem): Stadsring 250 (3811 HS) Amersfoort, tel. 030-4652800, fax 030-4652807, e-mail info@damman-advocaten.nl
Jager, mr. C.J.: Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517814, fax 020-6267949, e-mail chris.jager@bakernet.com
Kam, mr. B. van de (Apeldoorn): Burgemeester Roelenweg 11 (8021 EV) postbus 600 (8000 AP) Zwolle, tel. 038-4259200, fax 038-4259252, e-mail info@mynsingh.nl
Kaptein, mr. L.M.: Euclideslaan 1 (3584 BL) postbus 3053 (3502 GB) Utrecht, tel. 030-2595267, fax 030-2595256, e-mail martin.kaptein@hollandlaw.nl
Keeken, mw. mr. H.S. van (Waddinxveen): Groot Hertoginnelaan 205 (2517 ES) Den Haag, tel. 070-4272905, fax 070-4272906, e-mail vankeeken@delb.nl
Kelder, mr. M.G. (Amsterdam): Maliestraat 1 (3581 SH) postbus 14033 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2364600, fax 030-2364192, e-mail utrecht@vandiepen.com
Kerkhof, mw. mr. S.D. (Rotterdam): 712 fifth Avenue 29th floor (NY 10019) New York/Vereiniged Staten van Amerika, tel. 001-2124890620, fax 001-2124890710, e-mail sabine.kerkhof@loyensloeff.com
Kits, mr. P.M. (Utrecht): Prof. dr. Dorgelolaan 14 (5613 AM) postbus 3 (5600 AA) Eindhoven, tel. 040-2626570, fax 040-2626581, e-mail peter.kits@hollandlaw.nl
Kleefmann, mr. F.: Gedempte Oudegracht 35 (2011 GL) postbus 65 (2000 AB) Haarlem, tel. 023-5515188, fax 023-5515288, e-mail kkleefmann@wolfadvocaten.nl
Knegtmans, mr. R.S. (Helmond): Provincialeweg 30 (5563 AH) Westervoven, tel. 040-2076076, fax 040-2014490, e-mail info@knegtmansvandewouw.nl
Knipschild, mw. mr. E.: Haarlemmerweg 333 (1051 LH) postbus 58188 (1040 HD) Amsterdam, tel. 020-5506840, fax 020-5506940, e-mail eva.knipschild@kvld.nl
Koek, mr. E.H.K.J. (Zoetermeer): Burgvlietkade 52 (2805 JB) Gouda, tel. Ebs.koek@hp.com
Koekkoek, mr. R.J. (Eindhoven): Bijleveldsingel 32 (6524 AD) postbus 1382 (6501 BJ) Nijmegen, tel. 024-3243709, fax 024-3602150, e-mail info@vsk-advocaten.nl
Kost-Smid, mw. mr. M. (Beilen): Toldijk 17-19 (7901 TA) postbus 168 (7900 AD) Hoogeveen, tel. 0528-261112, fax 0528-233079, e-mail info@smidadvocatuur.nl
Koster Van Groos, mw. mr. B.: Aegonplein 50 (2591 TV) postbus 202 (2501 CE) Den Haag, tel. 070-3448663, e-mail bkoster@aegon.nl
Koudstaal, mw. mr. M. (Amsterdam): Nieuwe Gracht 51 (2011 ND) postbus 81 (2000 AB) Haarlem, tel. 023-5319705, fax 023-5329795, e-mail koudstaal@laus.nl
Kouwenhoven, mw. mr. S.I.: Dijkweg 69 (2671 CW) Naaldwijk, tel. 0174-643442, fax 0174-622467, e-mail mkouuw@kabelfoon.nl
Kuijpers, mr. V.Th.E.: Weena 614 (3012 CN) Rotterdam, tel. 010-2012939, fax 010-2012949, e-mail r@borsboomhamm.nl
Leent, mr. M.A.S.M. van (Almelo): Pantheon 25 (7521 PR) postbus 109 (7500 AC) Enschede, tel. 053-4804200, fax 053-4804299, e-mail m.a.s.m.van.leent@kienhuishoving.nl
Leguit, mr. P.R. (Amsterdam): 12 f Nishimoto Kosan Nishikicho Bldg 3-23 KandaChiyoda-Ku (101-0054) Tokyo/Japan, tel. 0081-352815587, fax 0081-352815589, e-mail pieter.leguit@loyensloeff.com

Martin, mr. M.R. (Rotterdam): Parkstraat 107 (2514 JH) postbus 30457 (2500 GL) Den Haag, tel. 070-3760606, fax 070-3651856, e-mail martin@barentskrans.nl
Megen, mr. W.F.C. van (Rotterdam): Varrolaan 100 (3584 BW) postbus 85398 (3508 AJ) Utrecht, tel. 030-2637602, fax 030-2637615, e-mail wilmege@ak.bg.fnv.nl
Menon, mr. G.M. (Amsterdam): Wassenaarseweg 80 (2596 CZ) postbus 90636 (2509 LP) Den Haag, tel. 070-3286480, fax 070-3248389, e-mail marc.menon@hollandlaw.nl
Meulenkamp, mw. mr. A.C. (Utrecht): Apollolaan 153 (1077 AS) postbus 75305 (1070 AH) Amsterdam, tel. 020-3058200, fax 020-3058205, e-mail meulenkamp@vandematlitigation.nl
Mewa, mr. S.V. (Rotterdam): Weteringschans 85-87 (1017 RZ) postbus 15755 (1001 NG) Amsterdam, tel. 020-6732199, fax 020-6758163, e-mail mewa@beeradvocaten.nl
Michielsen, mr. R.C.M. (Den Bosch): Margrietstraat 13 (5401 CH) postbus 18 (5400 AA) Uden, tel. 0413-339033, fax 0413-339066, e-mail r.michielsen@vanierselluchtman.nl
Monsma, mw. mr. C.S.C. (Amsterdam): Lingedijk 58 (4002 XL) postbus 124 (4000 AC) Tiel, tel. 0344-677188, fax 0344-677190, e-mail monsmabaw.nl
Muller, mr. M. (Berlin/Duitsland): Veerkade 6-d (3016 DE) Rotterdam, tel. 010-2800789, fax 010-2809940
Neef, mr. M.H.G. de (Rhoon): Smidsweg 40 (3295 BV) postbus 5227 (3295 ZJ) 's-Gravendeel, tel. 078-6731083, fax 078-6732146, e-mail info@denefeldadvocaten.nl
Niemyski, mr. R.: Jan Rebelstraat 14-e (1069 CC) Amsterdam, tel. 020-6676020, fax 020-6676029, e-mail info@amiciaadvocaten.nl
Oomen, mw. mr. M.C.: Pantheon 25 (7521 PR) postbus 109 (7500 AC) Enschede, tel. 053-4804200, fax 053-4804299, e-mail info@kienhuishoving.nl
Ouwering, mr. R.D. (Rotterdam): Rivium Promenade 190 (2909 LM) Capelle a/d IJssel, postbus 23161 (3001 KD) Rotterdam, tel. 010-2771610, fax 010-4366913, e-mail rotterdam.advocaten@pellicaan.nl
Pelincx, mr. M.J.: Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785019, fax 020-5785844, e-mail martien.pelincx@loyensloeff.com
Pellinkhof, mr. H.J.: Steendijk 219 (9404 AD) Assen, tel. 0592-301378, fax 0592-301376, e-mail pellinkhof@wxs.nl
Ploeg, mr. A.J.: Burgemeester Stramanweg 101 (1101 AA) Amsterdam Zuidoost
Prinsen, mr. J.W. (Ridderkerk): Schollevaartstraat 27 (3145 LC) postbus 220 (3140 AE) Maassluis, tel. 010-5910411, fax 010-5910679, e-mail prinsen.solicitors@planet.nl
Rademaker, mw. mr. M.A.M.: Haringvliet 86 (3011 TG) postbus 22096 (3003 DB) Rotterdam, tel. 010-4332777, fax 010-4047959, e-mail rademaker@rischen-nijhuis.nl
Reinhouw, mw. mr. C.P.: Beneden Oosterdiep 26 (9641 JD) postbus 10 (9640 AA) Veendam, tel. 0598-636211, fax 0598-633898, e-mail info@klopstra.nl
Reintjes, mw. mr. M.J.: Bijlmerdreef 24 (1102 CT) postbus 1800 (1000 BV) Amsterdam, tel. 020-5760332, fax 020-5760462, e-mail mathilde.reintjes@mail.ing.nl
Riedstra, mr. P.: Sophialaan 48 (8911 AE) postbus 2639 (8901 AC) Leuwarden, tel. 058-2347514, fax 058-2347511, e-mail p.riedstra@p-riedstra.nl
Roelvink, mr. E.C.M. (Groningen): De Baander

Het Bureau van de Orde

ONDERWERP	TELEFOONNUMMER	E-MAILADRES
Advocatenpaspoort	070 - 335 35 35	info@advocatenorde.nl
N.a.w.-gegevens advocatuur	070 - 335 35 29	adres@advocatenorde.nl
Centrale Controle Verordeningen	070 - 335 35 26	ccv@advocatenorde.nl
Landelijke financiële bijdrage	070 - 335 35 23	finorg@advocatenorde.nl
Communicatie (brochures, Vademecum)	070 - 335 35 52	pr@advocatenorde.nl
Audit (auditbureau, aanvragen)	070 - 335 35 71/82	audit@advocatenorde.nl
Opleiding		
• Beroepsopleiding (BO) (vragen van stagiaires inzake BO)	070 - 335 35 55 (09.00-12.00 uur)	opl@advocatenorde.nl
• Voortgezette Stagiaire Opleiding (VSO) (vragen van stagiaires inzake VSO en erkende opleidingsinstellingen)	070 - 335 35 58/78	vso-po@advocatenorde.nl
• Permanente Opleiding (PO) (vragen van erkende opleidingsinstellingen)	070 - 335 35 58/78	vso-po@advocatenorde.nl
• Permanente Opleiding (PO) (vragen van advocaten inzake PO-punten, inclusief ontheffing PO)	070 - 335 35 41/89	jz@advocatenorde.nl
• Vrijstellingen BO en VSO	070 - 335 35 41/89	jz@advocatenorde.nl
BalieNet-certificaten	070 - 335 35 71/86	certificaat@advocatenorde.nl
Overige (praktijk)vragen van advocaten	070 - 335 35 71/86	helpdesk@advocatenorde.nl

Neuhuyskade 94, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag
 Telefoonnummer algemeen +31 (0)70 - 335 35 35
 Faxnummer algemeen +31 (0)70 - 335 35 31

26 (9356 CM) Tolbert, postbus 225 (9350 AE) Leek, tel. 0594-580153, fax 0594-580875, e-mail info@roelvinkinfo.nl

Roos, mw. mr. I. de: Dijsselhofplantsoen 14 (1077 BL) postbus 75546 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-3051600, fax 020-3051699, e-mail info@spigthoff.com

Rooijen, mr. J. van (Rijen): Wilhelminapark 121 (5041 EH) postbus 616 (5000 AP) Tilburg, tel. 013-5433162, fax 013-5423785, e-mail info@vrp-advocaten.nl

Scheffers, mr. M.S. (Hengelo O): Twentepoost Oost 14-a (7609 RG) postbus 752 (7600 AT) Almelo, tel. 0546-536000, fax 0546-536001, e-mail scheffers@mega-npb.nl

Schlaghecke, mw. mr. S.E.M. (Amersfoort): Utrechtseweg 9 (3704 HA) postbus 775 (3700 AT) Zeist, tel. 030-6993030, fax 030-6992222, e-mail s.schlaghecke@labor-advocaten.nl

Schmohl, mw. mr. I. (Breda): Stationsstraat 15 (5121 EB) postbus 220 (5120 AE) Rijen, tel. 0161-224457, fax 0161-224508, e-mail inge@advocatenkantordaniels.nl

Schut, mw. mr. E.M. (Amsterdam): 29 Wilson Street Bowman House (EC2M 2S) London/Groot-Brittannië, tel. 0044-2077869100, fax 0044-2075886888, e-mail esther.schut@nautadutilh.com

Seip, mw. mr. C.F.M. (Leeuwarden): Herestraat 113 (9711 LG) postbus 7015 (9701 JA) Groningen, tel. 050-3136846, fax 050-3132930

Simonetti, mr. S. (Den Haag): 14 Finsbury Square Triton Court 2nd floor (EC2A 1BR) London/Groot-Brittannië, tel. 0044-2076144920, fax 0044-2076144941, e-mail sander.simonetti@debrauw.com

Slinkman, mr. L.S. (Roden): Hoofdstraat 87 (9601 EB) postbus 400 (9600 AK) Hoogezeand, tel. 0598-427111, fax 0598-427112, e-mail info@slinkmandegraaf.nl

Slofstra, mr. mr. A.T. (Eelde): van Starkenborghkan NZ 37 (9804 PB) Noordhorn, postbus 78 (9800 AB) Zuidhorn, tel. 0594-507034, fax 0594-529610, e-mail i.slofstra@haarsma-advocaten.nl

Smale, mw. mr. E.H. (Eindhoven): Bijster 1 (4817 HX) postbus 4714 (4803 ES) Breda, tel. 076-5256508, fax 076-5256545, e-mail esmale@akd.nl

Smallegange, mw. mr. L.N. (Amsterdam): Wagemakerbaan 41 (1315 BC) postbus 10017 (1301 AA) Almere, tel. 036-5481361, fax 036-5481370, e-mail smallegange@rhon.nl

Smid, mw. mr. A.W.E. (Utrecht): Dam 7 (1012 JS) Amsterdam, tel. 020-3309530, fax 020-4221758, e-mail angelique.smid@ytacs.com

Soentjens, mr. J.W.M.: Johan de Wittlaan 2 (6828 WG) postbus 3060 (6802 DB) Arnhem, tel. 026-3516190, fax 026-3518404, e-mail daniels.partners@planet.nl

Spijkstra, mr. W.: Stationsweg 94 (9201 GR) Drachten, tel. 0512-583070, fax 0512-583077

Stam, mr. M.D.A. (Rotterdam): Gustav Mahlerplein 50 (1082 MA) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-6056000, fax 020-6056700, e-mail m.d.a.stam@houthoff.com

Statema, mw. mr. S.A. (Amsterdam): Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-4148444, e-mail info@nautadutilh.com

Stuiver, mr. B.J. (Veenendaal): 44 Ri Straat 35 (4051 AP) Ochten, tel. 0344-641395, fax 0344-654337

Süto, mw. mr. V.J.A.: Parkstraat 31 (2514 JD) postbus 30311 (2500 GH) Den Haag, tel. 070-3538800, fax 070-3538811, e-mail viola.suto@twobirds.com

Swaij, mr. J.H.M. van (Den Haag): van Schaek

Mathonsingel 4 (6512 AN) postbus 55 (6500 AB) Nijmegen, tel. 024-3813153, fax 024-3233419, e-mail vanswaaij@dirkzwager.nl

Teuling, mw. mr. L. den: Leidsegracht 10 (1016 CK) postbus 10180 (1001 ED) Amsterdam, tel. 020-5305200, fax 020-5305299, e-mail laetitia.denteuling@steklaw.com

Thewessen, mw. mr. I.M.N. (Rotterdam): Verhagenplein 1 (2671 HS) postbus 252 (2670 AH) Naaldwijk, tel. 0174-629341, fax 0174-623326, e-mail info@qir.nl

Tib, mw. mr. J. (Rotterdam): Rivium Boulevard 156 (2909 LK) postbus 79 (2900 AB) Capelle a/d IJssel, tel. 0900-2022720, fax 010-3002461

Tunc, mr. K. (Zwolle): Markt 16-d (7772 AE) postbus 416 (7770 AK) Hardenberg, tel. 0523-280038, fax 0523-280039

Veldman, mr. H. (Heerenveen): Raadhuisstraat 1 (9321 BA) postbus 40 (9300 AA) Roden, tel. 050-5020361, fax 050-5013574, e-mail info@raethuysadvocaten.nl

Ven, mr. J.A.A. van de (Amsterdam): WTC Muelle de Barcelona Edificio Sur 2-a planta (E-08039) Barcelona/Spainje, tel. 0034-933443228, fax 0034-933443299, e-mail jan.vd.ven@vdvllaw.com

Verjans, mr. R.L.S.: Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517555, fax 020-6267949, e-mail rob.verjans@bakernet.com

Vermeer, mw. mr. W.G.L. (Amsterdam): Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3281467, fax 070-3285325, e-mail leupien.vermeer@debrauw.com

Verschoof, mw. mr. M.: Winthontlaan 200 (3526 KV) postbus 85183 (3508 AD) Utrecht, tel. 030-7508828, fax 030-7508829, e-mail marina.verschoof@vwiadvocaten.nl

Viëtor, mr. D.A. (Amsterdam): 29 Wilson Street Bowman House (EC2M 2S) London/Groot-Brittannië, tel. 0044-2077869100, fax 044-2075886888, e-mail david.vietor@nautadutilh.com

Visscher, mr. E.H. (Amsterdam): Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail erik.visscher@debrauw.com

Vliet, mr. J.J. van (Diemen): Deimoslaan 5 (1702 CK) postbus 288 (1700 AG) Heerhugowaard, tel. 072-5757757

Vliet, mr. T. van der: Strawinskylaan 3127 (1077 ZX) postbus 75306 (1070 AH) Amsterdam, tel. 020-3017387, fax 020-3017369, e-mail vandervliet@eu.gtlaw.com

Voordes, mw. mr. K.W.P. (Amersfoort): Utrechtseweg 9 (3704 HA) postbus 775 (3700 AT) Zeist, tel. 030-6993030, fax 030-6992222, e-mail k.voordes@labor-advocaten.nl

Vries, mr. W. de: Parkstraat 30 (2514 JK) postbus 801 (2501 CV) Den Haag, tel. 070-3617002, fax 070-3616032, e-mail wdevries@kransvanhilten.nl

Vroom, mr. V.R. (Amsterdam): 26 Throgmorten Street (EC2N 2AN) London/Groot-Brittannië, tel. 0044-2078263077, fax 0044-2078263080, e-mail vincent.vroom@loyensoeff.com

Wagenaar-Bakker, mw. mr. K.R.: Winthontlaan 200 (3526 KV) postbus 85183 (3508 AD) Utrecht, tel. 030-7508828, fax 030-7508829, e-mail renske.wagenaar@vwiadvocaten.nl

Wal, mr. H.G.B. van der (Veendam): Zilverlaan 2 (9743 RK) postbus 723 (9700 AS) Groningen, tel. 050-5757400, fax 050-5757444, e-mail vanderwal@dehaaninfo.nl

Welgraven, mw. mr. M. (Almelo): Brouwerslaan 1 (7548 XA) postbus 55 (7500 AB) Enschede, tel. 053-4833405, fax 053-4833109, e-mail marije.welgraven@grolsch.nl

Wessel, mw. mr. J.D.L.: Nieuwegracht 1 (3512 LB) postbus 1003 (3500 BA) Utrecht, tel. 030-2361010, fax 030-2361036, e-mail info@avs.nl

Wieren, mw. mr. E.A. van (Lelystad): Achter het Stadion 3 (8932 EW) postbus 882 (8901 BR) Leeuwarden, tel. 058-2941924, fax 058-2136967, e-mail evanwieren@rechtshulpnoord.nl

Willems, mr. J.V. (Amsterdam): Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042479, fax 010-4042132, e-mail joris.willems@simmons-simmons.nl

Wit, mr. A.P. de (Eindhoven): Statenlaan 55 (5223 LA) postbus 1714 (5200 BT) Den Bosch, tel. 073-6927777, fax 073-6927789, e-mail info@banning.nl

Wit, mw. mr. drs. I.A.E. de (Utrecht): Het Spoor 64 (3994 AL) postbus 346 (3990 GC) Houten, tel. 030-6353432, fax 030-6350332, e-mail info@slagmaat.nl

Wit, mw. mr. S.M. de: Burg. van Karnebeeklaan 19 (2585 BA) postbus 85850 (2508 CN) Den Haag, tel. 070-3547054, fax 070-3501024, e-mail info@dvdw.nl

Wolf, mr. C. de: Jan Rebelstraat 14-e (1069 CC) Amsterdam, tel. 020-6676020, fax 020-6676029, e-mail info@amiciadvocaten.nl

Wolthers, mr. N.T.: Dravik 14 (7908 RH) postbus 33 (7900 AA) Hoogeveen, tel. 0528-242669, fax 0528-390586, e-mail info@wolthersletselschade.nl

Wouw, mr. T.A.J. van de (Den Bosch): Provincialeweg 30 (5563 AH) Westerhoven, tel. 040-2076076, fax 040-2014490, e-mail info@knegtmansvandewouw.nl

Zilver, mr. R. (Utrecht): Dukatenburg 90-23 (3437 AE) postbus 7165 (3430 JD) Nieuwegein, tel. 030-6051550, fax 030-6051551, e-mail info@ausmadejong.nl

Zwaan, mw. mr. E.L. de (Den Haag): Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771885, fax 020-5771775, e-mail eveline.zwaan@debrauw.com

NIEUW KANTOOR/ASSOCIATIE

Amici Advocaten (Mrs. C. de Wolf en R. Niemyjski) Jan Rebelstraat 14-e (1069 CC) Amsterdam, tel. 020-6676020, fax 020-6676029, e-mail info@amiciadvocaten.nl

Knegtmans & Van de Wouw Advocaten (Mrs. R.S. Knegtmans en T.A.J. van de Wouw) Provincialeweg 30 (5563 AH) Westerhoven, tel. 040-2076076, fax 040-2014490, e-mail info@knegtmansvandewouw.nl

Slinkman De Graaf Advocaten (Mrs. L.S. Slinkman en J. de Graaf) Hoofdstraat 87 (9601 EB) postbus 400 (9600 AK) Hoogezeand, tel. 0598-427111, fax 0598-427112, e-mail info@slinkmandegraaf.nl

Verschoof Wagenaar Advocaten (Mrs. M. Verschoof en K.R. Wagenaar-Bakker) Winthontlaan 200 (3526 KV) postbus 85183 (3508 AD) Utrecht, tel. 030-7508828, fax 030-7508829

MEDEVESTIGING

Klopstra c.s. Advocaten (Mrs. M. Braun en C.P. Reinhoud) Beneden Oosterdiep 26 (9641 JD) postbus 10 (9640 AA) Veendam, tel. 0598-636211, fax 0598-633898, e-mail info@klopstra.nl

NAAMSWIJZIGING

Dommerholt & Van Dijk Advocaten te Apeldoorn thans: **Dommerholt Advocaten**

Dommerholt & Van Dijk Advocaten te Heerenveen thans: **Dommerholt Advocaten**

Dommerholt & Van Dijk Advocaten te Zwolle thans: **Dommerholt Advocaten**

Van den Bout & Ten Hoopen Advocaten te Voorburg thans: **Ten Hoopen Jonker Fresco Advocaten**

Huizinga Bloemers Vermunt Brands Advocaten te Arnhem thans: **Huizinga Brands Vermunt Advocaten**

Martens, mr. J.L.M. te Maastricht thans: **Martens & Boer Advocaten**

Mulders-Peters Advocaten te Nijmegen thans: **Mulders Advocaten**

Bureau Rechtshulp Friesland te Leeuwarden thans: **Rechtshulp Noord**

Bureau Rechtshulp Almere-Stad te Almere thans: **Rechtshulp Oost Advocaten**

Bureau Rechtshulp Arnhem te Arnhem thans: **Rechtshulp Oost Advocaten**

Bureau Rechtshulp Enschede te Enschede thans: **Rechtshulp Oost Advocaten**

Bureau Rechthulp Zwolle te Zwolle thans: **Rechtshulp Oost Advocaten**

Paulissen Sadza te Beek LB thans: **Sadza & Partners Advocaten**

Schenkeveld Loomans Advocaten te Alkmaar thans: **Schenkeveld Advocaten**

Schenkeveld Loomans Advocaten te Hoorn thans: **Schenkeveld Advocaten**

Smid Flipse Advocaten te Assen thans: **Smid c.s. Advocaten**

Pellinkhof & Visser Advocaten te Beilen thans: **Visser & Schouwenburg Advocaten**

BEZOEKADRES/POSTBUS/TEL./FAX/E-MAIL

Dommerholt Advocaten te Apeldoorn: e-mail apeldoorn@dommerholt.nl

Dommerholt Advocaten te Heerenveen: e-mail heerenveen@dommerholt.nl

Dommerholt Advocaten te Zwolle: e-mail zwolle@dommerholt.nl

Martens & Boer Advocaten te Maastricht: e-mail jmartens@martens-boer-advocaten.nl

Paardekooper Advocaten te Zoetermeer: Blauw-Roodlaan 150 (2718 SK) Zoetermeer, e-mail info@paardekooper-advocaten.nl

Rechtshulp Oost Advocaten te Almere: e-mail almere@rechtshulpooost.nl

Rechtshulp Oost Advocaten te Zwolle: e-mail zwolle@rechtshulpooost.nl

Schenkeveld Advocaten te Alkmaar: e-mail info@schenkeveldadvocaten.nl

Schenkeveld Advocaten te Hoorn: e-mail info@schenkeveldadvocaten.nl

Smid c.s. Advocaten te Assen: e-mail berend@smidcs.nl

Visser & Schouwenburg Advocaten te Beilen: e-mail visser-schouwenburg@planet.nl

RECTIFICATIE

In Advocatenblad nummer 14 (2005) is onder het kopje 'kantoorverplaatsing' abusievelijk vermeld: mw. J.F.M. Verheij. Dit moet zijn **de heer mr. J.F.M. Verheij**.

- Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het Advocatenblad zijn gepubliceerd zijn ook te vinden op www.advocatenorde.nl en BalieNet
- Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit mr. H.J.A. Knijff, mr. J.D. Loorbach, mr. I.E.M. Sutorius mr. G.J. Kemper en mr. C.H.B. Winters.

TEGENSTRIJDIGE BELANGEN

Hof van Discipline, 27 september 2004, nr. 4053

(*mrs. Fransen, Van Voorst van Beest, De Groot-van Dijken, Pannekoek-Dubois en Baauw*).

Raad van Discipline 's-Hertogenbosch, 1 maart 2004

(*mrs. Raab, De Bont, Peeters, Caudri en Van Boxsel*)

Een advocaat is gehouden om aan een directeur/medeaandeelhouder van een vennootschap, die zijn cliënte is, afschrift en specificatie van aan die vennootschap gerichte declaraties te verschaffen. Optreden voor cliënten met tegenstrijdige belangen.

- *Advocatenwet artikel 46 (3.3.7 Wat nooit geoorloofd is; 6 Tuchtprocesrecht)*
- *Gedragsregel 7*

Feiten

Klaagster heeft in 1999 ook al een klacht tegen mr. X ingediend. Het Hof van Discipline heeft die in mei 2002 gegrond verklaard. De feiten waren dat klaagster tezamen met haar (inmiddels) ex-echtgenoot medebestuurder en ieder voor de helft aandeelhouder was in een besloten vennootschap. Mr. X trad vanaf 1999 op als advocaat, zowel van de echtgenoot van klaagster in de echtscheidingsprocedure tegen haar als van de betrokken vennootschap. Het hof oordeelde dat er sprake was van belangenverstremming zodat het mr. X niet vrijstond als advocaat voor de vennootschap en voor de ex-echtgenoot van klaagster in de echtscheidingszaak op te treden.

Inhoud van de klacht

Thans luidt de klacht dat mr. X werkzaamheden heeft gedeclareerd aan de vennootschap waarvan klaagster samen met haar ex-echtgenoot aandeelhouder is en waarvan zij eveneens medebestuurder is, terwijl het niet duidelijk is of die werkzaamheden zijn verricht in verband met de echtscheiding dan wel daadwerkelijk voor de BV. Volgens klaagster was door het hof reeds gevraagd om een specificatie van de declaraties. Het is klaagster niet duidelijk of deze aan het hof zijn toegestuurd. De huidige raadsman van klaagster heeft mr. X aansprakelijk gesteld voor de door klaagster geleden schade en verzocht om specificatie van de declaraties. Die zijn ondanks herhaalde verzoeken niet verstrekt. Voorts luidt de klacht dat mr. X de positie van klaagster bij de boedelverdeling heeft benadeeld door bij voortduring niet te antwoorden op brieven van de advocaat van klaagster, dan wel door de zaken te vertragen.

Verweer

Mr. X verweert zich door te stellen dat hij niet tot afgifte van de declaraties verplicht is en daartoe van zijn cliënt, de ex-echtgenoot van klaagster, ook niet de vrijheid krijgt. Bovendien heeft de ex-echtgenoot gesteld alle declaraties voor zijn rekening te zullen nemen zodat klaagster geen belang meer heeft.

Later in de tuchtprocedure blijkt de ex-echtgenoot in kort geding ook nog veroordeeld te zijn tot afgifte van alle bescheiden, en aan die veroordeling te hebben voldaan. Klaagster beschikt daardoor reeds over de declaraties.

Beoordeling van de klacht

De raad stelt vast dat mr. X gelijktijdig is opgetreden als raadsman voor de vennootschap van klaagster en haar ex-echtgenoot en voor die ex-echtgenoot tegen klaagster in de echtscheidingszaak.

Klaagster heeft als medebestuurder en (voor de helft) medeaandeelhouder van de vennootschap belang om van mr. X specificatie te ontvangen van de aan de vennootschap gerichte declaraties; die kunnen van invloed zijn op de waarde van de aandelen. Het feit dat de ex-echtgenoot alle door mr. X toegezonden declaraties voor zijn rekening neemt, betekent nog niet dat klaagster geen recht meer zou hebben op specificatie van de declaraties. Mr. X voert geen te respecteren grond aan om te voldoen aan het verbod van de ex-echtgenoot om specificatie van de declaraties aan klaagster te verstrekken.

Met betrekking tot de tweede klacht wordt overwogen dat mr. X, nu hij aansprakelijk is gesteld, zich in een bijzondere positie bevindt en een te respecteren belang kan hebben om brieven van de advocaat van klaagster niet of niet direct te beantwoorden. Onvoldoende is komen vast te staan dat door het handelen van mr. X de positie van klaagster benadeeld is. Dit klachtonderdeel wordt derhalve afgewezen.

De raad verklaart het eerste klachtonderdeel gegrond en legt een waarschuwing op. Het tweede klachtonderdeel wordt ongegrond verklaard.

Overwegingen van het hof

Klaagster heeft als medebestuurder en aandeelhouder van de betrokken vennootschap belang bij het ontvangen van de specificaties van de declaraties gericht aan de vennootschap; er is niet gebleken van een voor mr. X te respecteren grond om te voldoen aan het verbod van de ex-echtgenoot van klaagster een specificatie van de declaraties te verstrekken. Mr. X heeft als advocaat van de vennootschap een eigen verplichting en verantwoordelijkheid jegens klaagster; het verbod van de ex-echtgenoot tot afgifte baat mr. X niet.

Ook het feit dat mr. X een eigen belang heeft om afgifte van de specificatie achterwege te laten, gelet op de door klagster tegen mr. X aangekondigde rechtsmaatregelen ontslaat mr. X niet van de verplichting tot afgifte en specificatie.

Het hof stelt vast dat mr. X het verwijtbare van zijn handelen nog steeds niet inziet, ondanks de eerdere beslissing van het hof. Het hof acht om die reden met eenparigheid van stemmen een zwaardere maatregel dan de raad heeft opgelegd in overeenstemming met de ernst van de aan mr. X verweten weigering tot afgifte en specificatie.

Met betrekking tot het tweede klachtonderdeel kan het hof zich niet verenigen met het algemeen geformuleerde oordeel van de raad dat mr. X, nu hij door klagster aansprakelijk is gesteld voor geleden schade, een te respecteren belang kan hebben om brieven van de advo-

caat van klagster niet of niet direct te beantwoorden. In zoverre treft de hiertegen gerichte grief doel. Er is echter niet gebleken, en ook niet aannemelijk gemaakt, dat mr. X niet of te laat reageerde.

De raad heeft dus op onjuiste grond terecht dit klachtonderdeel als ongegrond afgewezen.

Volgt

Vernietiging van de beslissing van de raad, voorzover daarbij ter zake van het eerste klachtonderdeel aan mr. X de maatregel van een enkele waarschuwing is opgelegd en in zoverre opnieuw recht doende: legt aan mr. X ter zake van dit onderdeel de maatregel van berisping op; bekrachtiging onder verbetering van gronden van de beslissing voor het overige. ●

(advertentie)

Plaats uw advertentie midden in uw doelgroep. Het Advocatenblad helpt u daarbij.

Elke drie weken bereikt u met een personeelsadvertentie in het Advocatenblad alle geïnteresseerde juridisch actieve juristen.

Desgewenst helpen wij u met het opstellen van de tekst voor uw personeelsadvertentie, die professioneel vorm wordt gegeven in uw eigen huisstijl, met uw eigen logo!

Meer informatie?

Wilt u meer informatie, bel dan Cock Brouwer, tel. 0172 - 23 44 60, fax 0172 - 23 30 17, die u graag vrijblijvend informeert over alle mogelijkheden.

brouwer's direct marketing

U zoekt:

- **advocaten**
- **medewerkers**
- **stagiaires**
- **(bedrijfs)juristen**
- **belastingdeskundigen**
- **leden rechterlijke macht**

